

Dårlig smak som etnisk markør: Klasse, etnisitet, og smak i Tel Aviv

Andrea Levin Rivrud

Masteroppgave i Midtøsten og Nord-Afrika studier
Vår 2008
Asiatiske og Afrikanske studier
Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo

Dårlig smak som etnisk markør: Klasse, etnisitet og smak i Tel Aviv

Innhold

FORORD.....	4
KAPITTEL 1: INTRODUKSJON	5
KAPITTEL 2: PRESENTASJON AV PROSJEKT OG TEORETISK GRUNNLAG.....	8
Tema og problemstilling	8
Oppgavens struktur	10
Forskning på etnisitet.....	11
Forskning på klasse.....	13
Smak	14
<i>Bourdieu og smak</i>	15
<i>Klassebevissthet</i>	16
KAPITTEL 3: METODE.....	20
Feltarbeid	20
<i>Språk og tilnærming</i>	21
KAPITTEL 4: FELTET	25
Israel og Tel Aviv	25
<i>Israel: Et sammensatt land</i>	25
<i>Tel Aviv: mine informanternes by</i>	30
Feltarbeidets omgivelser	31
<i>Nabolaget</i>	32
<i>Kafeen i nabolaget</i>	34
<i>Andre kafeer i nabolagene rundt og Sheinkin</i>	35
<i>Dagligliv</i>	36
<i>Informanter</i>	39
Tel Aviv-boblen.....	40
Etniske grupper	47
KAPITTEL 5: MISRAHIER, ARS, FRECHA OG KLESSTIL	53
Relevansen av etnisk bakgrunn i Tel Aviv: misrahier	53
Ars og frecha: personer med dårlig smak	56
<i>Ars og frecha</i>	57
Klassemessige markører	59
<i>Bourdieu's teori om smak som forklaring på ars og frecha</i>	59
Etniske markører.....	62
<i>Hvem er ars i Tel Aviv?</i>	63
Dårlig smak som etnisk markør: Klesstil.....	66
<i>Den minimalistiske stilen</i>	67
<i>Den maksimalistiske stilen</i>	69
<i>"Mindre er bedre", Bourdieus teori som forklaring på klesstilene</i>	72
Oppsummering	75
KAPITTEL 6: RUSSERE, PROSTITUSJON OG BLONDT HÅR	76
Relevansen av etnisk bakgrunn i Tel Aviv: russere.....	76
Etniske markører.....	77
<i>Parallele univers og integrering</i>	78
Klassemessige markører	81
<i>Prostitusjon og kriminalitet</i>	81
<i>Lavkultur knyttes til russiske immigranter via media</i>	82
<i>Stereotypene setter seg hos israelerne</i>	83

Dårlig smak som etnisk markør: Blondt hår	84
Oppsummering	86
KAPITTEL 7: STEREOTYPIER I ENDRING?	88
Mot mer globale skjønnhetsidealer	89
Bedre for misrahier med mørkere hår?	91
Russere som ars og frecha	93
Oppsummering	95
KAPITTEL 8.0 AVSLUTNING	96
LITTERATUR	100
SAMMENDRAG	105

Forord

Jeg vil først og fremst takke mine utrolige informanter for deres tålmodighet og utrøttelige evne til å forklare og diskutere med meg. En spesiell takk rettes til Amit og Karin for at de åpnet sitt hus for meg under feltarbeidet og bidro til at jeg fikk et fint opphold. Våre lange samtaler og deres originale analyser av eget samfunn har gitt meg mye inspirasjon.

Jeg vil takke Dag Henrik Tuastad for god veiledning. Takk til mine medstudenter Tonje og Thomas, som gjennom sitt nærvær under og etter feltarbeidet bidro på hver sin måte med gjennomlesning av tidligere deler av manuskriptet, entusiasme, og tiltrengte pusterom.

Jeg vil spesielt takke fotografen Karin Bar for at hun har bidratt med bilder som fanger det Tel Aviv som jeg ønsker å beskrive i denne oppgaven.

Michelle og Eirik, uten dere hadde denne oppgaven ikke vært mulig.

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON

Sommeren 2005 kom jeg til Tel Aviv for å gjøre feltarbeid. Jeg flyttet inn hos venner jeg hadde holdt kontakten med fra tidligere reiser og lengre opphold i Tel Aviv. Miljøet jeg skulle tilbringe sommeren i besto av unge frilansere som jobbet innen kunst og kultur. Jeg ønsket i utgangspunktet å undersøke hvordan omgivelsene taklet interetniske ekteskap blant jøder i Tel Aviv. Jeg tenkte at dette var en god innfallsvinkel til å samle inn materiale som omhandlet forholdet mellom ulike etniske grupper. Men jeg forstod tidlig at dette var noe mine informanter ikke ønsket å snakke om, og alle stilte seg uforstående til problemstillingen. Jeg fikk beskjed om at alle jøder i Israel nå anses som israelere og at det ikke lenger er viktig hvilke etniske røtter man har. Det virket som om mine informanter var lei av diskusjonen rundt forholdet mellom ulike etniske grupper, og jeg var nødt til å skyve denne innfallsvinkelen fra meg.

Det jeg imidlertid fikk øynene opp for da jeg startet feltarbeidet, var smak eller estetiske sider ved det å presentere seg, fordi da jeg kom til Israel for å gjøre feltarbeid, følte meg i begynnelsen lite stilig. Siden jeg har kjent til både miljøet og flere av menneskene i dette miljøet lenge, og trodde jeg skulle gli rett inn. Men det gjorde jeg ikke. Jeg opplevde i begynnelsen av feltarbeidet at jeg var i utakt med mine informanter og deres klesstil. Allerede dagen etter at mitt feltarbeid hadde startet, fikk jeg merke dette da jeg og en venninne var og så på klær. Jeg fant to par sko som var på supertilbud, og var kjempefornøyd. Min venninne var relativt lunken i forhold til det jeg opplevde som et godt kjøp, og da jeg sa, *er de ikke fine!* svarte hun, *de er helt ok.* Jeg burde kanskje tenkt over at salget på sommervarene enda ikke hadde begynt, og at det kanskje var fordi skoene ikke lenger var på moten at de var så billige, men det gjorde jeg ikke. Jeg følte bare at det var noe jeg ikke hadde forstått. Jeg forstod at jeg var i utakt med min venninne, og at jeg også var i utakt med mine informanter. Dette var noe som overrasket meg ettersom vi bare et år tidligere hadde vært svært så synkroniserte når det gjaldt stil og klessmak. Atkinson og Hammersley viser til en rekke eksempler hvor klesstil er noe av det som hindrer feltarbeiderens tilgang til informanter, men jeg hadde ikke tenkt at jeg kunne havne i samme situasjon fordi jeg hadde venner i miljøet fra før av, og hadde kjennskap

til klesstilen (Atkinson & Hammersley 1996: 114-115). Men klesstil endrer seg raskt, og i løpet av det året jeg ikke hadde vært i Tel Aviv, hadde endringer skjedd.

Følelsen av å være i utakt vedvarte gjennom hele den første uken. For eksempel, mens jeg gjorde en reell innsats på badet om morgenen, virket det ikke som mine informanter gjorde det. Jeg la vekt på å se fin ut, mens de bare slang på seg hva som helst uten at jeg forstod hvorfor de valgte som de gjorde. De kledde seg rett og slett slik jeg ville gjort om jeg var syk og skulle slappe av hjemme hele dagen. Det var ikke bare klærne som var annerledes for meg, men også hvordan de bar klærne. Mens jeg trippet stolt og fornøyd ut av døren med en fornøyd mine over stilen, slentret de nonchalant bortover og tok det helt med ro. Disse seansene gjorde at jeg rett og sett følte meg som en som tydelig hadde prøvd å se bra ut og ikke fått det til, mens de fikk det til å se ut som om de ikke hadde prøvd å se bra ut, men så bra ut allikevel. Den nonchalante holdningen bidro til at de virket utrolig kule. Denne utakten plaget meg og var noe som opptok meg på begynnelsen av feltarbeidet og kom til å prege også temaet for denne oppgaven.

Det faktiske utgangspunktet for denne studien ble altså at jeg følte meg utakt med mine informanter og ønsket å passe inn. Wadel referer i sin bok om feltarbeid til et sitat av Raymond Firth om hvordan antropologen på starten av et feltarbeid ikke har fått sine ”briller i fokus” som gjør han i stand til å se hva som foregår (Wadel 1991: 15). Jeg som feltarbeider var nødt til å få mine ”briller i fokus” og forsøke å lære gjennom det jeg ikke forsto. Derfor begynte jeg å interessere meg for klær og ulike klesstiler i Tel Aviv, og jeg bestemte meg for å bruke tid på å forstå klesstilen til informantene mine. Gjennom å observere mine informanter ble jeg oppmerksom på klær som en viktig form for sosial interaksjon, og jeg begynte å legge merke til mine informanters smaksdommer overfor andre. Ofte var det slik at smaksdommene som informantene formulerte også gjerne refererte til etnisitet. Det var også slik at når informantene brukte etniske kategorier, var det som regel med henvisning til, eller i forbindelse med smak. Hvis noen for eksempel hadde farget håret helt lyst, ville en sannsynlig kommentar om dette være, *jeg liker det ikke, det er russeraktig*. Dette stod i motsetning til det de sa om at alle i Israel nå blir ansett å være israelere, og at etnisk bakgrunn ikke lenger var viktig. Slike utsagn tydet på at etnisk bakgrunn spiller en rolle i dagliglivet. Med bakgrunn i slike formuleringer, begynte jeg å fundere over hva forbindelsen mellom det å være russer og det å ha dårlig smak var i Tel Aviv. Det er rimelig å anta at det finnes både god og dårlig smak blant for eksempel russiske immigranter i Tel Aviv, på lik linje med fordelingen av

smak blant etniske grupper for øvrig. Hvorfor ble da russerne assosiert med dårlig smak? Gjennom min kontakt med informanter så jeg snart at dette ikke kun gjaldt russerne, men også de orientalske jødene, som er en annen stor etnisk gruppe i Israel. Mitt spørsmål ble dermed hva det var som gjorde at enkelte grupper ble assosiert med dårlig smak, og om dette eventuelt viste til noe felles for disse gruppene. Mitt utgangspunkt ble dermed at jeg følte meg i utakt med mine informanter og deres stil, og etter hvert ble stil og smak innfallsvinkelen til mine undersøkelser. I neste kapitel skal jeg gå nærmere inn på min problemstilling og presentere mitt prosjekt.

KAPITTEL 2: PRESENTASJON AV PROSJEKT OG TEORETISK GRUNNLAG

Det jeg ønsker å undersøke i denne oppgaven er i hvilken grad etnisk bakgrunn er relevant i dagliglivet blant en gruppe unge voksne israelere som bor i Tel Aviv, og hvordan dette eventuelt kommer til uttrykk. I dette kapittelet skal jeg presentere temaet og min problemstilling og si noe om tidligere forskning på områdene som temaene i denne oppgaven berører. Jeg vil si noe om forskning på etnisitet og klasse, før jeg går over til å se på Pierre Bourdieus teori om smak og Joanne Entwistles begrep om *situert kroppslig handling* som mulig støtte for hypotesen min. Til slutt vil jeg beskrive oppgavens struktur.

Tema og problemstilling

Temaet for denne oppgaven er etnisitet i Tel Aviv. Som tittelen avslører fant jeg at både klasse og smak er kategorier som spiller inn når man skal vurdere om etnisk bakgrunn er viktig i Tel Aviv. Min påstand er at etnisk bakgrunn i Tel Aviv kommer til uttrykk gjennom smak, og er relevant i de tilfeller mine informanter oppfatter smaken som dårlig. Etter flere lengre og kortere opphold i Tel Aviv i Israel har jeg gjentatte ganger fått høre at etnisk bakgrunn blant den jødisk-israelske befolkningen ikke lenger er relevant.¹ Dette er stikk i strid med flere tidligere studier som har fokusert på Israel som et land hvor etnisk bakgrunn er en viktig kategori. Ikke bare er det store forskjeller mellom den jødiske og den palestinske befolkningen i Israel, men også innad i den jødiske befolkningen, som er fokus for denne oppgaven, blir ulike grupper av mennesker kategorisert på bakgrunn av hvilket land de, eller generasjoner før dem, emigrerte til Israel fra. Forskere hevder at etnisk bakgrunn er en av de viktigste stratifiseringsfaktorene i Israel (Goldscheider 2002: 23). For å undersøke denne motsetningen oppsøkte jeg det miljøet i Tel Aviv som hadde fortalt meg at etnisk bakgrunn ikke lenger var viktig, og samlet inn mitt datamateriale hos dem. Under feltarbeidet ble påstandene om at etnisk bakgrunn ikke lenger er viktig bekreftet av mine informanter. De oppfatter det slik at alle jødiske borgere i Israel er israelere, og at etniske skillelinjer ikke lenger eksisterer. På dette punktet oppfatter altså mine informanter sin virkelighet som ganske

---

¹ Jeg skal her konsentrere meg kun om etniske forskjeller *innad* i den jødiske befolkningen. Palestinere med israelsk statsborgerskap og andre grupper i Israel som ikke er jødiske vil ikke bli tatt opp.

annerledes enn den presentasjonen man kan lese ut av forskning om etnisitet i Israel. En mulig forklaring på denne motsetningen er at mine informanter ikke har et reflektert nok forhold til sitt eget samfunn, og ikke selv ser at de skiller mellom ulike etniske grupper i dagliglivet. Dette virker imidlertid ikke som en fullstendig forklaring, ettersom mine funn tyder på at etnisk bakgrunn kan spille en rolle i mine informanters dagligliv. Jeg vil heller hevde at mine informanters utsagn heller er et uttrykk for en del av en spesifikk "telavivisk" identitet som jeg har valgt og kalle Tel Aviv-boblen. Dette vil jeg komme tilbake til underveis i analysen.

Befolkningen i Israel består av jødiske og ikke-jødiske personer fra hele verden. For å muliggjøre en undersøkelse av et bredt område som potensielt omhandler mange etniske grupper, har jeg begrenset meg ved å ta utgangspunkt i en etnisk gruppe og forsøkt å finne ut av hvordan de ser på to andre etniske grupper. Jeg har gjort feltarbeid i sentrum av Tel Aviv, og mine informanter er *askenasier*, som er en betegnelse på jødiske personer med røtter i Øst- og Vest-Europa og USA. Askenasiene er den gruppen av jødiske immigranter som har vært lengst i Israel. Det er også den etniske gruppen som anses å være dominerende i landet fordi det er en høyest andel askenasiske personer i politiske posisjoner og i profesjonene (Katz-Gerro & Shavit 1998: 371). Mine informanter er tredje generasjons innvandrere og jeg har snakket med dem og observert deres praksiser i forhold til to andre etniske grupper. Disse er orientalske jøder eller *misrahier*,² som er jøder med røtter i landene som ligger i Midtøsten og Nord-Afrika, og *russere*, som er betegnelsen på jøder som kom til Israel fra det som tidligere var Sovjetunionen. De misrahiske jødene er for det meste andre og tredje generasjons innvandrere i Israel, og tradisjonelt har det vært mye fokus på det asymmetriske forholdet mellom denne gruppen og de askenasiske jødene. De russiske immigrantene kom til Israel etter Sovjets fall i 1990, og er dermed de nyeste immigrantene i Israel av de tre gruppene jeg fokuserer på i denne oppgaven. Ettersom de er østeuropeiske, kunne de i teorien bli kalt askenasiske, men blir i dagliglivet vanligvis beskrevet som russiske fordi det er en relativt stor kulturell forskjell mellom askenasiene og jødene som kom til Israel fra Sovjetunionen. Mitt etnografiske materiale vil gi et bilde av hvordan de askenasiske personene som jeg har gjort feltarbeid blant ser på misrahiene og russerne, samtidig som det vil kunne fortelle oss om askenasiene som gruppe.

---

² Begrepet *sephardim* har også vært brukt til å betegne gruppen av jøder fra Midtøsten og Nord-Afrika. Ordet kommer fra det hebraiske ordet *sepharad* som på hebraisk er betegnelsen på landet Spania og viser til den jødiske befolkningen som måtte flykte fra Spania under den spanske inkvisisjonen. Begrepet brukes også om en jødisk religiøs retning som kalles "The Sephardi Tradition" (Rosmer, 2008: 4). Min erfaring er at folk flest nå bruker begrepet misrahi, mine informanter inkludert, og derfor er det naturlig for meg å gjøre det samme.

Spørsmålet om hvorvidt etnisk bakgrunn er relevant i dagens Tel Aviv og hvordan etnisk bakgrunn kommer til uttrykk, ble besvart i data jeg samlet gjennom å observere mine informaners praksiser. Mine funn peker mot at etnisk bakgrunn ikke alltid er viktig, og at i de tilfeller hvor etnisk bakgrunn er viktig, kommer den til uttrykk gjennom smak. Med smak mener jeg smak som uttrykk for klassebakgrunn, slik Pierre Bourdieu har beskrevet det. Jeg vil ta utgangspunkt i to eksempler på smak som mine informanter var spesielt opptatt av, nemlig klesstil og hårfarge.

Min hypotese er at mine askenasiske informanter oppfatter etnisk bakgrunn som relevant i de tilfeller hvor lavere klassebakgrunn også gjør seg gjeldende. En person med russisk eller misrahisk bakgrunn vil bli oppfattet som russisk eller misrahisk fremfor israelsk dersom vedkommende har lavere klassebakgrunn enn mine informanter. Den lavere klassebakgrunnen kommer til uttrykk gjennom smak, og informantene mine vil i større grad bruke etnisk bakgrunn for å beskrive vedkommende. Etnisk bakgrunn er altså relevant for mine informanter hvis personer med annen etnisk bakgrunn også har lavere klassebakgrunn, og dermed en annen smak som de oppfatter som ”dårlig”. Mine informanter vil lettere ty til etniske betegnelser for å beskrive en slik person, og dårlig smak blir dermed en markør for etnisk bakgrunn.

Jeg fant altså at betydningen av etnisk bakgrunn kan komme til uttrykk gjennom smak. Smak i form av klær og hårfarge blir altså markør for klassetilhørighet, og hvis klassetilhørighet samsvarer med annen etnisk bakgrunn enn det mine informanter har, vil de lettere bruke etniske betegnelser for å beskrive en person. Dermed kan smak som uttrykk for klassetilhørighet være en mulig forklaring på hvorfor smak og etnisitet blir referert til samtidig i dagliglivet i Tel Aviv.

Oppgavens struktur

Denne oppgaven starter med en gjennomgang av tidligere forskning på etnisitet, klasse og smak. Jeg vil presentere Pierre Bourdieus teori om smak og Joanne Entwistles begrep om situert kroppslig handling, før jeg til slutt diskuterer hvorvidt mine informanter kan sies å ha en klassebevissthet. Kapittel tre vil gi et innblikk i hvordan jeg har samlet inn mine data.

Deretter kommer kapittel fire som tar for seg feltet. For å gi en fyldig beskrivelse av hvem mine informanter er og hva slags by de bor i, vil jeg gi en introduksjon av Israel som et sammensatt land og Tel Aviv som by. Jeg vil vise de ulike komponentene som Israel består av, som til tider er i sterk opposisjon til hverandre. Dette gjør jeg for å sette mine informanter og Tel Aviv inn i en israelsk kontekst. Jeg vil videre beskrive hvilke omgivelser mitt feltarbeid har foregått i og presentere et utvalg av mine informanter. Jeg vil videre si noe om den typiske telaviviske identiteten som jeg kaller Tel Aviv-boblen. Tel Aviv-boblen er en nøkkel til å forstå mine informaners identitet og holdninger, og vil derfor være noe jeg kommer til å vende tilbake til gjennom hele oppgaven. Til slutt presenter jeg de tre ulike etniske gruppene denne oppgaven berører. Kapittel fem omhandler mine informaners smaksdommer ovenfor misrahiene. Jeg vil analysere to slangord som brukes om mennesker med dårlig smak og vise at betegnelsene inneholder klare klassemarkører, men også en rekke spesifikke markører som viser til misrahisk etnisitet. Mine informanter bruker kun slangordene på personer hvis spesifikke markører som viser til misrahisk etnisitet og lavklassemarkørene er til stede. Jeg vil til slutt vise at forståelsene om dårlig smak går igjen i en praksis i mine informaners hverdagsliv ved å beskrive to klesstiler som var populære sommeren 2005. I kapittel seks vil jeg ta for meg mine informaners smaksdommer overfor russerne. Jeg vil vise at forståelsene blant mine informanter om hvem russerne er, har en klar etnisk og klassemessig forankring. Dette fører til at etnisk bakgrunn er viktig i de tilfeller hvor lavere klassebakgrunn er til stede, og at i de tilfellene hvor lik klassebakgrunn finnes, vil mine informanter i større grad oppfatte vedkommende som israeler fremfor russer. Til slutt vil jeg vise at mine informaners negative syn på russerne som etnisk gruppe viser seg gjennom smak ved at det påvirker hva mine informanter synes er pent når det kommer til hårfarge.

I kapittel syv vil jeg diskutere noen mer generelle spørsmål rundt mine funn for å sammenstille mine argumenter fra kapittel fem og seks, jeg vil også forsøke å se litt fremover for å se om det er noe som tyder på at det jeg har funnet kan være i endring.

Forskning på etnisitet

Studiet av etnisitet har vært preget av spørsmål rundt integrering av innvandrere i Israel (Kalifon & Shabtay 2006: 112). Det er misrahiene som etnisk gruppe det er blitt fokusert mest på i studier av etnisitet. Tidlig forskning på 1950-tallet undersøkte misrahienes muligheter til å tilpasse seg det moderne askenasiskdominerte israelske samfunnet. Etter hvert ble fokuset i

disse studiene endret til å se på faktiske forskjeller på makronivå mellom askenasier og misrahier når det gjaldt utdanning, inntekt, og yrker (Schwarz 2001: 10).

Det utføres fremdeles en rekke studier på immigrasjon i Israel av det israelske statistiske sentralbyrået (CBS) og immigrasjonsmyndighetene (Ministry of Immigrant Absorption).³ Disse publikasjonene er svært informative og inneholder masse informasjon, men er ikke så relevante for en som ønsker å gjøre undersøkelser av dagligliv. Temaene som undersøkes i disse studiene er også påvirket av den offentlige politikken i Israel og inneholder ofte statistikk fra ulike prosjekter som immigrasjonsmyndighetene har satt i gang for å integrere immigranter i staten. Dette har påvirket hvilke temaer det har blitt publisert materiale rundt og hvilke kategorier man velger. For eksempel er det slik at man ikke sjekker variabler som etnisk tilhørighet og klasse. Om man sjekker for etnisk bakgrunn, er det ofte at ikke alle etniske kategorier er med.⁴

Meg bekjent er det få, om, noen studier som sammenstiller sine arbeider til å gjelde flere etniske grupper.⁵ Det vanligste er å se på en immigrantgruppe alene og eventuelt sammenlikne for eksempel misrahiene med den askenasiske befolkningen. Spesielt problematisk for meg som skal undersøke askenasiske personers syn på russere og misrahier er at det finnes lite forskning på askenasiene som etnisk gruppe.

Fokuset i studiene om de øvrige etniske gruppene er også forskjellig. Når det gjelder studier utført av immigrasjonsmyndighetene er det ofte immigranter fra Sovjetunionen som brukes som eksempler. Dette er naturlig fordi man har brukt ressurser på å evaluere de ulike integreringstiltakene som er blitt rettet mot denne gruppen. Det er blitt gjort en rekke studier på etiopiske immigranter i Israel fordi de i følge Kalifon & Shabtay blir oppfattet av antropologer som eksotiske (Kalifon & Shabtay 2006: 114). Det har vært vanlig å gjøre tradisjonelle antropologiske studier, og ellers studier av sosial organisasjon og rituell liv (Ibid). Det som publiseres på misrahisk etnisitet har i senere tid i større grad vært politisert og publisert av interesseorganisasjoner som jobber ut fra en overbevisning om at godene i det

---

³ For mer informasjon se www.cbs.gov.il og www.moia.gov.il

⁴ Det er relativt stor uenighet rundt temaene om immigrasjon i Israel og statistiske dilemmaer som gjør det statistiske materialet irrelevant. Et eksempel er hvor mange generasjoner man skal gå tilbake når etnisk bakgrunn skal oppgis i undersøkelsene. Det har tradisjonelt vært slik at etnisk bakgrunn oppgis om det er to eller færre generasjoner siden immigrasjonen til Israel (Goldscheider, 2002: 26).

⁵ Jeg har i all hovedsak konsentrert meg om forskning utgitt på engelsk. På hebraisk finnes det en rikere litteratur. Et eksempel er Baruch Kimmerlings bok "Immigrants, Settlers and Natives" fra 1999.

israelske samfunnet ikke er jevnt fordelt mellom den askenasiske og den misrahiske befolkningen.⁶

Denne typen litteratur blir for spesifikk og partikulær og hindrer mulighet til komparative undersøkelser av generelle trender ved det israelske samfunnet. Dette er et problem for meg ettersom jeg tar for meg askenasiske israeleres forhold til misrahier og russere og litteraturen som blir brukt i denne oppgaven er litteratur som har fokus på en etnisk kategori.

Forskning på klasse

I studier av klasse i Israel har man generelt gått ut fra at kløftene mellom sekulær og religiøs, askenasier og misrahier, eller mellom den jødisk og israelske befolkningen og den palestinsk-israelske befolkningen har vært viktigere stratifiseringsfaktorer enn klasse (Katz-Gerro & Shavit 1998: 371). Dersom generelle undersøkelser som omhandler klassemessige forskjeller blir utført, inntas det ofte en oppfatning blant forskere om at selv om ulikhetene er store og økende, er klassebevisstheten allikevel svak i Israel slik at det sjeldent mobiliseres på grunnlag av klasse i israelsk politikk (Ibid). Dette fører til at de analysene som omhandler forskjeller i det israelske samfunnet sjekker klassefaktorer som utdanning og inntekt opp mot de tre overnevnte motsetningene; jødisk-israelsk mot palestinsk-israelsk, religiøs mot sekulær, og askenasier mot misrahier. Slike undersøkelser viser rangeringen i samfunnet, men er mangelfulle når det gjelder å vise noe mer. Problemstillinger som hvorfor rangeringen er som den er og hva som påvirker rangeringen blir ikke besvart. Teoretisk sett blir slike undersøkelser for snevre og kan ikke forklare *andre* etniske grupper og deres plass i forhold til problematikken som undersøkes. Forestillingen om at forskjellene i det israelske samfunnet er økende, mens klassebevisstheten er lav, var noe jeg også observerte under mitt feltarbeid, men etter å ha analysert mine empiriske data, kom jeg allikevel til at klasse kan forklare mye av mine informanters holdninger.

Et av de få eksemplene på en ren klasseanalyse av israelske forhold er Ben-Porats nymarxistiske analyse fra 1989 hvor han viser de israelske klasseposisjonene og hvordan klassestrukturene har vært igjennom store endringer de første tiårene av Israels eksistens (Ibid). Han ga ut en artikkel på engelsk basert på dette arbeidet i 1992 hvor han deler inn befolkningen i Israel i ulike klasser på basis av yrker, og gir deretter en oversikt over hvor

---

⁶ Eksempler på dette er Shohat 1999; Massad 1996; Giladi 1990; Elbaz 1980.

mange som har tilhørt hvilken klasse i løpet av den studerte perioden. Han gir også en oversikt over kjønnet, askenasiene og misrahienes, og de palestinske israelernes fordeling i klasseskjemaet (Ben-Porat 1992). I forhold til mitt prosjekt er hans analyse mangelfull fordi hans marxistiske fokus kun gir en oversikt over yrker. Han beskriver ingen klassebevissthet, og tar ikke utgangspunkt i noe annet enn arbeidssituasjon, og forklarer dermed i liten grad folks oppfatninger.

Ben Porat trekker også inn forskjeller mellom de ulike etniske gruppene, askenasier og misrahier i sin klasseanalyse. Han hevder allikevel at siden staten Israel ble opprettet i 1948 har alle israelske borgere hatt en oppadgående mobilitet i det israelske samfunnet. Han hevder også at askenasiene er overrepresentert i overklassen. Hvis askenasiene er overrepresentert i overklassen i Israel tyder det på at etnisitet er en faktor i klassehierarkiet. Dette er ikke et spørsmål som Porat tar opp og problematiserer. Det Porats analyse viser er at det er klasseforskjeller i Israel, og at disse i noen grad er forbundet med etnisk bakgrunn som askenasisk og misrahisk etnisitet. Han vier dessverre ingen plass til spørsmål rundt denne forbindelsen. Dette er en mangel også utover litteraturen på Israel, og jeg etterlyser forskning som sammenstiller og utforsker eventuelle overlappingspunkter og grenser for hva de to begrepene kan forklare. Smak ses i denne oppgaven som et uttrykk for sosial klasse og kan bidra til å forklare hvordan denne typen sammenstillinger kan være mulig.

Smak

Som nevnt ville jeg undersøke opplevelsen av andre etniske grupper hos mine askenasiske informanter. Jeg ville undersøke hvordan betydningen av etnisk bakgrunn kom til uttrykk i deres dagligliv. Jeg fant under feltarbeidet at mine informanter opplevde etnisk bakgrunn relevant i noen tilfeller, selv om de svarte at de ikke oppfattet etnisk bakgrunn som relevant på direkte spørsmål. Min hypotese er at etnisk bakgrunn var relevant i de tilfeller hvor også lavere klassebakgrunn er til stede, og da kommer relevansen til uttrykk gjennom mine informanters smaksdommer forbundet med etniske betegnelser. For å binde dette sammen skal jeg bruke Pierre Bourdieus teori om smak fra 1979 og supplere han med Joanne Entwistles begrep om situert kroppslig handling. Først skal jeg si noe om studiet av smak i Israel.

Når det gjelder studier gjort på smak og klasse finnes det litteratur om dette i en israelsk kontekst. Et eksempel er Katz-Gerro som har gjort ulike studier på smak i Israel men også i

andre land (Katz-Gerro 2002; Katz-Gerro & Shavit 1998). Disse studiene baserer seg hovedsakelig på en kvantitativ metode i tråd med Pierre Bourdieus undersøkelser av samme tema, og tar dermed i mindre grad med personers individuelle oppfatninger og opplevelser i dagliglivet, og jeg opplever at i forhold til mine empiriske data at variablene som tas i bruk er for vide og sier dermed for lite. Et eksempel er spørsmålet om man går på kino eller spiser på restaurant. Begge kategoriene er ansett for å være det Katz-Gerro og Shavit kaller ”populærkultur” (Katz-Gerro & Shavit 1998). Hvilke filmer man ser på kino og hvilke restauranter man velger å spise på, hvor de befinner seg geografisk og eventuelt hvorfor man velger som man gjør, kommer ikke frem i undersøkelsen og gjør at jeg ikke kjenner igjen de ulike distinksjonene fra mitt feltarbeid.

Det er altså slik at selv om det er en vanlig oppfatning at klasse ikke er viktig i Israel, er det vanlig at forskere sjekker klassefaktorer som inntekt og utdanning i sine studier. Klassefaktorene sjekkes da opp mot to jødiske etniske grupper, askenasier og misrahier, og samtlige studier finner en forbindelse mellom klassefaktorer som for eksempel yrkesgruppetilhørighet, og askenasisk og misrahisk etnisitet (Katz-Gerro & Shavit 1998; Ben-Porat 1992). Studiene er for spesifikke i tillegg til at de utelukker andre etniske gruppers plass i det israelske hierarkiet. Jeg antar at vil Pierre Bourdieus begrep om smak som uttrykk for klassebakgrunn kan være en fruktbar innfallsvinkel til å se på etnisitet og klasse sammen og samtidig kombinere flere etniske grupper.

Bourdieu og smak

Som vi har sett finnes det belegg for at klasse og etnisitet til en viss grad sammenfaller i Israel (Porat 1991; Katz-Gerro & Shavit 1998). Jeg oppfatter det altså slik at vi ved hjelp av Bourdieus teori om smak kan forstå hvordan smak og etnisitet er forbundet. Jeg skal her forsøke å forklare hvordan Pierre Bourdieu er relevant og hvordan jeg skal supplere hans teori med Entwistles begrep *situert kroppslig handling*.

Et av Pierre Bourdieus argumenter i boken *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* er at smak er nøye forbundet med hvilken klasse man kommer fra fordi ressurser er det som avgjør hva slags smak man har. Bourdieu har undersøkt dette kvantitativt ved å se på hvordan de ulike gruppene prioriterer pengene sine og hva de liker av det de bruker penger på. For eksempel hva slags mat de liker å spise og hva slags ingredienser de prioriterer i maten, eller hva slags kulturtilbud de bruker penger på, og hva de best liker som kunstutstillinger

eller kinoforestillinger. Bourdieu fant at personer med lik mengde ressurser hovedsakelig også delte lik smak. Jeg er i denne oppgaven ute etter hvordan smak, spesielt klesstil og hårfarge som uttrykk for klassebakgrunn spiller negativt inn i mine informaners holdninger ovenfor russere og misrahier. Jeg er ikke ute etter å plassere de ulike gruppene jeg snakker om i denne oppgaven inn i et klassehierarki. Jeg vil vise at de gruppene mine informanter refererer til som ”russere” og ”misrahier” har lavere sosioøkonomisk status enn mine informanter.

Så kan man spørre seg hvordan jeg skal bruke Bourdieus teori som er av kvantitativ art når jeg selv gjør feltarbeid. Denne oppgaven har en klar antropologisk forankring, og for å få et teoretisk fundament som er mer på det dagligdagse plan, forstår jeg mine informaners praksiser som en videreføring av Bourdieus tanker om klasse og klassesmak. Jeg oppfatter mine informaners praksiser og holdninger til smak som det Joanne Entwistle kaller *situated bodily practice*.⁷ Situert kroppslig handling går ut på å forstå at mennesker handler ut fra hvem man er, hva man er, og i forhold til sine omgivelser. Det vil si at det for eksempel ikke er vanlig å gå med jenteklær hvis man er gutt, eller at man har en tendens til å fremstå slik andre forventer, og at man tar hensyn til sosiale koder som for eksempel å kle seg i sorte klær i en begravelse. (Entwistle 2000: 11). Entwistles begrep om situert kroppslig handling kan hjelpe oss å forstå hvordan smak kommer til uttrykk i dagliglivet. Slik sett er Entwistle med på å bringe Bourdieus teori ned ett nivå, samtidig som hun gir oss et verktøy til å forstå hvordan mine informanter handler i dagliglivet. Hvis annen etnisk bakgrunn enn askenasisk og lavere klassebakgrunn er til stede, vil dårlig smak kanskje opptre som en etnisk markør. Det vil si at hvis en person har arbeiderklassebakgrunn⁸ og dermed også arbeiderklasse-smak og har for eksempel misrahisk opprinnelse, vil dette i dagliglivet kunne komme til uttrykk via klesstil. Personer som ikke har lik smak vil kunne si at den klesstilen er misrahisk, ergo dårlig.

Klassebevissthet

Hvis det er slik at som Katz-Gerro & Shavit, 1998 har hevdet, at klasse ikke er en viktig stratifiseringsakse i Israel, er det rimelig å stille seg spørsmålet om de i det hele tatt er det

---

⁷ Det finnes en rik litteratur på temaer rundt mote og skjønnhetsidealer. Blant dem finnes for eksempel studier av subkultur teoretisert ved hjelp av semiotikk, som for eksempel Dick Hebdiges bok *Subculture and the Meaning of Style* fra 1979. Bøker med et lengre tidsperspektiv som Diana Cranes bok *Fashion and it's Social Agendas* fra 2000 om hvordan samfunn har påvirket klær og omvendt. Eller litteratur som tar for seg fremtoningens stadig viktigere rolle i det postmoderne som Featherstone et.al *The Body Social Process and Cultural Theory* fra 1991 .

⁸ Det ville muligens vært mer riktig å bruke begrepet lavklasse i denne oppgaven, da jeg ikke skal plassere de ulike gruppene jeg her snakker om inn i et klasseskjema. Jeg velger allikevel å bruke begrepene Bourdieu opererer med.

hensiktsmessig å bruke å bruke klasse som kategori når det gjelder mine informanter. Som vi så i kapittelet om forskning på klasse tidligere er det en antakelse blant forskere at klasse ikke er en viktig stratifiseringslinje i Israel (Katz-Gerro & Shavit 1998: 372). Horowitz & Lissak skriver i sin bok at siden 1948 har ulikheter i eiendom og inntekt økt i Israel, mens klassebevisstheten er gått ned (Horowitz & Lissak 1989: 83-84). Mine informanter er heller ikke opptatt av klasse. De opplever ikke seg selv som mennesker som har en bestemt klassetilhørighet. Allikevel er det en rekke ting som er likt i måten de ser på seg selv og andre på, slik at de i praksis faktisk opererer med grupper eller klassifiseringer som en del av sin selvbevissthet, og muligens er dette en form for klassebevissthet.

Bourdieu's teori om smak er en klasseteori som peker på at hvilken smak man har står i klar forbindelse til økonomisk og kulturell kapital, slik at smaken er uttrykk for kulturelle og økonomiske ressurser. De som har lik mengde og type kapital har lik smak og vil ha mer til felles enn personer som har annen kapitalmengde og type. Dette felleskapet mellom personer med lik smak er grunnlaget for det Bourdieu kaller *klassemotstand* (Bourdieu 1984: 381).⁹

Bourdieu hevder at hvis klasse i tradisjonell form skal finnes, må den først mobiliseres politisk. Det Bourdieu viser er et sosialt rom hvor ulike samfunnsgrupper plasserer seg ulikt i forhold til hverandre på basis av kulturell og økonomisk kapital (Bourdieu 1995: 42). Klassemotstand er dermed ikke en eksplisitt, *klassebevissthet* som man kan mobilisere politisk på grunnlag av, men er heller et meningsfellesskap basert på felles smak. Denne type klassebevissthet er relevant å bruke i forhold til mine informanter også. Jeg fant ikke noen klar klassebevissthet i marxistisk forstand blant mine informanter. Klassetilhørighet var ikke noe de snakket om, men de tilhører likevel samme segmentet av Tel Aviv: de kan sies å tilhøre middelklassen og er mellom 22 og 30 år, de er askenasiske, de har allerede eller jobber mot en karriere innenfor kunst og kulturlivet, og de bor alle i Tel Avivs indre by.¹⁰ Klassemotstanden de deler, deler de på grunnlag av deres økonomiske og kulturelle kapital, og denne klassemotstanden kommer til uttrykk i hvordan de ser på andre som ikke deler samme smak. Bourdieu nevner for eksempel at arbeiderklassen bruker negative uttrykk om folk som pynter seg, som for eksempel, "what does she think she is", eller, "that is not for the likes of us" (Bourdieu 1984:380-381). Dette er en måte å ta avstand fra folk med annen smak

---

⁹ På engelsk brukes begrepet *class solidarity*.

¹⁰ To av de 13 informantene er halvt askenasisk og halvt misrahisk, men som jeg senere skal vise, oppfattes de som askenasiske, eller kun israelske.

og vise til en konformitet innad i klassen (Ibid). Liknende utsagn har Marianne Gullestad funnet blant sine informanter fra arbeiderklassen som for eksempel ”fine folk” eller ”for god (til å være med oss)” (Gullestad 1984: 67-69). Disse utsagnene er klare tegn på klassesolidaritet, men de er i mange tilfeller ikke så lett å oppdage. Gullestad hevder at de tre sosiale sjiktene hun fant under sitt feltarbeid var implisitte hos hennes informanter og var noe hun ble klar over ved å observere samtaler blant informantene om andre grupper.

Telaviverne snakket sjelden om andre med utgangspunkt i klasse. Når det var snakk om ulikheter i livssjanser, var det hovedsakelig enten etnisk bakgrunn det ble vist til eller byer utenfor Tel Aviv. I kombinasjon med at mine informanter hevdet at Tel Aviv var et sted hvor man hadde like muligheter, tyder dette på at de ikke selv opplevde klare klasseforskjeller. Forståelsen av Tel Aviv som et åpent samfunn med like muligheter kan være mye av grunnen til mine informanters klare avvisning av både betydningen av klasse og etnisk tilhørighet. Men som jeg har nevnt bruker mine informanter negative uttrykk om folk som ikke deler deres smak, ikke ulikt det Bourdieu og Gullestad refererer til.

Mine informanter bruker negative begreper om andre etniske grupper i forbindelse med smak. Dette skaper en avstand mellom mine informanter og grupper med annen smak, samtidig som det understreker og bekrefter den interne solidariteten blant informantene. Denne avstandstaken til grupper med ulik smak vises også i praksis ved mine informanters klesstil og personlig presentasjon. De viser med andre ord hvilken gruppe de tilhører gjennom smak. Disse situerte kroppslige handlingene, som for eksempel en spesifikk klesstil og en spesifikk hårfarge, er mine informanters klassesolidaritet i praksis.

Vi har i denne raske gjennomgangen av tidligere forskning sett at forskning på etniske grupper i Israel har fokus på integrering av innvandrere, at den har begrenset anvendbarhet fordi den konsentrerer seg om en etnisk gruppe av gangen, og at den ikke har undersøkt forholdet mellom etnisitet og klasse i en teoretisk kontekst. Når det gjelder klasse finnes det en antakelse om at klassetilhørigheten ikke er spesielt sterk i Israel, og at andre differensieringskategorier som religiøs mot sekulær, askenasisk mot misrahisk og palestinsk-israelsk mot jødisk-israelsk er viktigere. Når klasse allikevel undersøkes tyder mye på at det finnes klassestrukturer som til en viss grad overlapper med differensieringen misrahisk mot askenasisk etnisitet.

Når det gjelder mine egne informaners forhold til klassespørsmålet, synes de i utgangspunktet å støtte antakelsen om at klasse har liten betydning i Israel, ettersom de selv ikke er spesielt opptatt av klasse. Men de uttrykkene Bourdieu og Gullestad har funnet i sine studier, som Bourdieu kaller uttrykk for *klassemotstand*, er noe jeg også har funnet i mitt empiriske materiale. Mine informaners situerte kroppslige praksiser i form av bedømmelser av for eksempel ulike hårfarger er utslag av denne klassemotstanden. Generelt er smak uttrykk for klasseilhørighet, og spesielt, og som jeg vil vise i de kommende kapitler, er måten mine informanter bedømmer hårfarge og klesstil, den samme måten uansett om det gjelder russiske immigranter eller misrahier. Dette tyder på at det er *kombinasjonen* av etnisitet og lavere klassebakgrunn som er viktig for mine informanter. Om man setter dette på spissen betyr dette at etnisitet ikke alltid er relevant og at for mine informanter er betydningen større jo lavere klasseilhørighet man har i forhold til dem.

KAPITTEL 3: METODE

I forlengelsen av den forutgående diskusjonen om den klassesolidaritet og gruppetilhørighet er det nærliggende å spørre hva slags identitet man som forsker må besitte for å få tilgang til et sosialt felt, og knytte kontakter med informanter. Jeg var interessert i å få tilgang til forholdsvis sensitive data i den forstand at jeg ønsket at folk skulle fortelle meg om sitt forhold til andre etniske grupper. Jeg var interessert i hvordan erfaringen av etniske forskjeller kommer til uttrykk blant askenasier som er tredjegenasjons innvandrere, en gruppe som blir sett på som vel integrerte i den israelske staten. Jeg ønsket også å få et inntrykk av hvordan betydningen av etnisk bakgrunn kom til uttrykk blant de som sees på som "ekte israelere" og som er overrepresentert i profesjonene og politiske posisjoner (Katz-Gerro & Shavit 1998: 371), samtidig som de oppleves som mennesker med typiske telaviviske verdier som åpenhet og toleranse. Med andre ord hadde jeg behov for kontakt av en slik karakter at folk forholdsvis åpent kunne fortelle meg om sine fordommer av både positiv og negativ art i forhold til andre etniske grupper. Kombinert med behovet for et effektivt feltarbeid ble venner og bekjenskaper i Israel av vesentlig betydning for raskt å etablere tilstrekkelig nære relasjoner til å få tilgang til slike data. Jeg her forsøke å vise hvordan jeg fikk tilgang til informantene og hva slags type data jeg fikk tilgang på.

Feltarbeid

Fordi min mor er jødisk og jeg har familie i Israel, har jeg fra tidlig i tenårene brukt mye av sommerferien min i Tel Aviv. Jeg har også bodd i Tel Aviv mellom 1998 og 1999. I tillegg har jeg kombinert jobbing med denne oppgaven med reiser til Israel under min mastergrad. Selve feltarbeidet strakk seg over fem uker sommeren 2005. I tillegg har min kunnskap om Israel, kunnskap om språket, mitt forhold til landet over en lengre tidsperiode, og mine venner

og bekjenskaper i landet vært avgjørende i forhold til å gjennomføre et så kortvarig og intenst feltarbeid.

For å få adgang til informanter flyttet jeg inn hos venner i et nabolag hvor mange av mine informanter også bodde, og brukte det nettverket jeg hadde i Tel Aviv fra før av for å komme i kontakt med folk, noe som er vanlig fremgangsmåte på feltarbeid (Wadel 1991: 30). Etter å ha bosatt meg i nabolaget, begynte jeg å sitte på den lokale kafeen. På denne måten hadde jeg noe felles med informantene jeg forsøkte å komme i kontakt med der, og nabolaget var ofte et tema det var naturlig å komme i prat om.

Språket jeg har brukt under mitt feltarbeid har primært vært engelsk, mens mine informanter primært har snakket hebraisk. Jeg forstår det meste av det som foregår på hebraisk og kan bruke hebraisk til lett gjøre meg forstått i forbindelse med daglige gjøremål, men har ikke tilstrekkelige språklige ferdigheter til selv å delta på hebraisk i seriøse diskusjoner. I utgangspunktet oppfattet jeg at min utilstrekkelighet når det gjaldt å mestre det hebraiske språket var en ulempe for tilgang til materiale, men som det vil vise seg i neste avsnitt var det også positive sider ved mitt behov for å snakke på engelsk.

Språk og tilnærming

Når det gjelder innsamlingen av materialet, har jeg brukt deltakende observasjon og ikke gjort formelle intervjuer. Jeg har hatt samtaler med folk, over en kopp kaffe eller på en spasertur i byen eller på fest, men jeg hadde ingen avtaler om intervjuer som sådan. Mine feltroller har variert fra tilnærmet fullstendig deltaker, deltakende observatør, og observerende deltaker (Atkinson & Hammersley 1996: 132).

Gjennom bekjente og venner fikk jeg tilgang til en del sosiale sammenkomster. Jeg ble introdusert på engelsk som venn som gjorde feltarbeid til masteroppgave, og fikk umiddelbart adgang. I slike sosiale sammenhenger ble det ofte litt småprat på engelsk med meg hvor jeg ble spurt om hva som var temaet for min masteroppgave, hvor mange ganger jeg tidligere hadde vært i Israel og hvor godt jeg kunne hebraisk. Etter noen slike spørsmål glemte alle at jeg var til stede og snakket hebraisk seg i mellom. I begynnelsen når dette skjedde fulgte jeg bare med på hva det ble snakket om, men etter hvert som jeg ble bedre kjent med informantene og det ble klarere for meg hva jeg var ute etter å vite, deltok jeg mer i samtalen.

Jeg tok opp temaer som interesserte meg i sosiale sammenhenger og satte på den måten i gang diskusjoner. Disse diskusjonene foregikk på hebraisk, men jeg deltok sjeldent aktivt i dem. Jeg hørte etter og fulgte med. De gangene jeg hadde behov for utdypning bøt jeg inn og spurte. Da spurte jeg på engelsk direkte i samtalen eller eventuelt tok opp igjen tråder når jeg var på tomannshånd med dem som har sagt uklare eller spesielt interessante ting. Dette har vært det mest naturlige. Informantene snakket fritt seg i mellom på hebraisk fordi jeg ble introdusert på engelsk og de brydde seg ikke om at jeg forstod språket. Min tilstedeværelse påvirket dem ikke i særlig grad, på denne måten har jeg vært en observerende deltaker. Hvis jeg brøt inn i en samtale og stilte spørsmål på engelsk så var det på et såpass sent tidspunkt i vårt møte at de har blitt vant til meg, og da var jeg en deltakende observatør. Selv om min hebraiskkunnskap ikke har vært tilstrekkelig til å bli en fullstendig deltaker, har det hendt at mine informanter glemte at jeg var til stede gjort at jeg har kommet så nærme som mulig denne feltrollen (Atkinson & Hammersley 1996: 132).

Blandingen av språk ga meg muligheten til å oppdage misforhold mellom det informantene sa til meg på engelsk og det de snakket om seg i mellom. Som vi skal se senere, svarte mine informanter at etnisk bakgrunn ikke lenger var viktig for dem i deres dagligliv. Allikevel opplevde jeg at de seg i mellom på hebraisk brukte etniske kategorier. Min hebraiskkunnskap har dermed gjort at jeg har fått verifisert slangord og uttrykk som er vanskelige å forklare til utenforstående. Jeg har også hørt og opplevd hvordan informantene bruker disse i praksis seg i mellom, noe som har bidratt sterkt til min forståelse.

Min utilstrekkelighet når det kom til å snakke hebraisk hadde også den positive siden at mine informanter ble skjerpet når de ble bedt om å forklare noe på engelsk av en outsider midt i en diskusjon med insidere. Det gjorde at de ble tvunget inn i en slags ekspertrolle og måtte forklare sitt eget samfunn mer abstrahert. Dette bidro til at jeg fikk god informasjon om hvordan de selv opplevde og ikke minst *ønsket* å oppleve sitt samfunn i møte med en outsider. På mange måter fikk jeg derfor den daglige, innside-opplevelsen på hebraisk, og en mer akademisk eller mer abstrahert informasjon på engelsk.

Jeg fikk også informanter i løpet av feltarbeidet som jeg kom i kontakt med på egenhånd. Jeg forsøkte, spesielt i begynnelsen, å underkommunisere at jeg kunne hebraisk og kjente til israelske forhold ovenfor mine nye informanter. Dette gjorde jeg fordi jeg oppfattet at det var

større sjanse for meg å komme i kontakt med folk hvis jeg snakket engelsk og var ”ukjent”. Grunnen var at dette ble uvanlig og spennende, og det var en mulighet for israelerne til å snakke engelsk. Dette gjaldt ikke minst på kafeen. Det tok ikke lang tid før de som jobbet der begynte å stille meg spørsmål fordi jeg snakket engelsk. Ofte tok jeg personlige telefonsamtaler hjem til Norge mens jeg var på kafeen, i håp om at noen kom til å bli interessert når de hørte et annet språk og spørre meg hvor jeg var fra. I mange tilfeller ble jeg i etterkant av slike samtaler spurt om jeg var på besøk, hvem jeg var på besøk hos og hvorfor. Da jeg fortalte at jeg gjorde feltarbeid ble de mer interessert og ville fortelle meg om nabolaget og samfunnet. Jeg tok i mot dette og gikk villig inn i ”læringsrollen” på starten (Waldel 1991: 34-35). Etter hvert fokuserte jeg mer på meg selv som kjent med det israelske samfunnet og forsøkte å stille relevante spørsmål. Jeg la frem observasjoner jeg hadde gjort meg for å få mer relevante opplysninger og for å forsøke å styre informasjonsstrømmen, samtidig som jeg ga et signal om at jeg var insider, for å få tilgang til informantenes interne perspektiv (Atkinson & Hammersley 1996: 137). Fordi mine nye informanter først opplevde meg som outsider og dernest som insider fikk jeg tilgang på begge typer data (Ibid). De syntes det var gøy å diskutere sitt eget samfunn og har et reflektert blick på det som skjer rundt dem, dermed ble dette utgangspunktet for en rekke gode samtaler jeg hadde med informantene.

En skulle tro at min jødiske bakgrunn ville være en viktig portåpner for å bli godtatt av informanter. Det stemmer til en viss grad. I samtaler med nye venner om hvorfor man er på besøk går det kort tid før noen stiller spørsmålet om man er jødisk. Men da jeg svarte ja på dette spørsmålet fløt samtalen videre, og det kom sjeldent opp som tema igjen. Det ble aldri henvist til at for eksempel forstod bedre fordi jeg var jødisk og det ble aldri tatt for gitt at jeg skjønte noe fordi jeg var jødisk.

Ifølge Nayarans begrep om *multiplex identity* er flere komplekse fasetter ved en identitet av vesentlig betydning for hvorvidt man får tilgang til eller innpass i et sosialt felt (Nayaran 1993: 673-675). I dette tilfellet betyr dette at sammensetningen av for eksempel økonomisk bakgrunn, alder, kjønn, og interesser vil være av større betydning for at jeg kom i kontakt med mine informanter enn at jeg var jødisk. Denne påstanden er i noen grad støttet av erfaringer fra feltarbeidet.

Som allerede nevnt bodde jeg i nabolaget, og jeg kom i kontakt med noen informanter via venner, og hadde dermed en tilgang fra starten av (Wadel 1991: 30). Ut over dette oppfattet

informantene meg i første omgang som en utlending som snakket engelsk. Dette er positivt fordi informantene mine snakker godt engelsk, er glad i å reise og drømmer ofte om å stikke av fra det alvorlig som preger Israel på grunn av krig, indre spenninger og dårlig økonomi. I neste omgang var jeg ikke bare en utlending, men en europeisk utlending. Jeg har lys hud og lysebrunt hår og ble dermed sett på som askenasisk. Til slutt er det et poeng at jeg var på deres alder. Jeg ”kledde meg greit” og viste etter hvert at jeg forstod og anerkjente menneskene i Tel Aviv sin distinkte identitet, og skjønnte hva Tel Aviv stod for. De oppfattet meg etter hvert som ”a Tel Avivi girl”.

Informantene vil alltid kategorisere den som er på feltarbeid inn i sitt eget samfunn (Atkinson & Hammersley 1996: 109). For meg var det en fordel å bli kategorisert som askenasisk. Å bli kategorisert som en del av mine informanternes etniske gruppe gjorde det lettere for meg å snakke med dem om andre etniske grupper enn om jeg for eksempel hadde hatt arabiske røtter og blitt kategorisert som misrahisk. Opplevelsen av min mottagelse blant informantene stemmer med Nayarans argument om at hvorvidt man er ”halfie” eller jødisk er mindre viktig enn andre markører (Nayan 1993: 672). I mitt tilfelle tror jeg at min europeiske bakgrunn som gjorde at jeg ble kategorisert som askenasisk, men at min alder og min kjennskap til Tel Aviv var viktigere enn min jødiske bakgrunn. At det jødiske temaet sjeldent ble dratt opp igjen etter at det var blitt bekreftet at jeg var jødisk kan tyde på at spørsmålet ikke hadde noen stor betydning. På en annen side kan det hende at om jeg ikke hadde vært jødisk, ville ikke informantene kategorisert meg som annet enn en outsider. Om det hadde gjort det vanskeligere å få den informasjonen jeg har fått er umulig å si, men generelt opplever jeg at israeleres vilje til å snakke om sitt eget samfunn er stor.

Jeg opplever at israelere har en reflektert tilnærming til sitt eget samfunn. En årsak kan være at de er relativt bereiste og på den måten er vant til å sammenlikne sin kultur med kulturen på stedene de reiser til. Samtidig blir de på grunn av den politiske konflikten landet er en del av, tvunget til å ta en stilling til politikk, religion og storpolitikk på en helt annen måte enn mange som lever i fredlige land. Denne problemstillingen er noe man konfronteres med allerede på ungdomsskolen siden militærtjenesten på det tidspunktet begynner å nærme seg, og man må ta stilling til hvilken del av det militære apparatet de ønsker å tjenestegjøre, eller om man overhode ønsker å tjenestegjøre (Jacobson & Luzzatto 2004: 157-158). Den politiske konflikten er også noe de som israelere er svært vant til å bli konfrontert med når de er på reiser i utlandet, og de nevner spesielt at i Europa eller europeere de møter andre steder i

verden er spesielt diskusjonsivrige. Dette nevnes ofte med negativt fortegn, men alt i alt er det noe av grunnen til at mine informanter har så lett for å reflektere rundt sitt eget samfunn. Deres åpenhet har bidratt til at jeg lett kom i kontakt med informanter og delte mange av sine personlige refleksjoner over eget samfunn med meg. Israelernes åpenhet er nok et generelt trekk som vil gagne alle forskere, uansett bakgrunn, som kommer til landet for å gjøre feltarbeid.

KAPITTEL 4: FELTET

Etter å ha beskrevet det teoretiske fundamentet og sagt noe hvordan jeg fikk tilgang på informanter og datamateriale, skal jeg nå gå videre til å presentere feltet. En forståelse om Israel og Tel Aviv, og forholdet telavivere har til resten av Israel er et viktig element i min analyse. Jeg skal beskrive hvor jeg har gjort feltarbeid og hvem som er fokus i denne oppgaven. Jeg vil først gi en beskrivelse av Israel som land og Tel Aviv som by, før jeg går over til å beskrive omgivelsene fra mitt feltarbeid. Etter dette vil jeg presentere et utvalg av informantene mine for å gi et nærmere bilde av personene jeg har samlet inn mitt materiale hos. Jeg vil så beskrive en sentral del av mine informanters selvforståelse som jeg har valgt å kalle *Tel Aviv-boblen* og *aktiv apolitiskhet*. Til slutt skal jeg presentere de tre etniske gruppene som denne oppgaven handler om. Det følgende vil senere bidra til å forklare mine funn og vil således bli en viktig del av analysen.

Israel og Tel Aviv

Hva slags land er Israel, og hva slags by er Tel Aviv? Enda viktigere for mine informanter er kanskje spørsmålet hva er forholdet mellom Tel Aviv og resten av Israel? For å forstå Tel Aviv må man først forstå Israel og landets ulike komponenter, og da vil man også forstå hva Tel Aviv står for i en israelsk kontekst.

Israel: Et sammensatt land

Når det gjelder etnisk kompleksitet i Israel, har det vært en tendens til å tenke motsetninger mellom den palestinske befolkningen og den jødiske befolkningen og motsetning mellom askenasiene og misrahiene. Jeg opplever imidlertid dette som et for enkelt bilde, spesielt etter 1990. Israel består per i dag av personer fra alle verdenshjørner og disse er både jødiske og ikke jødiske.

Når det gjelder de som bor i Israel som ikke er jødiske, tenker man først og fremst på den delen av den palestinske befolkningen som har israelsk statsborgerskap. Det finnes også en relativt stor gruppe lovlige og ulovlige arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa, Afrika og Asia. Disse kom til Israel for å erstatte palestinske arbeidere fra de okkuperte områdene (Rosenhek 1999: 3). Bakgrunnen for denne innvandringen var at palestinere fra Vestbredden og Gaza av sikkerhetsgrunner og stengte grenser ikke lenger kunne utføre arbeid inne i Israel (Menahem 2000: 639). Man regner at det er 90 000 lovlige arbeidsinnvandrere og mellom 50 000 og 100 000 ulovlige arbeidsinnvandrere i Israel (Rosenhek 1999: 3). I tillegg kommer et økende antall asylsøkere fra Afrika, spesielt Sudan, til Israel. Disse får som regel midlertidig opphold i landet.¹¹

Til tross for en viss bestanddel av andre personer er de fleste israelere jødiske. Den jødiske befolkningen i Israel er sammensatt av jøder fra hele verden. Den første store bølgen av immigranter til Israel som kalles den første *Aliyah*, kom i årene 1882-1903, og siden den gang har det totale innbyggertallet i Israel fordoblet seg mange ganger. Siden 1989 og frem til januar 2007 viser statistikk at over 1.2 millioner jøder har bosatt seg i Israel,¹² og innbyggertallet i Israel var ved utgangen av år 2007 7,2 millioner.¹³

Immigrasjonen til Israel er kjennetegnet ved at store mengder immigranter kom til landet fra et spesifikt område over en relativt kort og begrenset tidsperiode. To eksempler på dette ser vi perioden mellom 1989 og 2002 hvor det kom over en million fra tidligere Sovjet til Israel, og mellom årene 1989 og 2000 hvor det kom litt over 43 000 etiopiere til Israel.¹⁴ Grovt sett kan man si at befolkningen i Israel består av 20 prosent palestinere med israelsk statsborgerskap, 30 prosent jøder fra øst og vest i Europa og USA, og 50 prosent er jøder fra "orientalske" land, altså land i Afrika og Asia. De fleste av de orientalske jødene kom fra landene som ligger i Midtøsten og Nord-Afrika. Jeg skal i denne oppgaven konsentrere meg om tre etniske grupper i Israel, askenasiske jøder (*Ashkenazi/ashkenazit/ashkenazim*), misrahiske eller orientalske jøder (*Mizrachi/mizrachit/mizrachim*) og russiske jøder (*Rusi/rusit/rusim*).

---

¹¹ For mer informasjon se for eksempel "Q&A: Growing Caseload of asylum seekers for UNHCR offices in Israel" <http://www.unhcr.org> og "African refugees flood UN office in Tel Aviv", <http://www.haaretz.com>

¹² [http://www.moia.gov.il/\(A\)](http://www.moia.gov.il/(A))

¹³ *Monthly Bulletin of Statistics* <http://www1.cbs.gov.il>

¹⁴ [http://www.moia.gov.il/\(B\)](http://www.moia.gov.il/(B)), pp:3-5. Den spesifikke og intense immigrasjonen til Israel er ofte ledet av den israelske stat som ved flere anledninger har reist og hentet et gitt antall immigranter i et spesifikt land med fly. Dette er måten mange etiopiere kom til Israel. For en mer utfyllende kronologisk oversikt over immigrasjonen til Israel, se *Kaleidoskop. Israel og Palestina fra innsiden*, 2005: 292-295. Den store bølgen av russiske immigranter, derimot, kom på egen hånd som følge av at Sovjet brøt sammen i 1991.

I tillegg til den komplekse befolkningssammensetningen som følger av immigranter fra ulike verdenshjørner, har Israel også en lagdeling eller forskjeller som følger lokale geografiske linjer. Som i alle samfunn er ulike områder i Israel tilkjennetegnet ved lokale kulturelle særtrekk (Goldscheider 2002: 109). Noen av disse samfunnene skiller seg også fra hverandre på basis av ideologiske, kulturelle, og spesielle trekk ved det israelske samfunnet som sionisme og jødedom (Ibid). Jeg skal forsøke å gi en kort oversikt over disse småsamfunnene og plassere Tel Aviv i forhold til dem.

Kibbutsene er små gårder i rurale områder som ligger spredt over hele Israel, de fleste i de nordlige og sørlige delene av landet. De er organisert rundt kollektiv innsats når det gjelder produksjon, salg og konsum av jordbruksvarer. Kibbutsene ble befolket av sosialister fra Øst-Europa som startet disse prosjektene i de første to tiårene av 1900-tallet. Deres ideologi var basert på en balanse mellom religion og etnisitet, altså en balanse mellom jødisk religion og jødisk kultur og tradisjon, hvilket har ført til at man i kibbutsene har hatt en relativt sekulær ideologi (Goldscheider 2002: 111). Kibbutsene er i dag mindre sosialistisk orienterte enn de var den første halvdel av 1900-tallet. Beboerne i kibbutsene er fremdeles askenasiske jøder.

Moshaver er små, kooperative jordbrukslandsbyer. De fleste moshavene ligger i de nordlige, sentrale, og sørlige delene av Israel. Moshavene ble opprettet for å absorbere immigranter, for å ta over forlatte palestinske landsbyer, samt å desentralisere det israelske samfunnet og befolke grensene til de arabiske nabolandene. Disse landsbyene ble på 1950- og 1960-tallet befolket av immigranter med ulik etnisk bakgrunn. De fleste kom fra Midtøsten og Nord-Afrika, og mange manglet erfaring med jordbruk. I motsetning til kibbutsene var dette samfunn hvor individuelle familier jobbet hver for seg (Goldscheider 2002: 118). Moshavene ble imidlertid kortvarige prosjekter fordi immigranter ikke ville flytte dit. De som hadde mulighet, flyttet til byene og de som fortsatte å bo der, drev bare med jordbruk på deltid (Ibid).

På 1950-tallet ble det klart at moshavene ikke var tilstrekkelig for å absorbere immigranter, og de større byene allerede hadde for mange innbyggere. (Goldscheider 2002: 120). Med de samme geografiske og politiske målene for øye som når det gjaldt moshavene, anla staten såkalte "*utviklingsbyer*", eller "*Development Towns*" i perifere områder over hele Israel, flest i nordlige og sørlige deler. Dette er små byer hvor industri er hovednæringen. Hele befolkningens økonomi er ofte avhengig av lønn fra en fabrikk. Disse områdene er de fattigste

områdene i Israel, fordi jobbene som finnes er i lavtlønnete yrker, og fordi arbeidsledighet i perioder har vært mye høyere enn andre steder i Israel. De fleste som bor i utviklingsbyer er misrahier (Ibid: 122).

Befolkningen på *Vestbredden* bor i et område som ble okkupert av Israel under krigen i 1967. Vestbredden ligger i sentrum av Israel på grensen til Jordan. Som vi så i avsnittet om moshaver, ble nye immigranter bosatt der på 1950- og 1960-tallet. I dag er det slik at mange immigranter blir bosatt på Vestbredden med økonomisk og praktisk støtte fra myndighetene (Goldscheider 2002:129). Til tross for at nye immigranter får støtte av myndighetene til å bosette seg på Vestbredden, skiller dette området seg fra resten av Israel fordi omtrent 60 prosent av den jødiske befolkningen som er bosatt der er fra Europa og USA, og de fleste er ikke født i Israel men kom til Israel på 1990-tallet (Ibid). Denne delen av befolkningen på Vestbredden bor der av en religiøs overbevisning, i motsetning til for eksempel befolkningen i kibbutsene som har hatt en mer sekulær tilnærming til det å flytte til Israel og å bo der.

De tre største byene i Israel er *Jerusalem*, som ligger midt i landet, *Haifa* som ligger ved kysten i nord, og *Tel Aviv*, som ligger ved kysten midt mellom Jerusalem og Haifa. Disse byene og befolkningene omtales på følgende vis av den israelske befolkningen: ”I Jerusalem ber de, i Haifa jobber de og i Tel Aviv fester de”. Ordtaket er faktisk ganske dekkende for de tre byene. De tre byene har en etnisk sammensetning hvor en stor andel er askenasier, i motsetning til utviklingsbyene hvor mye av befolkningen er misrahier (Goldscheider 2002: 129). Det er høy sysselsetting og det er en høy andel av mennesker med høy inntekt, spesielt i Haifa.

Jerusalem og Tel Aviv er de to største byene i Israel, og de dominerer landet. Mens Tel Aviv, som ble grunnlagt av europeiske immigranter i 1909, er det sekulære senteret i Israel, er Jerusalem som i flere tusen år har vært en by med spesiell religiøs tilknytning, det religiøse senteret.¹⁵ Jerusalem er i tillegg preget av statsvirksomhet, offentlig byråkrati og av kulturelle, utdanningsmessige, og religiøse institusjoner. I Tel Aviv ligger hovedkontorene til banker og store bedrifter, og byen forstås derfor som det finansielle sentrum i Israel (Amiran & Shahrar 1961: 360). Jerusalem er den offisielle hovedstaden i Israel, men fordi Jerusalem er omstridt,

---

¹⁵ Akademiske studier som omhandler Tel Aviv er vesentlig færre enn tilsvarende studier om Jerusalem. Alfasi & Fenster viser til at det siden 1990 er blitt skrevet 635 akademiske artikler med Jerusalem i tittelen, mot bare 27 artikler om Tel Aviv. Amazon har 1703 bøker med Jerusalem som en del av tittelen sammenliknet med 103 bøker med Tel Aviv som en del av tittelen (Alfasi & Fenster, 2005: 5).

er det mange land som ikke har anerkjent Jerusalem som Israels hovedstad. De fleste lands ambassader ligger derfor i Tel Aviv (Alfasi & Fenster 2005: 2). Etter 1967 og okkupasjonen av den østlige delen av byen, har Jerusalem vokst og innlemmet store områder med en kristen og muslimsk-palestinsk befolkning. Byen preges av en etnisk og religiøs pluralisme.¹⁶ Jerusalem forstås som det politisk administrative, og spirituelle sentrum, mens Tel Aviv forstås som det økonomiske og teknologiske sentrum (Goldscheider 2002: 127). Jerusalem blir sett på som en tilbakeskuende, religiøs og partikularistisk orientert by, mens Tel Avivs prosjekt er sekularisme, universalisme, og nåtidsorientert hedonisme (Vinitzky-Seroussi 1998: 186). Det er slik at mens bare 26 prosent av alle barn i Jerusalem i alderen mellom seks og tolv år går på sekulære skoler, går 72 prosent av barna i Tel Aviv i samme aldersgruppe på sekulære skoler (Ibid:187).

I Israel finnes det sterke forestillinger om hva slags type mennesker som kommer fra de to byene. Telaviveren blir sett på som en sekulær bohem som elsker kafeer, filmer, fester og stranden, mens jerusalemiten forstås som religiøs, eller i alle fall mer åndelig og mindre livlig. Jerusalemiten er opptatt av de mer ”seriøse” delene av livet (Endresen 1993: 35). Videre mener mange at jerusalemiten er roligere og tenker før han snakker, i motsetning til telaviveren som skravler i vei, men ikke nødvendigvis tar det som blir sagt så høytidelig. Disse bildene går igjen i de populære forestillingene om innbyggerne i de to byene, og er forestillinger jeg har fått bekreftet av mine informanter.

De ulike komponentene Israel består av er i opposisjon til hverandre kulturelt, økonomisk, ideologisk, og politisk. Kibbutznes sekulære ideologi står i motsetning til Vestbreddens religiøse befolkning. Haifas etniske kompleksitet og høye andel mennesker som tjener godt står i kontrast til de fattige utviklingsbyene hvor de fleste innbyggerne er misrahier. Spesielt er det Tel Aviv og Jerusalem som konkurrerer og trekker Israel i hver sin retning. De to byene representerer to ulike israelske virkeligheter, eller to ulike måter å være israeler på (Goldscheider 2002: 128). Dermed sees Tel Aviv som en motsetning til Jerusalem, og for mine informanter er det viktig å vise at de representerer noe annet enn det Jerusalem står for i en israelsk kontekst. Denne forskjellen er et sentralt element i deres identitet.

---

¹⁶ Jerusalems mange jødisk-religiøse retninger som ortodoks, konservativ og reform, er representert i Jerusalem. Den religiøse befolkningen bor i segregerte småsamfunn. Begge de to rabbinske domstolene finnes der; altså den askenasiske og den sefardiske. I tillegg finnes haredi-retningenes domstol som ikke anerkjenner de to andre hovedretningene.

Tel Aviv: mine informanters by

Etter å ha beskrevet de ulike delene Israel består av, går jeg nå over til å presentere Tel Aviv som er den byen mine informanter kommer fra og bor i. Jeg har i det forutgående forsøkt å understreke Israels kompleksitet og når jeg nå skal gå over til å beskrive Tel Aviv mer inngående vil det komme tydeligere frem at Tel Aviv blir forstått som en motsetning til det øvrige Israel. Det offisielle navnet på byen er Tel Aviv-Jaffa. Jeg kommer til å følge mine informanter og kun bruke betegnelsen Tel Aviv som navnet på byen som er en moderne by med to deler, en gammel (Jaffa) og en ny (Tel Aviv). Når jeg omtaler det som var Tel Aviv før 1909 bruker jeg betegnelsen Jaffa.

Tel Aviv har alltid blitt sett på som en sekulær by og den har alltid vært en israelsk by fremfor jødisk eller hebraisk. Jaffa var fra midten av 1800-tallet den viktigste byen for jødene ved siden av de fire ”hellige” byene Jerusalem, Hebron, Safed og Tiberias (Kellerman 1993: 128). Byens formende år var 1880-og-1890-årene, da handel, forretninger og underholdning startet. Denne utviklingen ble ledsaget av en fri, sekulær, og moderne kultur som la vekt på det vestlige (Ibid: 134). Disse årene la grunnlaget for det Tel Aviv er i dag. Rask økonomisk vekst og fokus på handel og sørvisnæring er trekk som kjennetegner Tel Aviv, men har også vært kjennetegn for Jaffa. Før 1948 var Jaffa et senter for rekreasjon og underholdning for jødene som bodde i områdene rundt, særlig om sommeren. Jaffa hadde en kulturell heterogenitet som var spesiell for byen og det var dens moderne og frie atmosfære som tiltrakk seg europeiske immigranter på begynnelsen av 1900-tallet. Utviklingen av Jaffa var rask, både med henblikk på befolkningsskonsentrasjon, og når det gjaldt å opprette et alternativt kulturelt senter i Palestina (Ibid:130). Fra å være en by med 2000 innbyggere da første verdenskrig brøt ut, ekspanderte Tel Aviv og ble et senter i Israel allerede i 1920-årene (Birenbaum-Carmeli 1997: 2). Som Israel generelt har også Tel Aviv en innbyggermasse bestående av jødisk og ikke-jødiske personer fra hele verden. Tel Aviv har en kompleks befolkningssammensetning og kjennetegnes ved å være en global by (Alfasi & Fenster 2005: 8-10).

Det er stor forskjell på den gamle byen Jaffa, og den nye byen Tel Aviv. Den jødiske, moderne delen av byen er svært vestlig. Typisk for denne delen er handlegater med kjente merkebutikker, og de typiske europeiske kafeene som serverer italiensk eller fransk kaffe, croissanter og sandwicher. Tel Aviv er også en grønn by med store parker og midtrabatter med gress og blomster, med lange strender, og et yrende natteliv. Det finnes også mange små

nabolag med små og spesielle butikker og kafeer med ulike stiler og utseende. Jaffa, derimot, er en gammel palestinsk by, hvor man går i trange, gamle smug, hvor det synges fra minaretene, og hvor folk sitter på kafeene og drikker te eller kaffe fra glass, og røyker vannpipe. En stor del av den palestinsk-israelske befolkningen bor fremdeles her.

Tel Aviv er også delt sosioøkonomisk. Den sørlige delen av byen, der Jaffa også ligger, er arbeiderklasseområde, med mye trafikk, støy og søppel mens, den nordlige delen av byen er mer velstående. Her er det bredere gater, det er grønnere, omgivelsene er roligere, og det er mer plass. En boenhet i sør er gjennomsnittlig på 40 kvadratmeter, mens man i nordlige nabolag gjennomsnittlig har over 100 kvadratmeter per boenhet (Birenbaum-Carmeli 1997: 2). På tross av det mer fasjonable preget den nordlige delen av byen, har det fra 1980-tallet av blitt mer og mer populært å bo i sentrum av Tel Aviv, mye på grunn av sterk rushtrafikk fra de nordlige delene og inn til sentrum av Tel Aviv (Ibid).

Sentrum av Tel Aviv har elementer av både de nordlige og sørlige delene av byen, men kjennetegnes først og fremst ved liv og røre. De som lever et hektisk og sosialt liv, vil bo i sentrum av Tel Aviv. Til de fleste av døgnetts tider er kafeer og barer åpne, og alltid er det folk ute i gatene. Det er i sentrum mine askenasiske informanter bor, jobber, og lever, og det er i sentrum mitt feltarbeid har foregått. Under mitt feltarbeid oppholdt jeg meg i nabolaget, på den lokale kafeen og i andre små lokale kafeer i nærheten og i den hippe handlegaten Sheinkin, alle steder i gangavstand fra huset der jeg bodde.

Feltarbeidets omgivelser

Etter at jeg nå har gitt et bilde av et sammensatt Israel og satt Tel Aviv inn i denne konteksten, skal jeg gå over til å beskrive hvem jeg har gjort feltarbeid blant og avklare i hvilke omgivelser mitt feltarbeid har foregått. En undersøkelse av hvordan betydningen av etnisk bakgrunn kommer til uttrykk i dagliglivet i Tel Aviv er interessant fordi Tel Aviv sees på som den byen i Israel som er mest åpen og hvor den etniske sammensetningen er heterogen, og Tel Aviv oppfattes som en global by (Alfasi & Fenster 2005). Jeg tenkte derfor det kunne være interessant å gjøre undersøkelser om etniske forskjeller i Tel Aviv som blir sett på som det sekulære og demokratiske Israel hvor folk til stadighet hevder at etniske skiller er svakere enn for eksempel i utviklingsbyene.

Mine informanter bor, jobber, og lever i Tel Avivs indre by. Jeg bodde hos venner som har tilknytning til et slikt miljø i et nabolag i sentrum av Tel Aviv. I dette nabolaget og i andre nabolag rundt oss, bodde de andre som kom til å bli mine informanter. For å komme i kontakt med folk har jeg oppholdt meg på kafeen i gaten der jeg bodde under feltarbeidet, kafeer i nabolag rundt der jeg bodde, og i den hippe handlegaten Sheinkin. Fordi miljøet har sin kjerne i dette området, har dette vært et godt utgangspunkt for å observere folk. Jeg har observert mens jeg for eksempel har sittet på kafé med mine informanter hva de har på seg, hvem de er sammen med, og hvordan de presenterer deg selv på de ulike arenaene. Mens jeg har oppholdt meg sammen med mine informanter på slike arenaer har jeg også kunnet observere hva mine informanter har sagt om ulike mennesker og ulike estetiske uttrykk.

Nabolaget

Nabolaget jeg bodde i under mitt feltarbeid er en liten del av Tel Avivs indre bykjerne, og telavivene kaller ikke nabolaget noe spesielt. Skal man forklare hvor man bor, nevner man store gater i nærheten, hvis man blir spurt hvor i Tel Aviv man bor, svarer man simpelthen, ”sentrum”.

Jeg bodde hos et ungt par og deres hund i en liten leilighet med to soverom og en stue. Leiligheten er lys og luftig med hvite vegger, hvite steinfliser på gulvene, og tre små balkonger. Vi bodde i en sidegate til den store Rothschild-gaten i sentrum av Tel Aviv. Denne gaten er en lang gate med typiske israelske, hvite, kvadratiske hus på fire etasjer, og med to leiligheter i hver etasje. Det ligger et par små kolonialforretninger, en liten lekeplass, og en kafé langs gaten. Det er også en religiøs gutteskole og et par synagoger i området rundt gaten, men disse er relativt bortgemte og er lite synlige i gatebildet. Gaten er relativt rolig og kan minne om gater i nabolag utenfor bykjernen, men det er flere store, tungt trafikkerte veier rett i nærheten. Blant annet den nevnte Rothschild-gaten som ender ved teateret Habima, og Yehuda-Halevi gaten hvor blant annet Cinemateket i Tel Aviv ligger. Disse store gatene er som andre sentrumsgater preget av barer og kafeer, bråk og liv. Rothschild-gaten er også en gågate med trær og benker. På hver side av denne gågaten er det en bilvei med to filer. Gågaten benyttes flittig av telavivere som lufter hundene sine. Det er også anlagt små petanquebaner hvor folk kommer for å spille, særlig i helgene.

Rothschild-gaten. Foto:Karin Bar

Nabolagene i sentrum er en del av Tel Avivs indre by, og det er ganske bråkete på hovedveiene, mens sidegatene er roligere og med trær og busker. De som bor i sentrum er for det meste unge mennesker. Mange av disse er også enslige, mange har husdyr, hunder av ulike raser er spesielt utbredt.¹⁷

Rundt omkring i hele nabolaget bor det gatekatter. De lever og bor i blomsterbed, under biler og på gatehjørner. Mange i nabolaget hater kattene og mener de burde ha blitt avlivet, mens andre liker dem. Det er noen få personer som reiser rundt i nabolagene og mater disse gatekattene. Spørsmålet om kattene bør mates eller om man bør sette inn tiltak for å få gatekattene vekk, er noe som diskuteres både titt og ofte i nabolaget. Jeg har ved flere anledninger sett at forbigående har stoppet og innledet hissige diskusjoner med privatpersoner som har matet kattene. Når kvelden kommer og det blir roligere i gatene, ser man katter som ligger og sover på panseret til parkerte biler, eller spankulerer midt i gatene. Kattene er ganske sky, og de smyger seg unna når man nærmer seg dem.

Ziw som jobbet på kafeen sa dette om hvorfor han likte nabolaget:

Det er en god blanding av folk her. Alle mulige mennesker bor her og de kommer sammen her på kafeen. Det setter jeg pris på. Det er barn og voksne, unge og gamle, og jeg liker alle sammen. Luma er for eksempel en 93 år gammel dame som har bodd i nabolaget siden hun ble gift. Hun spiser av og til lunsj sammen med sin niese. Det er et par narkomane som bor her i området som kommer innom kafeen og får litt mat hvis det er noe til overs.

---

¹⁷ For mange telavivere er hunder husdyr, mens katter ikke anses som det. Hunder oppfattes som europeiske kosedyr, mens de fleste mener at katter mer som urenlige dyr som man ikke kan ha hjemme. Dette har mye å gjøre med at man i Tel Aviv ikke lenger har løshunder, takket være innsats fra dyrevernorganisasjoner. Det finnes mange villkatter i Tel Aviv, og det jobbes nå med å få bukt med problemene knyttet til dette.

Miriam som var i 50-årene og som hadde bodd i nabolaget lenge, fortalte om hvem som bodde der:

Dette nabolaget er virkelig levende. Det bor mange interessante personligheter her, både kjente og ukjente. (hun peker på forskjellige hus) Der bor det en som er medprodusent på en stor såpeopera. Han er en veldig hyggelig, enslig mann. Der bor det en kjent poet og forfatter som er blitt veldig opptatt av jødisk religion i det siste.

Kafeen i nabolaget

Kafeen i nabolaget er det stedet jeg oppholdt meg mest under mitt feltarbeid. Kafeen i nabolaget er liten og intim. Innendørs er det to bord hvor det er plass til to personer på hvert av dem, mens ute er det mellom åtte og ti bord, hvor det på hvert bord bare er plass til to personer. Stolene på hvert bord er plassert med ryggen til selve bygningen og fronten mot gaten ved siden av hverandre og ikke overfor hverandre. Dermed har man god utsikt til resten av gaten. I tillegg blir det mer sosialt fordi man praktisk talt sitter på en lang rekke med ryggen til veggen og det faller seg derfor naturlig å skravle med dem som sitter på bordet ved siden av.

Kafeen har et særdeles lokalt preg. På toalettet som ligger i oppgangen ved siden av, og som man må be om nøkkel til, er det vanlige såper som man har hjemme, og en luftspray. I tillegg har de en liten kurv med toalettartikler som håndkrem, bind og tamponger. Dette er ting de ansatte har satt der, og som gjestene kan bruke. Det lokale preget kafeen hadde bidro til å gjøre den mer intim enn andre steder i det offentlige rom, hvilket gjorde samtalene mellom de ulike gjestene lettere.

Eieren av kafeen er en kvinne i trettiårene som var der hver dag. Hun hadde vanligvis to ansatte som jobbet sammen med henne. Totalt var det cirka seks ansatte som jobbet i skift. De ansatte var i tjueårene og var blide og sosiale, og hadde god tid til å slå av en prat med gjestene, siden kafeen var så liten. Sjefen satt ofte og spilte backgammon sammen med en av gjestene. Mange av de øvrige gjestene pleide å følge med på spillet ettersom hun både var veldig god til å spille, hadde mye flaks, og i tillegg var en dårlig taper. Hun var derfor svært underholdende å følge med på. Kafeen serverte brus, te, øl, og, ulike espressodrikker, frokoster bestående av croissanter med smør og marmelade, ulike lunsjretter bestående av salater, sandwicher, og som oftest en kake. Ellers hadde de, som israelske kafeer flest, ulike småting man får på kjøpet når man bestiller øl, som frukter eller nøtter. Hva slags matretter og

desserter de serverte varierte fra dag til dag. Noen av gjestene kom hver dag for sin daglige kaffe, andre spiste noe der når de ikke hadde laget mat hjemme, mens andre hadde avtale om å møte venner der for en lunsj.

De ansatte forholdt seg raskt til gjestene nærmest som venner. I løpet av den første uken av feltarbeidet hadde jeg allerede sittet på kafeen et par ganger sammen med bekjente. Da jeg kom den tredje gangen alene og bestilte mat til meg selv for å ta med og spise hjemme, sa den ene servitrisen at jeg måtte bli og spise der. Da jeg svarte at jeg foretrakk å spise hjemme ettersom jeg ikke hadde noen å spise sammen med på kafeen, svarte hun meg at det er mange som spiste alene der, og at hun kunne sitte sammen med meg. Fra den dagen av følte jeg meg alltid velkommen, enten jeg var alene eller sammen med andre, og jeg fikk den beste sørvis. En typisk dag på mitt feltarbeid startet med å spise frokost på kafeen og ta telefoner hjem til Norge så de andre gjestene skulle høre at jeg snakket norsk og spørre hvor jeg kom fra. Etter hvert kjente jeg igjen de andre stamgjestene også og slo av en prat med dem. Kafeen i nabolaget var et fint sted å starte mitt feltarbeid. Jeg kom lett i kontakt både med gjestene og de ansatte og den lå også slik til at jeg kunne følge med på menneskene og gaten slik fikk jeg også et inntrykk av nabolaget og menneskene som bodde der.

Andre kafeer i nabolagene rundt og Sheinkin

Jeg oppholdt meg også på andre kafeer i nærheten og i handlegaten Sheinkin. De andre kafeene i nabolagene i nærheten besøkte jeg ikke nok til å bli kjent med personalet på samme måten som jeg ble kjent med personalet på nabolagskafeen. Jeg var heller ikke så ofte på disse kafeene alene. Her pleide jeg å gå med kjente og bekjente for å ta en kaffe. Men det hendte flere ganger at jeg på disse små kafeene i andre nabolag møtte noen av gjestene fra kafeen i mitt nabolag, og da slo vi av en prat.

Jeg oppholdt meg også mye i den hippe handlegaten Sheinkin, som lå cirka fem minutters gange fra huset der jeg bodde. Den delen av Sheinkin-gaten som er handlegate er relativt kort og det ligger kafeer og butikker tett i tett. Butikkene selger klær, sko, vesker og interiørartikler, både av kjente varemerker og spesielle lokalproduserte merker. Det ligger også noen tatoveringstudioer i gaten. Sheinkin er kjent for å være tidlig ute med nye moter og selge spesielle og unike ting. Det legges mye penger og tid i utsmykking og stil av kafeene og butikkene der.

Lokal kafe og kafe i Sheinkin. Fote: www.sheinkinstreet.co.il

Sheinkin er ikke noe lokalt miljø. Selv om folk bor i oppover i etasjene i bygningene langs veien er det et sentrumsområde først og fremst og det kommer mange til Sheinkin fra andre deler av Tel Aviv for å handle, spise eller bare henge ut. Menneskene er også spesielle og unike i sin klesstil og sitt utseende. Ulike subkulturstiler er representert, og det er vanlig å observere egenkomponerte stiler og nye klestrender i Sheinkin. Både de med original stil og de som kopierer andres stil, gjør ofte en ekstra innsats hva fremtoning angår før de drar til Sheinkin. Gaten fremstår således som et sted der man "ser og blir sett", i motsetning til de små lokale nabolagskafeene andre steder i Tel Aviv, hvor folk er mer avslappet, og nesten oppfører seg som om de er hjemme.

Miljøet jeg oppholdt meg i under mitt feltarbeid har jeg hatt tilknytning til over flere år. Dette er et miljø bestående av askenasier i alderen 22 til 33 år som jobber innen kunst og kultur. Blant informantene mine er kunstnere, fotografer, forfattere, journalister, designere, skuespillere og studenter. Mange har ekstrajobber i klesbutikker, på utesteder, eller på kafeer. Disse menneskene ser på seg selv som israelere og som typiske telavivere med en åpen og liberal holdning til andre mennesker.

Dagligliv

Livet i nabolaget er relativt bedagelig, men også hektisk. Med bedagelig mener jeg at man drikker kaffe eller spiser lunsj ute midt på dagen, uten tilsynelatende å haste tilbake på jobb. Det er påfallende mange mennesker rundt omkring i området mellom ni og fire på hverdager, som enten går man tur med hunden, shopper, eller sitter på kafé. Med hektisk mener jeg at mange jobber på kvelden eller jobber hjemme med frilansoppdrag, og mine informanter jobber mye. Noen jobber mest med det de vil, som for eksempel å skrive for aviser, eller jobbe med kunst, men de fleste er nødt til å ta på seg en rekke ekstrajobber for å få pengene til

å strekke til, og denne livsførselen er hektisk. Mine informanter lever liv hvor de har ulike jobber på ulike tidspunkt. Skiftarbeid er generelt utbredt i Israel og det er vanlig å jobbe på ulike tidspunkt. På grunn av mine informaners mange ulike jobber, har de ekstra ujevn arbeidsrytme.

De ulike elementene i mine informaners jobbuke er frilansarbeid, som krever jobbing hjemme og ute, for eksempel intervjuer for en avis, eller å fotografere noe spesielt. I tillegg kommer møter med arbeidsgivere og profesjonelle kontakter, som ofte betyr kaffe eller lunsj på ulike steder. Til slutt er det bijobbene på kafeer, eller butikker, hvor tidspunkt for oppmøte er mye mindre fleksibelt enn for eksempel møter med arbeidsgivere i forbindelse med frilansoppdrag. En typisk dag om man skal på en av bijobbene er at man starter med å løpe ut av huset uten å ha spist eller drukket fordi man må være på plass på et gitt tidspunkt. Hvis man skal jobbe med frilansprosjekter hjemme, tar man det med ro, drikker vann eller jus til frokost, slapper av, ser litt på tv, og røyker en sigarett eller to. Så flytter man jusen, sigarettene, mobiltelefonen, og askebegeret til datamaskinen og starter å jobbe. Etter et par timer tar man seg noe og spise, og vandrer frem og tilbake mellom kjøkkenet, stuen og arbeidsrommet, mens man stadig blir avbrutt av mobiltelefonen som ringer. Ofte kan man ringe en person og spørre om vedkommende har lyst til å finne på noe, og man får til svar: *Er hjemme, jobber litt, vi kan snakkes litt senere*. På kafeen var det flere som kom innom for å ta en bit å spise eller bare få litt forandringer i omgivelsene siden de satt alene hjemme og jobbet med oppdrag. Mine informanter er ikke rike, men de har, i kraft av frilansoppdrag, en mulighet til å styre arbeidstid, og mengde i større grad, og på den måten er de privilegerte.

Skal en telaviver ha møter med ulike mennesker, kontakter eller arbeidsgivere, tar man ikke nødvendigvis verken avtalested eller avtaletidspunkt veldig seriøst. Telaviverne har ofte en lett og ledig tone med kollegaer og sjef. Med dette mener jeg at man ringes ofte mange ganger, slik at avtaler forskyves og flyttes av begge parter. I slike møter snakker partene avslappet og naturlig med hverandre og det var sjeldent jeg forstod forskjellen på en samtale av profesjonell art og en vennesamtale bare ved å høre på toneleie. Det er like vanlig å bli kjeftet på som å få en klem av en arbeidsgiver. Ofte kan man snakke med redaktøren sin om personlige ting, som hvor man har kjøpt et klesplagg som man liker eller hva man har gjort i helgen. Sjefen kan også kommentere åssen man ser ut ved å si ting som: *Oj, nå ser du sliten ut* eller *det ferien har gjort deg godt, du gløder!* På kafeen er alltid sjefen inkludert i samtale og hygge. Da jeg begynte å sitte på kafeen og etter hvert ble kjent med de ansatte, var sjefen litt

skeptisk, men etter hvert som de ansatte gikk gode for meg var hun også hyggelig, selv om hun ikke snakket så mye med meg fordi hun syntes hun var så dårlig i engelsk. En gang skulle hun ha yogatime og hadde glemt å ta med seg skift. Da byttet hun sin t-skjorte og olabukse med det hennes ansatte, Shira, hadde på seg den dagen, løse bomullsbukser og en kaftan. Hele kafeen fulgte med på dette. Da de kom tilbake fra toalettet hvor de hadde skiftet, lo de høyt og følte seg rare i hverandres klær og gjorde imitasjoner av hverandre.

Mine informanter går mye. Ingen av mine informanter har bil, men et par av dem har moped, som for eksempel brukes til og fra jobb. Man tar sjeldent bussen om man ikke må. Møter med kunder eller arbeidsgivere skjer på kafeer i sentrum, og da tar man bena fatt. På veien til eller fra møter stopper man gjerne for å spise en salat eller sandwich på et sted som har noe man liker spesielt godt, tar seg en jus fra en av de mange bodene som blander jus av friske frukter på stedet, eller man stopper innom et pizzasted som har den pizzaen man liker best og tar den med seg hjem. De jeg bodde hos, gikk en tur på nærmere 20 minutter hver vei for å leie og levere videoer på et sted som har veldig godt utvalg. På disse turene tar man gjerne med seg hunden hvis man har hund, møter man venner og bekjente mer eller mindre tilfeldig og slår av en prat, eller tar en kaffe. Kveldene går på samme måte, og varer lenge. Mange av telaviverne spiser ikke middag før midnatt på sommerstid fordi det er så varmt. Da samles man på verandaen, og går man i gatene kan man frem til morgenkvisten høre lavmeldte og avslappede samtaler fra de ulike verandaene oppover i bygningene. Mine informanter går ofte på ulike arrangementer og fester i forbindelse med jobb. Motevisninger, slippefest for bøker, blader eller magasiner er ikke noe uvanlig. Bransjefestene er noe de fleste av mine informanter går på først og fremst hvis de har lyst, men de vet selv at det lønner seg å vise ansiktet sitt på slike arrangementer, så ofte ender det med at de går for å hilse på mennesker de kjenner for så å gå hjem igjen.

Det sosiale samværet preges altså ofte av litt tilfeldigheter og mye frem og tilbake. Man lager sjelden avtaler på forhånd, men ringes ofte flere ganger om dagen. Om man planlegger å møtes påfølgende dag, avtaler man at man skal ringes i løpet av dagen ”for å se hvor man er i dagens gjøremål”. Av og til sier man at man antakeligvis kommer til å være i det og det området av byen om en time, og avtaler man på telefon at man skal møtes på en kafé om en halvtime, kan det fort gå en time. I tillegg tar man kanskje med en annen person eller to, som man møtte på veien eller har avtalt med.

Det å bo i sentrum er altså en viktig del av mine informanters identitet og liv, og de er alltid på farten. De har mange strøjobber og jobber mye. De har på den ene siden mye å gjøre, samtidig som de kan styre mye av arbeidstidene sine selv.

Informanter

For å gi et bilde av mine informanter har jeg gjort et utvalg og skal her presentere dem. Jeg har jeg valgt ut fem representanter av i alt 15 personer. Dels fordi jeg referer mye til dem i denne oppgaven, og dels fordi de sammen gir et godt bilde av hvem jeg har gjort feltarbeid blant.

Shira er 24 år, og er utdannet innen teater. Shira leier et lite rom i en leilighet sammen med tre andre i nabolaget ved siden av. Hun ønsker å jobbe med teater, og har i det siste blitt opptatt av dukketeater. Hun har nettopp kommet hjem fra en lengre reise i Asia, hvor hun har hatt flere små forestillinger på torg og i gatene. Hun er halvt misrahisk og halvt askenasisk. Hun jobber nesten full tid på kafeen i nabolaget for å tjene penger til å reise igjen, eller til å starte en teatertrupp. Hun har mange venner, er glad i film, og går mye på kino. Klærne hennes er inspirert av Asia og er lange og vide, laget av bomullstoffer i naturlige farger. Hun er blid og energisk og snakker mye. Jeg møtte Shira tidlig i mitt feltarbeid på kafeen i nabolaget, og vi snakket mye sammen.

Gil er 30 år, og er en alvorlig og intellektuell type. Han er mediejournalist, og har stabil økonomi fordi han har jobbet med dette en stund. Jobben hans går ut på å anmelde serier, dokumentarer eller filmer som går på tv. Om det ikke er noe spesielt å anmelde, skriver han generelle betraktninger om tv eller reklamefilmer. I slike tilfeller kan han for eksempel skrive om problemer som skjev kjønnsrepresentasjon i mediene, eller fremstillingen av misrahier og etiopiere i reklame og realityserier. Han har en akademisk og venstrepolitisk holdning til det han jobber med. Han bor sammen med kjæresten sin i en leilighet i rett i nærheten av Sheinkin. Kjæresten hans er kunstner og en energisk jente på 26, som prøver å slå igjennom med sin kunst mens hun har en bijobb i en klesbutikk med et lokalt designmerke, i tillegg til at hun tar en rekke strøjobber.

Yoav er 26 år. Jeg ble kjent med Yoav på en av mine tidlige reiser i Israel og har hatt jevnlig kontakt med han de siste 10 årene. Han deler en leilighet bestående av tre rom med sin samboer i nabolaget. Yoav er utdannet grafisk designer. Mye av denne utdannelsen har han

tatt mens han bodde i New York. Han har en sarkastisk og svart humor, og Yoav liker å lage musikk på fritiden sammen med vennene sine. Denne musikken består for det meste av intern humor dem i mellom, og de morer seg med å høre på den, men har ingen kommersielle planer. Han liker å se film hjemme, og er for øvrig mye sammen med guttegjengene, som har vært venner siden de var små.

Dan er 27 år. Han er økonom og bor i en sidegate til Sheinkin sammen med sin kjæreste som er kriminologistudent. Jeg kom i snakk med Dan på en kafé i Sheinkin og vi fant raskt tonen og holdt kontakten under mitt feltarbeid. Dan er interessert i kunst, spesielt animasjon, og driver litt med dette på fritiden. Vi tilbrakte en del tid sammen på starten av mitt feltarbeid. Han flyttet til utlandet for å jobbe i et revisorfirma på slutten av feltarbeidet mitt.

Julie 25. Julie er en jente som bor i nabolaget sammen med kjæresten og sin hund. Hun er halvt askenasisk og halvt misrahisk. Jeg ble introdusert for Julie gjennom felles kjente tidlig i feltarbeidet og vi har snakket mye om mote og klesstil i Tel Aviv. Vi pleide å gå lange turer gjennom byen sammen og jeg var med henne på ulike oppdrag hun hadde i forbindelse med jobb. Hun jobber i motebransjen hvor hun har et kreativt yrke. Julie har mange venner og mange jobber. Hun har bodd i New York og reist i Europa.

Tel Aviv-boblen

Etter å ha beskrevet mine informanter, deres nabolag og dagligliv, vil jeg dvele litt ved en sentral del av den telaviviske identiteten. Det handler om Tel Aviv og hva Tel Aviv som sted står for i en israelsk kontekst. Disse elementene er en del av en generell Tel Aviv-identitet men er kanskje spesielt fremtredene hos mine informanter.

Som vi så i begynnelsen av dette kapittelet, er Israel et sammensatt land. De ulike delene av landet har ulikt ressursgrunnlag, og den etniske sammensetningen varierer, i tillegg til at det kan være stor variasjon om politiske, religiøse og ideologiske oppfatninger. Det er en vanlig oppfatning at spesielt Jerusalem og Tel Aviv står i opposisjon til hverandre både politisk og kulturelt. Jeg skal forsøke å forklare hvordan mine telaviverne ser på seg selv, byen sin og konflikten med palestinerne og de arabiske nabolandene for å gi en dypere forståelse av mine informanter, og denne analysen av mine informanters selvforståelse som typiske telavivere vil også kunne være til hjelp når jeg skal forsøke å forstå deres syn på andre etniske grupper.

Når man snakker med unge voksne i Tel Aviv i dag, er det ofte slående hvordan de oppfatter Tel Aviv som et fristed religiøst og politisk (Rivrud 2007: 17). Hvis jeg for eksempel drar til Jerusalem er det ofte folk spør, *hvorfor drar du dit, hva skal du der? Der er det jo bare en gjeng med religiøse folk og fanatikere!* Slike utsagn vitner om at Jerusalem og Tel Aviv oppfattes som to ulike israelske virkeligheter, der den ene er religiøs og den andre er sekulær. Telaviverne uttrykker i tillegg at ikke er noe interessant som skjer i Jerusalem. Man ser på Tel Aviv som byen som har alt, og det er ingen grunn til å reise ut av den. Telavivere som går på universitet eller høyskole i Jerusalem fortsetter gjerne å bo i Tel Aviv og pendler hver dag om de har muligheten til det.

Når man omtaler sikkerhetssituasjonen, og snakker om bomben som sprengte på Diezengoff handlesenter i Tel Aviv i mars 1996, sier folk ofte, *de klarer aldri å ta Tel Aviv, de prøvde den ene gangen, men de har ikke klart det siden.* Hvis det var et mindre selvmordsangrep i Tel Aviv eller noen blir arrestert for å forsøke å sprengte seg selv i lufta, sier folk, *nå er det alvor, det er skummelt når de angriper det ekte Israel.*¹⁸ Man kan lett få et inntrykk av at folk i Tel Aviv ikke føler seg som en del av resten av Israel, enten fordi unge voksne i Tel Aviv ikke opplever at det som skjer utenfor Tel Avivs by grense er interessant, eller fordi de ikke identifiserer seg med det som skjer der.

Mine informanter er heller ikke særlig opptatt av politikk. Det som gjør seg gjeldene, er hva jeg velger å kalle en *aktiv apolitiskhet*. Med dette mener jeg at de har en holdning til politikk og det å være politisk aktiv som tilsier en stolthet over ikke å bry seg om det. Hvis man ikke kan navnet på alle politiske partiene, er dette snarere noe å skryte av enn å skjemmes over. Da jeg en morgen skulle møte Dan til frokost, og jeg foreslo en kafé som i mange år har vært til stede i den hippe gaten Sheinkin og som er kjent for å være tilholdssted for venstreradikale, svarte han ja. Da jeg spurte om han ofte var på dette stedet, fortalte han meg at han aldri

---

¹⁸ Telavierne opplever at det er tryggere i Tel Aviv enn for eksempel i Jerusalem. De snakker om Jerusalem som en "farlig" by med mange selvmordsaksjoner. Man kan tenke seg at slike oppfatninger har med geografisk nærhet til de okkuperte områdene å gjøre. Ser man på statistikken viser det seg at det mellom 1994 og 2007 var 22 selvmordsaksjoner i Tel Aviv, mens det i Jerusalem var 33 stykker (Israel Ministry of Foreign Affairs 26.03.08). Forskjellen mellom Jerusalem og Tel Aviv er ikke så stor som man får inntrykk av når man snakker med telavivere. De 22 selvmordsaksjonene i Tel Aviv er relativt mange hvis man sammenlikner med den tredje største byen i Israel. Haifa hadde i samme tidsperiode bare fem selvmordsaksjoner. Forståelsen av Tel Aviv som en tryggere by enn Jerusalem er derfor slik jeg ser det en del av det å takle konflikten på for mange telavivere.

hadde vært der, selv om han bodde rett i nærheten: *Jeg hørte at det var et sted for politisk aktive, og dro aldri.*¹⁹

Jeg opplever, i tråd med eksempelet om Dan, at relativene setter sin stolthet i å ta et aktivt valg om ikke å bry seg om politikk eller religiøse symboler. Når det gjelder konflikten med palestinerne, er det mange telavivere som har kontroversielle meninger. Det virker som om de er lei av hele konflikten. Typiske utsagn rundt temaet om hvor stor andel en palestinsk stat skal få av det som nå anses å være en del av israelsk territorium er, *gi bort hele resten av landet så lenge vi får beholde Tel Aviv!*

Slike holdninger er ikke bare forbeholdt ungdommer. Ketti Bar, en kunstkurator i slutten av 40-årene mener det samme. I et intervju publisert i boken "Kaleidoskop. Israel og Palestina fra Innsiden" fra 2005, beskrev hun til meg hvordan hun har en bror som bodde i Hebron som så gjerne ville at hun skulle komme på besøk. Hun ville ikke det på grunn av sikkerhetssituasjonen. Hun fortalte at han bodde mitt i palestinerne land med en stor hær rundt huset der han bodde som beskyttet han. Hun spurte retorisk hvorfor hun i alle dager skulle betale skatt for dette og hvorfor han ikke bare kunne flytte til Tel Aviv (Rivrud 2005a: 45).

Den kjente militærnektende rockeartisten Aviv Geffen, som var veldig populær på 1990-tallet blant Tel Avivs ungdom, sa en gang, *"The Wall" av Pink Floyd betyr mer for meg enn klagemuren i Jerusalem. Bare gi klagemuren bort!* Slike utsagn er ikke spesielt provoserende for mine informanter, men provoserer generelt mange israelere. Aviv Geffen har i løpet av sin karriere opplevd flere truende episoder spesielt fra religiøse personer på grunn av sine kontroversielle uttalelser. Lena Endresen dokumenterer liknende holdninger til religion fra sitt feltarbeid på begynnelsen av 1990-tallet blant unge voksne i Tel Aviv (Endresen 1993: 33-35).

Det er mulig at den aktive apolitiskheten er en strategi som telaviverne bruker for å skape avstand mellom seg selv og resten av Israel. Det å aktivt ta et valg om å ikke bry seg om politikk er også en politisk handling. En slik trend vokser frem i et senter hvor det er krig

---

¹⁹ Den konservative avisen Jerusalem Post gjorde en artikkel på det de kalte "de apatiske" menneskene i Tel Aviv, og en telaviver uttalte at Tel Aviv-kulturen er den kulturen i Israel som er nærmest den vestlige kulturen. Han beskrev den telaviviske kulturen som liberal og sekulær, og til tider ekstremt individualistisk. Telavivierne har dermed ikke sterke bånd til nasjonen og den religiøse sektoren i landet (Arfa 2006: 2).

utenfor mens man inne i sentrum lever i noe som på mange måter kan oppleves som en sekulær europeisk by. Resten av Israel blir vanskelig å identifisere seg med, og man føler seg alene. Den aktive apolitiskheten kan rett og slett være en måte å takle konflikt på. Følelsen av å være alene ble styrket etter at Oslo-avtalen ikke fulgt opp av partene og dermed ikke ble noe av. Oslo-tiden på 1990-tallet var preget av håp om fred. Mange land investerte penger i Israel og økonomien gikk bra. Da Oslo-avtalen ble lagt død, følte befolkningen i Tel Aviv et sterkt svik, både fra de palestinske myndighetene, og ikke minst fra sine egne myndigheter. Denne følelsen av håpløshet toppet seg da Yitzak Rabin ble skutt og drept av en høyreekstrem israeler i 1995. Da intifadaen startet i 2000, startet også en nedgang i den israelske økonomien for alvor. Til da hadde det vært vanlig at palestinerne betalte den høyeste prisen for krig, og økonomisk nedgang har alltid vært en del av denne prisen. I denne intifadaen fikk de også følge av Israel (Menuchin 2005: 230-31). Å bygge separasjonsmuren koster alene 2,5 milliarder dollar og hærens budsjett sluker stadig mer penger. Regjeringenes løsning på dette har vært å kutte i velferd og å ta mindre ansvar for borgernes sosiale og økonomiske situasjon. I 2003 beregnet det statistiske sentralbyrået i Israel at arbeidsledigheten i landet var på 10,9 prosent, men andre uavhengige grupper anslo den til å være opp mot 22 prosent (Ibid: 232).

Mange telavivere føler at det er andre enn de selv og deres samfunnslag som opprettholder og eskalerer konflikten med palestinerne og at de selv må svi for det, og det er derfor de ikke føler seg som en del av Israel. Da jeg sommeren 2005 kjørte drosje i Jerusalem forbi en folkemengde som protesterte mot at man skulle trekke seg ut fra Gaza, hyttet min telaviviske drosjesjåfør med neven til demonstrantene. Han sukket til meg og sa at det var på grunn av slike mennesker at han sov dårlig om natten og på grunn av slike mennesker hans barnebarn snart skulle i militæret. Dette er et eksempel på hvordan telavivere føler at det er andre enn dem selv som opprettholder og eskalerer konflikten. Flere av mine informanter var på fredsdemonstrasjonen på rådhusplassen i Tel Aviv da Yitzak Rabin ble skutt i 1995. De forteller at de, da de forstod hva som hadde hendt, tenkte tiden for håp om fred var over og at den politiske og økonomiske situasjonen nå kom til å forandre seg til det verre. At Rabin ble skutt av en jødisk ekstremist er et eksempel mange telavivere tar opp i forbindelse med at de opplever at andre opprettholder og eskalerer konflikten i landet. Mine informanter unngår per i dag bevisst politiske tilstelninger og demonstrasjoner og flere organisasjoner rapporterer om færre deltakelser på fredsdemonstrasjoner. Når man ikke har en alvorlig sikkerhetstrussel hengene over seg til enhver tid, som man kanskje i større grad har andre steder i Israel, når fredsavtaler ikke gjennomføres og dårlig økonomi preger samfunnet rundt en, mister man

tilliten til politikere og tar et valg om å være aktiv apolitisk og ser vekk fra Israel og Midtøsten.

Apolitiskheten er aktiv fordi telaviverne har på mange måter tilsynelatende gitt opp politikken og sluttet å bry seg om konflikten med palestinerne, men de er ikke blitt likegyldige ovenfor sine egne liv, snarere tvert i mot. De tar sine drømmer på alvor, men opplever at de selv alene er ansvarlige for å oppfylle dem.²⁰ De jobber hardt for å nå sine mål i et land som de siste årene har slitt økonomisk. Allikevel velger mine informanter usikre frilansjobber eller å starte eget firma, og satser på å være kunstnere, journalister eller forfattere. De lar seg ikke skremme av verken den politiske situasjonen eller den økonomiske, men jobber hardt for å nå høye mål. For å overleve har de fleste av mine informanter flere ekstrajobber ved siden av sin karriere, men dette er ikke noen kime til klage. Mange jobber på kvelden og går ut og møter venner etter jobb før de går på en ny jobb morgenen etter og lever et liv mange ville kalt særdeles ustrukturert og slitsomt uten fast rytme. Dette er en del av den telaviviske identiteten.

Mine informanter har også reist mye. Dette er ikke uvanlig blant israelere, det er ganske vanlig å ta en lengre reise etter militærtjenesten (Jacobson & Luzzatto 2004: 159). Slike reiser varer alt fra tre måneder til over ett år. Det vanligste er å reise rundt i Asia eller Latin-Amerika. Jacobson og Luzzatto hevder at disse reisene har blitt en form for overgangsrite hvor israelerne får rast fra seg etter militæret og levd livet før de kommer hjem og starter sine voksne liv slik det israelske samfunnet ønsker (Ibid). Mine informanter skiller seg litt fra dette fordi ikke alle har tjenestegjort i militæret. De har allikevel reist mye, men da hovedsakelig til Europa og USA fremfor Asia og Latin-Amerika. Flere har enten bodd i Paris, London, New York, og Los Angeles, eller har venner som fremdeles bor der.²¹ Mange av informantene mine ønsker seg også til Europa og USA for å slippe Israel for en lengre periode. Dette er noe de snakker mye om seg i mellom, og er slik jeg ser det en del av den aktive apolitiskheten. De hevder at livet i Israel er så hardt og at landet ikke utvikler seg på grunn av konflikten. De

---

²⁰ Folk i Sheinkin (den hippe handlegaten i Tel Aviv der jeg oppholdt meg mye under mitt feltarbeid) er aktive mennesker som bryr seg om nærmiljøet og andre, men de bryr seg ikke om politikk. Dette var svaret en ung politiker for partiet "Green Leaf" ga en journalist fra den konservative avisen Jerusalem Post på spørsmål om hvorfor folk i Tel Aviv er apatiske når det gjelder politikk.

²¹ Mange israelere i alderen mellom 20-39 år flytter utenlands og tallene har vært stigende en stund. Det statistiske sentralbyrået i Israel (CBS) og Innenriksdepartementet regnet med at 25000 israelere ville flytte til utlandet i løpet av 2005 mot 19000 i 2004. Man regner med at 60 prosent bosetter seg i Nord-Amerika, 25 prosent i Europa og 15 prosent andre steder. I følge offisielle tall er det omtrent 750000 israelere som bor utenlands. Det er mer enn 10 prosent av den jødiske befolkningen i Israel (Wold, 2006: 230-231).

kommer ofte med eksempler på hvordan det i andre byer i Europa og USA blomstrer av kunst og kultur. På en annen side er det andre av mine informanter som hevder at det etter intifadaen i 2000 har vært en oppblomstring i kunst- og kulturlivet i Israel, og at dette skjedde fordi intifadaen nettopp var en påminnelse om at det ikke nytter å vente på fred og at det eneste man kan gjøre er å jobbe mot personlige mål og la livet gå videre.²² Men alle er enige om at hvis det hadde vært fred, ville det blitt mer penger og bedre betingelser innenfor de områdene de ønsker å jobbe.

Telaviverne lever med en dobbelthet i den forstand at de bor i en relativt fredelig by i et land som er i konflikt med palestinerne og flere av sine naboland. Løsningen på denne dobbeltheten er at de har vendt ryggen til sitt eget politiske etablissement, til palestinerne og til Midtøsten, og at folk i Tel Aviv ser mot Europa og USA. På spørsmål om hvorfor kunsten i Tel Aviv ikke lenger er politisk, er et typisk svar følgende: "Hvordan kan man bruke kunst for å utrykke det samme om og om igjen?", og videre "nå ønsker vi å være en del av verden" (Rivrud 2005a: 43). Med dette menes at man er lei av å jobbe med de samme temaene uten at noe endrer seg og at man i stedet forsøker å skille seg ut fra resten av Israel og ønsker å jobbe med temaer som er mer allmenngyldige i kunstverdenen forøvrig. Man kan diskutere med folk i timevis om hvorvidt Israel er en del av Europa eller ikke. Et vanlig argument er følgende: *Vi er med i EuroVision, vi spiller fotball og basketball i EM. Vi er med andre ord, en del av Europa.* Dette er en viktig del av deres selvoppfatning som vestlige og annerledes fra de arabiske landene i Midtøsten. På denne måten minner telavivernes tilværelse og mine informanters tilværelse spesielt om en boble: en egen atskilt enhet, hvor man ser vekk fra konflikter og politikk, hvor det finnes egne regler og livsanskulesen er løsrevet fra resten av Israel og vendt mot Europa og USA.²³

---

²² Det å gi opp å gjøre noe eller å håpe på en forandring når det gjelder konflikten med palestinerne og Israels naboland er en trend i hele Israel. Man forsøker så godt det lar seg gjøre å ikke tenke så mye på det og leve sine liv som normalt. Dette resulterer i en slags fortrenning av den politiske situasjonen og kalles på folkemunne *ecapism*, som viser til det å flykte fra situasjonen.

²³ Begrepet *boble* eller *doa* på hebraisk, er et begrep som flittig brukes av israelerne. Utsagn som "hun lever i sin egen boble" eller "i vår boble er det vanlig at..." Eythan Foxs film fra 2007 om unge hippe mennesker i Tel Aviv heter "The Bubble".

Foto Karin Bar

Siden denne oppgaven handler om mine askenasiske informaners syn på misrahier og russere er det kanskje verdt å stille seg spørsmålet om hvorvidt telaviverne eller i alle fall mine informanter ikke bare har vendt ryggen til Midtøsten og israelsk politikk men også til sin egen bys etniske kompleksitet. Rebecca Luna Stein diskuterer dette når hun analyserer filmer og tv-serier fra slutten av 90-tallet, etter Rabins død. Hun nevner Eythan Fox's tv-serie kalt *Florentene* som et eksempel på hva hun kaller "en post-Oslo media trend" (Stein 2000: 4). Serien, som hadde premiere på israelske fjernsyn høsten 1997, omhandler bohemlivet i Florentene, et arbeiderklassestrøk sør i Tel Aviv som ble gentrifisert på begynnelsen av 1990-tallet og som sakte men sikkert også ble bebodd av hippe kunstnere, ikke ulike mine informanter. I følge Attias er Florentene per 2006 det hippest området i Tel Aviv med slitne leiligheter, rare butikker og en sammenblanding av personer arbeiderklassebakgrunn og strevende kunstnere (Attias 2006). I følge Stein er tv-serien *Florentene* like mye en dokumentar om israelsk urbant liv som et tv-drama. Fortellingen blir avbrutt av dokumentarliknende beskrivelser av nabolaget og deres arbeidsfolk fra ulike deler av verden. Serien er en beskrivelse av en tid – slutten av Oslo-tiden – på midten av 1990-tallet. Den viser en kosmopolisk jødisk by som feirer ulikehet og forbereder seg på fred (Ibid: 3). At man lager en TV-serie fra Tel Aviv er kanskje ikke så rart i seg selv, men at den er så knyttet til Tel Aviv som sted er kanskje et eksempel på hvordan telaviverne opplever at Tel Aviv er noe annet enn resten av Israel og hvordan det øvrige Israel opplever Tel Aviv som noe annerledes. Seriens navn er navnet på bydelen og innholdets "telavivhet" understrekes.

Stein hevder at bydelen som beskrives i serien er fantastisk. Bydelens grenser mot den gamle, palestinske bydelen Jaffa, får ingen plass og glemmes. Palestinsk-israelere forekommer ikke i serien annet enn som estetisk bakgrunnsmateriale i bybildet. Fox' beskrivelse av innbyggerne

i Florentene er hovedsakelig en beskrivelse av aksenasisk middelklasse. Misrahier er representert ved noen av karakterene i serien, men de er en minoritet (Ibid). De dokumentarliknende avbrekkene i selve handlingen viser dagliglivet i Florentene som preget av ulike jødiske etniske grupper, det dreier seg om en multikulturell bydel, men det multikulturelle miljøet går ikke igjen i handlingen. Disse strebende unge og alternative middelklasse-menneskene har altså, selv om de ikke gir inntrykk av det, vendt multikulturalismen ryggen, ved å leve i et multikulturelt miljø uten å ha noe kontakt med andre enn sin egen gruppe. Stein hevder at dette er en slags angst for at den jødiske identiteten skal vannes ut i kjølvannet av fred og Israels integrering i Midtøsten fordi man har levd så lenge segregert. Det kan ligge mye i dette, men det som i denne sammenheng er relevant er hvordan dette på mange måter er et eksempel på at mine informaners Tel Aviv-boble også utelukker andre etniske grupper enn dem selv. Som jeg skal vise i denne oppgaven er Tel Aviv-boblen, en forståelse om Tel Aviv som et annet sted enn resten av Israel, den aktive apolitiskheten og avvisningen av en multikulturell by en viktig del av mine informaners selvforståelse og preger også, som jeg vil komme tilbake til med jevne mellomrom, i stor grad deres forhold til det jeg her skal undersøke, altså deres syn på misrahier og russere.

Etniske grupper

Til slutt i dette kapittelet vil jeg kort si noe om hvordan man har sett på immigrasjon og integrering i Israel. Jeg vil her gi et grovt overblikk over de tre ulike etniske gruppenes møte med det israelske samfunnet ved å gi en kort oversikt over immigrasjonshistorien til askenasiene, misrahiene og russerne. Generelt kan man si at immigrasjonshistorien til russerne og misrahiene og det som publiseres om dem, er preget av hvilket tidspunkt de to ulike etniske gruppene innvandret til Israel på, og hvem som utfører studiene. Det har vært utført få studier av askenasiene som etnisk gruppe. Dette er fordi antropologi i Israel har vært opptatt av å studere immigranter og integrering (Kalifon & Shabtay 2006: 112), og askenasiene som nå har bodd tre generasjoner eller mer i Israel anses å være vel integrerte isrealere og de er dermed mindre interessante for antropologer. Hvem som blir studert og hva det blir fokusert på i studiene påvirker den offentlige debatten i Israel og mine informaners syn på de tre etniske gruppene.

Før staten Israel ble opprettet i 1948 var de fleste immigrantene som kom til det jødiske samfunnet i Palestina jøder fra øst og vest i Europa som var inspirert av sionismen

(Goldscheider 2002: 50). De opprettet politiske institusjoner og organisasjoner. Umiddelbart etter opprettelsen av staten Israel i 1948 ankom en stor bølge immigranter fra øst og vest i Europa som var overlevende etter Holocaust (Ibid: 52). Disse immigrantene kom til et land med et stort behov for arbeidskraft, og med stadig utvidelse av det offentlige byråkrati og politiske institusjoner, og mange europeiske immigranter ble på denne måten absorbert og rekruttert inn i det som ble viktige posisjoner etter hvert som staten vokste. Denne gruppen kalles askenasier eller pionerer. Immigrantene som senere har kommet til Israel fra Øst- og Vest-Europa og USA blir kategorisert inn i denne etniske gruppen.

Den misrahiske immigrasjonen til Israel har foregått i flere omganger. Gruppen av immigranter som kom fra ulike land i Midtøsten og Nord-Afrika betegnes som orientalske eller misrahiske jøder. Mens begrepet askenasisk kommer fra ordet "Ashkenaz" som på hebraisk betyr "Tyskland", kommer ordet misrahisk fra det hebraiske ordet "Mizrah" som viser til et mer vagt geografisk område og betyr "øst" (Rosmer 2008: 4). Betegnelsen "askenasisk" ble tatt i bruk av askenasiene selv og viser tilhørighet til et geografisk område (Europa) og viser også tilhørighet til den askenasiske jødedommen.²⁴ I motsetning til dette er betegnelsen misrahisk mer vag og viser ikke til annet enn det å være "østlig". Kombinert med at det var askenasiene som tok i bruk denne betegnelsen har dette ført til at begrepet misrahisk i større grad en omstridt betegnelse enn askenasisk (Ibid: 4-5). Shohat hevder for eksempel at "askenasisk" er en betegnelse som viser til israelere, mens misrahisk er et begrep som viser til etnisitet (Shohat 1999: 13).²⁵ De misrahiske immigrantene ankom Israel på ulike tidspunkt fra 1948, og frem til den store bølgen av immigranter fra Nord-Afrika på midten av 1950-tallet (Goldscheider 2002: 52).

Den rådende antakelsen blant de askenasiske pionerene da staten Israel ble opprettet i 1948 var at alle jøder formet en felles enhet. Man la vekt på å reintegrere jødene i den nye israelske staten slik at jøder fra hele verden skulle assimileres inn i en felles jødisk stat og sammen forme en ny, felles jødisk identitet (Schwarz 2001: 8). Derfor la man ikke vekt på å anerkjenne den kulturen de ulike immigrantene hadde med seg fra de landene de immigrerte fra. Denne modellen ble forlatt etter hvert som det israelske samfunnet ikke ble forvandlet til en enhetlig ny kultur og de askenasiske pionerene fortsatte å utgjøre eliten i Israel (Ibid).

---

²⁴ Det engelske begrepet Rosmer bruker er *the Ashkenazi tradition of Judaism*.

²⁵ Jeg vil allikevel bruke betegnelsen misrahisk om jødene med røtter i Midtøsten og Nord-Afrika fordi mine informanter bruker det.

Da den store bølgen av misrahiske immigranter kom til Israel på 1950-tallet ble de oppfattet som mer primitive og gammeldagse enn de europeiske jødene. Immigrantene fra Midtøsten og Nord-Afrika hadde lavere utdanning og mindre relevant arbeidserfaring enn de tidligere bølgene av askenasiske immigranter (Ibid). Unntaket var noen få jøder fra Irak og Egypt som var inspirert av sionismen og reiste til Israel kort tid etter opprettelsen av Israel i 1948 (Pappe 2004: 176). Deres arabiske språkkunnskap og kunnskap om de arabiske landene gjorde at mange raskt ble absorbert inn i etterretningstjenesten, og de ble dermed noen av de få misrahier som hadde høye stillinger i Israel (Ibid). Den generelle forståelsen av de orientalske jødene på denne tiden var at de trengte utdanning og sosialisering for å integreres i det moderne sionistiske prosjekt. Sosiologiske studier og lærebøker inspirert av tidens ånd tegnet dermed et bilde av misrahiene som førte til en forståelse av dem som en primitiv gruppe (Dahan-Kalev 2001a: 1).

Sosioøkonomisk ulikhet preget også forholdet mellom askenasier og misrahier. Den israelske staten har alltid prioritert ulike tiltak for å minske skiller mellom ulike etniske grupper i Israel, og har utviklet velferdsstaten med blant annet tanke på å fremme sosial utjevning mellom ulike grupper (Goldscheider 2002: 25-26). Tiltakene har ikke alltid ført frem og mye skyldes at andre faktorer har økt forskjellene. Ett eksempel er erstatningspengene fra Tyskland etter andre verdenskrig, som utelukkende tilkom de askenasiske jødene i Israel, og som dermed var med på å øke forskjellene mellom de to ulike etniske gruppene (Pappe 2004: 175). Anleggingen av utviklingsbyer utenfor sentrale strøk i Israel blir sett på som en av de viktigste strukturelle faktorene som har bidratt til skjev fordeling mellom de to gruppene (Rosmer 2008: 21). Frem til den store bølgen av russiske immigranter på 1990-tallet bestod 75 prosent av befolkningen i disse byene av misrahier (Ibid). Utviklingsbyene er perifere i israelsk økonomi og har ligget lavere når det gjelder lønnsnivå, utdanningsnivå og ressursnivå sammenliknet med resten av Israel (Goldscheider 2002: 122). Siden 1970-tallet har også arbeidsledighet vært et problem. Den har vært opptil 40 prosent høyere i disse byene enn i resten av landet (Peled 1990: 354). Frustrasjon over egne forhold blant misrahiene fikk et kortvarig, organisert utslag på 1970-tallet i en organisasjon ved navn Black Panthers, sterkt inspirert av den afroamerikanske bevegelsen med samme navn. Da Black Panthers-bevegelsen var mest aktiv sommeren 1971, kunne bevegelsen samle opp til 6000-7000 mennesker i spontane demonstrasjoner i Jerusalem og Tel Aviv (Giladi 1990: 260). Selv om opprøret ble

slått hardt ned på og forsvant i løpet av kort tid, var bevegelsen det mest radikale utslaget av frustrasjon blant misrahiene (Pappe 2004: 213).

Denne fortiden preger det som i dag blir skrevet om forholdet mellom misrahier og askenasier i Israel. Studier av misrahiene på 1950- og 1960-tallet var utført av askenasiske forskere og preget av eurosentrisme og en oppfatning av misrahiene som primitive (Shohat 1997). Askenasiene som var pionerene i Israel, blir de sett på som de integrerte og de ekte israelerne og de ble ikke oppfattet som interessante for forskere. Dermed har det vært slik at det har vært askenasiene som har studert og misrahiene har vært de som har blitt studert. Dette har i noen grad endret seg ved at noen få misrahiske akademikere i dag er kommet på banen. De fleste av disse er andre generasjons innvandrere. De opplever at de er diskriminert og krever anerkjennelse av den uretten de har opplevd.²⁶ Disse akademikerne er ofte tilknyttet interesseorganisasjoner som jobber for å sette forholdet mellom askenasier og misrahier på dagsordenen.²⁷ For eksempel skriver den misrahiske akademikeren Henriette Dahan-Kalev at pensumbøker fra 1950-tallet som er preget av den rasistiske tankegangen fremdeles er i bruk ved israelske skoler, og de gamle og utdaterte sosiologiske studiene er å finne på biblioteket (Dahan-Kalev 2001a: 8). Dette oppfatter hun som problematisk og er noe hun ønsker den israelske stat skulle ta et oppgjør med.

Generelt kan man si at forholdet mellom askenasier og misrahier i Israel fremdeles er asymmetrisk. Den askenasiske befolkningen er overrepresentert i politiske posisjoner og i profesjonene, og har generelt høyere inntekt enn misrahiene (Katz-Gerro & Shavit 1998: 371). Misrahiene har generelt lavere utdanning enn askenasisene, og er overrepresentert i yrker som lavere funksjonærer og faglærte arbeidere (Ibid).²⁸

Immigrantene fra det tidligere Sovjet, altså de man i Israel kaller russerne, kom fra alle de ulike landene som før utgjorde Sovjetunionen, både den asiatiske og den europeiske delen, for

---

²⁶ For beskrivelser av opplevelser om møtet med Israel for immigranter fra arabiske land, se intervjuet med Smadar Lavie, "En Jemenitt i Tel Aviv" Rivrud 2005b og Dahan-Kalev 2001a

²⁷ Rosmer (2008) gjengir forskeren Ram som beskriver en fremvekst av misrahiske forskere som skriver kritisk og personlig i sine bidrag som revolusjon i Israel. Et slikt fenomen er med på å dreie fokuset når det gjelder studier av misrahier i Israel mot en mer balansert vinkling og man kommer vekk fra den tidligere situasjonen der askenasiene studerte misrahiene. Rosmer kommer med eksempler på forskere av denne typen som alle er knyttet til interesseorganisasjonen "HaKeshet" (Rosmer 2008: 30). Det vil vise seg senere at denne typen politiserte publikasjoner er vanskelig for mine informanter å identifisere seg med fordi de er aktivt apolitiske.

²⁸ De engelske begrepene som brukes av Katz-Gerro & Shavit for å betegne de sistnevnte yrkene er *white-collar* og *skilled blue-collar*.

eksempel fra Litauen, Ukraina, og Russland. I dagligtale omtales immigrantene fra det tidligere Sovjet som *russere* av mine informanter og av israelere flest. Men ikke alle fra det tidligere Sovjet blir kalt russere. Unntaket er jøder fra landene i Sentral-Asia som før og etter Sovjetunionen var muslimske. Disse kalles *misrahier* fordi de kommer fra land med muslimske tradisjoner. De jødiske immigrantene som kom til Israel fra for eksempel Polen etter andre verdenskrig kunne man kalt *askenasier*. Ved å skille mellom *askenasier* og *russere* gir man rom for å skille mellom de to ulike periodene de to ulike immigrantgruppene kom på, og de ulike erfaringene de hadde med seg.

De russiske immigrantene ankom et ganske annerledes Israel på 1990-tallet enn det de *askenasiske* og *misrahiske* immigrantene før dem hadde kommet til. Ikke bare hadde man i Israel forlatt målet om å assimilere alle jøder i en felles enhet, men den israelske stat og befolkning hadde større erfaring med immigranter av ulik etnisk opprinnelse de kunne trekke veksler på.²⁹ Integreringskompetansen i Israel har blitt gradvis bedre siden 1967 (Goldscheider 2002: 53). Dette kan tyde på at generelle endringer hadde også skjedd i forhold til hvordan man så på andre, slik at det rådet en mer likestilt forståelse av ulike etniske grupper. Rasismen som var fremtredene på 1950-tallet og som møtte de *misrahiske* immigrantene var i det minste i noen grad bleknet. Immigrantene fra det tidligere Sovjet var også i større grad velkomne i Israel, og det ble gjort forberedelser på å ta dem imot og integrere dem i den israelske staten. Dette har blant annet materialisert seg gjennom integreringsprosjekter for å absorbere mange russere med høy utdanning (Goldscheider 2002: 54-55). Dette hadde mye å si for hvordan immigrantene opplevde mottakelsen i det nye landet.

Når det gjelder litteratur om de russiske immigrantene, er de fleste publikasjonene skrevet av israelske forskere. Spesielt medieforskere har fulgt medienes fremstilling av innvandringen fra det tidligere Sovjet, og de har på mange måter fungert som vaktbikkjer som har passet på at de russiske immigrantene skulle få en god behandling.³⁰ Siden det er israelske forskere med ulik etnisk bakgrunn som skriver om hvordan de russiske immigrantene har det i Israel, er

---

²⁹ Man har gått vekk fra tanken om å assimilere alle jødiske immigranter til en felles, ny enhet. I stedet er tre grunnpilarer som må følges vokst frem. Remennik viser til tre grunnpilarer som immigranter bør følge for å bli integrert. De tre er å kunne hebraisk, ha respekt for jødedom og støtte den Israelske nasjonale sak, som i praksis betyr avtjening av verneplikten (Remennik 1999: 445).

³⁰ Eksempler er Remennik 1999 og Lemish 2000

også tonen i disse artiklene mindre bitter, enn tilsvarende forskning om integrering av misrahiene. Dermed har også debattene som har fulgt publikasjonene vært mer fruktbare.

Ulike tidspunkt for immigrasjon og ulik mottagelse i Israel er viktig å ha i bakhodet når jeg nå skal gå over til å analysere mitt datamateriale. Det er viktig for å forstå forholdet mellom de tre etniske gruppene fordi hvordan man har blitt mottatt og erfaringene man gjorde seg som nye immigranter i et nytt land, fremdeles påvirker forholdet mellom de etniske gruppene.

Generelt kan man hevde at jobb kvalifikasjoner og utdanning var elementer de askenasiske immigrantene kunne støtte seg til og som bidro til deres tilgang på muligheter i Israel, i motsetning til de misrahiske immigrantene som hadde mindre slik kompetanse (Goldscheider 2002: 59). I tillegg var de askenasiske jødene kjent med den europeiske tankegangen som preget den israelske økonomien og det israelske samfunnet generelt, noe som var mindre kjent for de misrahiske immigrantene (Ibid). De russiske immigrantene hadde høy og sårt tiltrengt kompetanse da de ankom Israel og ble tatt i mot med ulike integreringsprosjekter (Goldscheider 2002: 54-55; Stone 1999).

KAPITTEL 5: MISRAHIER, ARS, FRECHA OG KLESSTIL

Dette kapittelet handler om mine informanters oppfatninger av misrahiene som etnisk gruppe. Det er kombinasjonen av lavere klassesmak og etnisk bakgrunn som fører til at dårlig smak opptrer som markør for misrahisk etnisitet. Dette skal jeg vise ved å ta for meg mine informanters negative smaksdommer ovenfor misrahier. Jeg vil først se på to slangord som betegner to personer med dårlig smak og så vil jeg identifisere de klassemessige og spesifikke etniske markørene disse to slangordene rommer og vise at både de etniske og klassemessige komponentene må være til stede for at mine informanter skal bruke begrepene. Til slutt skal jeg vise at innholdet i de to slangordene går igjen i mine informanters holdninger til en klesstil jeg observerte under mitt feltarbeid som de ikke likte.

Relevansen av etnisk bakgrunn i Tel Aviv: misrahier

Da jeg startet prosjektet med denne oppgaven ville jeg opprinnelig å snakke med folk som hadde inngått ekteskap på tvers av etniske grupper under mitt feltarbeid. Jeg var opptatt av denne vinklingen for å se på skillet mellom etniske grupper og diskutere i hvilken grad det var relevant i dagens Tel Aviv. Da jeg begynte å forhøre meg blant mine askenasiske informanter om dette ble jeg raskt avfeid med påstander som, *vi er alle israelere nå*, eller, *vi bryr oss ikke om dette lenger*. Det var tydelig at de var lei av problemstillinger som gjaldt gapet mellom misrahiske og askenasiske jøder.

Flere sa også at mulighetene for askenasier og misrahier var tilnærmet like i Tel Aviv.

Dana, en kunstner på 27 år, uttalte for eksempel da jeg spurte henne om dette: *Nei, nei. Det er bare helt passé å snakke om det!*

David som er skribent og 26 år kom med denne kommentaren: *Dette er noe vi ikke bryr oss om. Det er ikke interessant lenger.*

Ettersom mine informanter hovedsakelig var askenasiske, spurte jeg mine to informanter som er halvt misrahiske og halvt askenasiske, Julie og Shira, om hvordan de opplevde forskjellene mellom askenasiene og misraehiene i Tel Aviv. De var langt på vei enige med de andre informantene i at forskjellene ikke lenger er til stede. Julie sa dette:

Det er mye lettere å komme seg opp og frem når man er misrahisk dersom man bor i Tel Aviv sammenliknet med mulighetene andre steder i Israel. Bare se på mamma, hun ble født av marokkanske immigranter, hun hadde ingen (høyere) utdanning og fikk meg da hun var veldig ung. Hun fikk ikke hjelp av faren min eller hans familie, men måtte klare seg selv. Nå er hun et kjent navn i kulturmiljøet i Tel Aviv. Jeg er egentlig halvt askenasisk og halvt misrahisk, men i praksis er jeg oppdratt av den misrahiske siden av familien. Dermed er jeg misrahisk. Men det er ikke forskjell på dette lenger. Alle er israelere nå. Det er ingen som spør meg om jeg er misrahisk.

Shira sa dette da jeg snakket med henne om at hun var halvt misrahisk og halvt askenasisk og spurte henne om det var noen forventninger til etnisitet når det gjaldt hennes kjærester:

Det er ingen som bryr seg om dette lenger. Da foreldrene mine giftet seg, fikk de litt motstand fra begge familiene. Nå har de vært gift i mange år og det er ingen som bryr seg om dette lenger. Det er ingen som har nevnt noe om hva slags etnisk bakgrunn min kommende kjæreste burde ha.

Jeg forstod at det ikke var noen interesse blant informantene mine for å snakke om dette, og dermed bestemte jeg meg for å skyve denne innfallsvinkelen i bakgrunnen. Som vi har sett tidligere oppfattes Tel Aviv av mine informanter og av forskere som Alfasi og Fenster som en mer ideologisk inkluderende og tolerant by enn for eksempel Jerusalem. Julies og Shiras utsagn er typiske for mine informanter og typisk for representanter for Tel Aviv-boblen. Deres avvisende holdning til mitt prosjekt kan dermed delvis forklares av at de ser seg selv

som utenfor og annerledes fra resten av landet. Dette er det jeg tidligere beskrev som Tel Aviv-boblen i praksis, nemlig at telavivere anser Tel Aviv som den frie og åpne byen, hvor det er tilnærmet like sjanser for alle. Som Julie nevner, er det kanskje annerledes andre steder i Israel, som for eksempel i utviklingsbyer, men i Tel Aviv er det ikke særlig forskjell i livssjanser for askenasier og misrahier. Den telaviviske forståelsen av Tel Aviv som et fristed med stor åpenhet så ut til å hindre mine informanter i å se relevansen interesseorganisasjoner og andre forskeres standpunkter om etniske forskjeller i sitt dagligliv. Ser vi tilbake til beskrivelsen av informantene som *aktivt apolitiske*, virker denne holdningen blant mine informanter forsterkende på et slikt syn. Aktiv apolitiskhet innebærer å aktivt velge vekk refleksjon om politiske spørsmål fra eget dagligliv, noe som kan hindre at man tenker selvkritisk på politisk relevante saker som hvordan andre etniske grupper behandles. Interesseorganisasjonenes arbeid og publikasjoner er svært politiske, og mine informanter forsøker heller å distansere seg fra dette arbeidet, og kommer med utsagn som eksemplene over viser.

Mine informanters påstander var imidlertid i konflikt med oppfatningen om at Israel er et land hvor etnisk bakgrunn er viktig. For eksempel finnes det en rekke interesseorganisasjoner som jobber med å sette spørsmål om dette skillet på dagsordenen. Disse organisasjonene jobber ut fra en antakelse om at finnes forskjeller mellom askenasier og misrahier som påvirker livssjanser.³¹ En rekke bøker og artikler publiseres med fokus på denne problemstillingen (Massad 1996; Giladi 1990; Elbaz, 1980). Studier har også vist at befolkningen i utviklingsbyene er sosioøkonomisk lavere enn andre steder i Israel (Goldscheider 2002:121). På en annen side finnes det studier som viser at både den russiske og misrahiske befolkningen i Tel Aviv har lavere lønn enn russere og misrahier på landsbasis (Menahem 2000).

Selv om mine informanter ikke oppfattet slike forskjeller som relevante, fantes det allikevel sider ved informantenes daglige praksis som kunne tyde på at slike forskjeller påvirket hvordan de behandlet personer fra andre etniske grupper?

Det skulle vise seg at mine informanters forestilling om at deres samfunn var et sted hvor alle nå var israelere og at etnisk bakgrunn ikke lenger var relevant og deres praktisering av et slik likeverd ikke stemte overens. Jeg fortsatte å interessere meg for skillet mellom askenasier og

---

³¹ Eksempler er Ahoti/Sister og Mizrahi Democratic Rainbow.

misrahier, og holdt øyne og ører åpne for andre symboler på forskjellen blant de to etniske gruppene. Det jeg tidlig oppdaget var at betegnelse *ars* og *frecha* var relativt hyppig brukt blant mine informanter. Betegnelse *ars* og *frecha* er stereotypier av personer som har dårlig smak. Betegnelse *ars* og *frecha* kan sammenliknes med den norske betegnelsen "harry", samt den kvinnelige versjonen av harry som noen kaller "doris". Som Harry og Doris ble betegnelse *ars* og *frecha* benyttet om livsstil og utseende i en negativ kontekst, ofte når man omtalte "andre". Det skulle vise seg at *ars* og *frecha* nesten alltid var misrahisk.

Ars og frecha: personer med dårlig smak

Ars og *frecha* er slangord som brukes i israelsk dagligtale. De to slangordene er betegnelser som viser til to personer med dårlig smak, en mannlig som kalles *ars* og en kvinnelig som kalles *frecha*. Ordene brukes om en mannlig person som har dårlig smak (*Ars/arsim*) eller en kvinnelig person med dårlig smak (*Frecha/frehot*). Slangordet *ars* kan også brukes som et adjektiv ved å si at for eksempel en handling er *arsete* (*arsi*), hvilket forteller at en type handling er forbundet med dårlig smak. I tillegg brukes ordet *ars* av og til som betegnelse på jenter med dårlig smak ved å for eksempel si at *hun er arsete* (*arsit/arsiot*), men omvendt er det ikke vanlig å bruke begrepet *frecha* om gutter.

Mine informanter hadde klare, men sprikende beskrivelser av hva en *ars* og en *frecha* typisk er. Noen eksempler kommer her:

Yoav: *En ars er en mann som har som spiser kebab, har hvit singlet og tykt gullkjede på seg, en skikkelig mannemann som plystrer etter damene på gaten.*

Julie: *En frecha er en bimbo, en dum jente med billige og utfordrende klær.*

Gil: *En ars og en frecha er rett og slett folk som ikke har folkeskikk, de kan ikke oppføre seg.*

For å samle disse sprikende beskrivelsene skal jeg i det følgende forsøke å tegne et bilde av en *ars* og en *frecha* ved å beskrive de to karakterene slik jeg oppfatter at mine informanter ser dem. Av dette følger stereotypiske fremstillinger av *ars* og *frecha*. Det som følger er stereotypier, en kvinnelig og en mannlig versjon som representerer askenasiske forestillinger

om hva dårlig smak er. En ars og en frecha kan inneha noen eller mange av kvalitetene jeg nå skal beskrive.

Ars og frecha

En ars er ikke en dannet mann. En ars er en mann som snakker med mat i munnen, snakker høyt og plystrer etter kvinner på gaten eller kommer med slibrige bemerkninger, riktig nok som oftest med en god porsjon humor. Han kan være drosjesjåfør, håndverker, ofte uten fagbrev, eller ha jobb i restaurantbransjen, særlig kebabbransjen. Man skal heller ikke utelukke at han kan drive med noe ulovlig. Han har ofte hvit singlet, og om han er ung har han ofte lys olabukse.³² Håret hans er kort med små krøller som han har mye hårprodukter i, noe som gjør at håret ser vått ut. Det viktigste tegnet en ars bærer med seg er et halskjede. Dette kan ha ulike former. Der er ofte en lenke, men det viktigste er at det er av gull og at det er tungt. En ars er en "ekte mann". Han har ikke behov for å snakke om følelser, men liker å sitte sammen med kompiser både på dagtid og kveldstid og spille Backgammon. Er han ung, liker han ofte å kjøre rundt i bilen sin med stereo på full guffe. Han liker techno-musikk eller misrahisk musikk (*musika mizrachi*).³³ En ars har et tradisjonelt verdisyn og liker at ting er som de alltid har vært. Han ønsker ikke minst å ha orden i huset sitt. Han er en god ektemann og far dersom hans meninger får råde i hjemmet, i alle fall tilsynelatende.³⁴

En frecha er en kvinne som ofte jobber i servicebransjen, for eksempel i en frisørsalong. Hun kan være selvstendig næringsdrivende og har alt fra store lokaler til salong hjemme hos seg selv. Hun er opptatt av utseendet sitt fordi hun mener at dersom man er ordentlig stelt er man en ordentlig person. Dette ordentlige tar gjerne form av antrekk bestående av sandaler med høye tynne heler, samt fargerike, mønstrede, og ettersittende klær. Hun bruker mye sminke, har ofte falske negler, og har neglelakk på hender og føtter. Håret til en frecha er langt og sam regel krøllete, eller rettet ut med tang. Som arsen liker også hun prangende smykker, særlig av gull, og hun kan gjerne ha på seg mange smykker samtidig. I lunsjen sitter hun på bakrommet med sine kollegaer og spiser, og de spiser ofte kebab eller falafel i pitabørd og der er en rett

---

³² Moter endrer seg hele tiden, men sommeren 2005 hadde lys olabukse vært populært blant de unge arsene en god stund.

³³ Misrahi musikk eller middelhavsmusikk er en sjanger som blander musikalske elementer fra middelhavet og de arabiske landene i musikken. Vokalen er ofte arabiskinspirert, og tekstene handler for det meste om tapte kjærlighet og mye smerte. For videre lesning se Saada-Ophir, 2006; Horowitz 1999; Regev 1996; Benski 1989.

³⁴ En typisk sjarmerende ars er karakteren Charlie i filmen "Charlie and a half" (Charlie veKhetzi) av Boas Davidson, 1974.

man spiser med hendene.³⁵ Som arsen snakker en frecha også høyt og med mat i munnen. Hun er ærlig og ekte. Hun kan lett bli sinna og har ingen problemer med å vise det, og da kan hun kjeft og smelle uansett hvor hun befinner seg eller hvem hun er sammen med. Hun er søt og snill mot kundene sine, og hun bruker mange kjæleord for å vise det, for eksempel ved å omtale kunder som ”søta”, ”sukkerklump” og ”vennen min” (*chaticha, motek, habibi*). Dette gjør hun uansett om kunden er mann eller kvinne. Vanligvis blir en frecha oppfattet som litt dum, og hvis hun er smart, bruker hun sin intelligens på list, gjerne kvinnelist. Hun er det man kan kalle ”streetsmart”.³⁶

Både arsen og frechaen snakker høyt, ler høyt og gestikulerer mye. De har temperament og sier rett ut hva de mener, ofte med en del sterke gloser. De røyker begge to, ganske mye, og vanligvis er det de billige sigarettmerkene de bruker. De har vanligvis store nettverk av venner og familie som ofte kommer innom på jobb eller hjemme. Hvis man skulle oppsummere disse to, ville det vært at de har lite utdannelse, er lite dannede og har lite penger. Om de har mye penger, bruker de dem på ”feil” måte ved å vise frem rikdommen på en iøyenfallende måte, som ved å bære mange dyre og store smykker og kjører biler som vekker oppmerksomhet.

Ordet *ars* kommer fra arabisk, der det har betydningen hallik. Hebraisk-norske ordbøker gir ingen oversettelse av begrepet *ars*. Derimot står *ars* også oppført i den amerikanske *Webster's Dictionary* som ”pimp” (hallik) (Baltsan 1992). Det er et stort sprik mellom det folkelige begrepet *ars* som på hebraisk rommer en rekke kvaliteter og dimensjoner som jeg har beskrevet over, og begrepets ordforklaring i ordbøkene hvor *ars* er redusert til et snevert begrep som hallik. I valget av begrepet ”pimp” som oversettelse for *ars* kan vi imidlertid trekke en parallell til den sorte amerikanske pimpen. Forståelser og myter om den amerikanske sorte pimpen går tilbake til 1960- og 70-tallet (Ihle 2006). Karakteren kommer fra fattige kår og kjennetegnes ved at han gjennom sitt yrke som hallik tjener mye penger. Disse pengene bruker han på dyre smykker, fin bil, og en iøyenfallende livsstil, men han forblir boende i sitt nabolag og flytter aldri ut til områder med høyere sosioøkonomisk status

---

³⁵ Falafel og kebab er retter man får servert i pitabrød med salat og dressing. Det er vanskelig å spise dette uten å søle, derfor er det ansett av mine informanter som god gatekjøkkenmat men ikke noe man spiser ofte, i motsetning til arsen og frechaen som spiser mye falfel og kebab.

³⁶ Typiske frechaer finnes i flere filmer. I filmen ”Charlie and a half” (Charlie Va’Chetzi) fra 1974 gjør kona til Sassoon en bra frecha-karakter med sitt grove språk og sin høye stemmebruk. For å ta et amerikansk eksempel finner jeg at Anne Napolitano som spilles av Mercedes Ruehl i filmen *Fisher King* fra 1991 gjør en veldig god frecha.

(Ibid). I liket med den amerikanske pimpen kan også arsen ha en del penger, men bruker ikke pengene sine på leiligheter eller hus i mer fasjonable deler av byen, men fortsetter å bo der han har vokst opp. Både en pimp og en ars bruker pengene sine på iøyenfallende ting. Store smykker som glitrer, dyre biler og ting som synes. De "flasher" det de har. Dette er en nøkkel til å forstå arsen og frechaen, nemlig en mangel på et mer subtilt forbruk av kostbare gjenstander som kjennetegner mennesker med mye kulturell kapital.

Klassemessige markører

Beskrivelsene av arsen og frechaen som er vist over er fargerike og morsomme beskrivelser. Flere av de andre egenskapene de to arketyper har er i tillegg typiske klassevariabler, som at de for eksempel jobber i sørvisyrker eller i håndverksbransjen. I beskrivelsene knyttes de også til kriminalitet. Vi finner igjen en rekke av de smaksrelaterte klassemarkørene Pierre Bourdieu har beskrevet i sin bok *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste* fra 1979. Jeg skal raskt gjennomgå noen av hans poenger for å vise at hans teori kan brukes for å avdekke de klassemessige betydningene som beskrivelsene av ars og frecha rommer. Hva smak har med klasse å gjøre, er noe som blir forklart av Bourdieu ved at han hevder at smaken er kilden til et system av distinktive trekk som nødvendigvis må oppfattes som et systematisk uttrykk for en spesifikk klasses eksistensvilkår (Bourdieu 1994: 410). Med dette mener han at forskjellige grupper har forskjellig smak, og at smaken avhenger av hvilken andel av kulturell og økonomisk kapital gruppen har.

Bourdieu's teori om smak som forklaring på ars og frecha

Bourdieu's teori om smak kan hjelpe oss til å se de klassemessige sidene ved slangordene ars og frecha. Bourdieu kritiserer økonomer for bare å være opptatt av en type kapital, nemlig den økonomiske kapitalen (Bourdieu 2006: 5-7). Han hevder at denne ensidige fokuseringen på penger ikke forklarer nok om man vil forstå helheten i klassestrukturen i samfunnet. Han sier at avhengig av hvilket samfunnsområde det er snakk om, finnes kapital i tre ulike former, økonomisk, kulturell og sosial kapital (Ibid: 8). Bourdieu mener i korte trekk at disse typene kapital kan konverteres slik at man kan oppnå ulike fordeler og må derfor tas med når man snakker om kapital. Økonomisk kapital er økonomiske ressurser i form av penger og eiendom. Kulturell kapital er kompetanse og kunnskap ervervet gjennom først og fremst gjennom utdanning. Sosial kapital er sosiale forbindelser eller forpliktelser, den er i visse situasjoner konvertibel til økonomisk kapital og kan også institusjonaliseres i form av for eksempel ærestitler (Ibid). Slik Bourdieu definerer det sistnevnte begrepet blir sosiale nettverk og

kontakter viktige. Et eksempel på at sosial kapital og kulturell kapital kan konverteres til økonomisk kapital kan være at man tipser en arbeidsgiver om en arbeidssøkende man kjenner. Hvis arbeidssøkeren får beskjed om å søke på jobben og får jobben kan man si at hans sosiale kapital hjalp han til å komme på intervju. Hans kulturelle kapital i form av utdanning hjalp han til å få jobben. Dermed har hans sosiale og kulturelle kapital ført til at han fikk jobben, og kapitalformene er vist som omsettbare til økonomisk kapital. Kapitalformene er således med på å påvirke hvem som er på topp på den sosiale rangstigen og det er dermed viktig å peke på en slik helhetlig, sammensatt praksis for at vi skal få et helhetlig bilde av forskjellene i samfunnet.³⁷

For å forklare disse distinksjonene tegner Bourdieu opp et sosialt rom, en slags skjematisk fremstilling av det han ønsker å forklare. Det sosiale rommet er et abstrakt konstruert rom som skal kunne hjelpe forskeren til å få et overblikk på samfunnet, menneskene og deres forhold til hverandre (Bourdieu 1994: 405). I det sosiale rommet plasserer mennesker seg i forhold til hverandre ved å fordele seg langs to akser; en akse for økonomisk kapital og en akse for kulturell kapital (Bourdieu 1995: 34). De som har mest av begge de to kapitalformene har de høyeste posisjonene i samfunnet. Medlemmene av profesjonene er et eksempel på dette: De er høyest i det sosiale rommet fordi de både har mye penger og har mye kulturell kapital i form av lang utdanning (Bourdieu 1994: 404). Bourdieu styrker sine argumenter ved å henvise til en kvantitativ undersøkelse som viser at de som er nærme hverandre i det sosiale rommet også er nærmere hverandre i smak, det vil si mengden og fordelingen av kapital, samvarierer med gruppetilhørighet. Dermed har de med lik kapitalmengde og type har også lik smak. De som har mest økonomisk og kulturell kapital er de som har det Bourdieu omtaler som legitim smak, fordi de er høyest på rangstigen økonomisk og sosialt i samfunnet (Bourdieu 1984: 16). De har mest kulturell kapital i form av lang utdanning og jobber som også gir godt betalt.

Når det gjelder kulturelt konsum hevder Bourdieu at hovedskillet går mellom det som er de praksiser som er ansett å være distingverte, spesielle og sjeldne. Disse praksisene tilhører gruppene med mest økonomisk og kulturell kapital. Motsetningen til dette er det som er ansett for å være vulgært fordi det er lett og vanlig, som tilhører de som har lite av begge

---

³⁷ "Begrepet sosial kapital har vokst frem hos Bourdieu ut fra et ønske om å kunne tilbakeføre goder enkeltmennesker har som det kan være vanskelig å få øye på" (Bourdieu 2006:16). Begrepet er ikke lagt vekt på i *Distinksjonen* og vil følgelig ikke bli lagt vekt på i min analyse.

kapitalformene (Bourdieu 1994: 411). For eksempel det å drikke brus, som er lett tilgjengelig, billig og vanlig, til maten i motsetning til det å drikke en sjelden og dyr vin. Andre eksempler er å høre på pop-musikk i motsetning til klassisk musikk, eller å gå i en kjole fra H&M på fest i motsetning til en kjole laget av en designer. Han hevder videre at når det kommer til konsum er det to hovedmotsetninger i smak (Ibid: 412). Det er nødvendighetens smak og smaken av luksus eller frihet. De som har mye økonomisk og kulturell kapital vil ha frihet til å velge mellom en rekke produkter uavhengig av pris og vil kunne velge det som er sunt og godt, spesielt og sjeldent, som for eksempel fasan. De som har lite økonomisk og kulturell kapital vil tendere mot å velge det nødvendige, altså det som gir mest for pengene, som for eksempel pommefrites. I følge Bourdieu brenner hovedmotsetningen mellom nødvendighetens smak og luksusens smak i menneskers ulike tilnærminger til verden. Deres handlinger kan tolkes som rettet etter det han kaller form og innhold³⁸ (Ibid: 411). De som er opptatt av form er de som har mye økonomisk og kulturell kapital. De legger vekt på hvilken form sosiale sammenhenger har, som for eksempel hvordan konversasjoner foregår, hvilken form et måltid har, eller hvordan maten ser ut. De som har lite av kulturell og økonomisk kapital er opptatt av innhold. Det at man spiser og hva man sier er det som står i sentrum fremfor hvilken form det har eller hvordan maten er dandert på fatet.

Livsstil er i følge Bourdieu det samlede sett av preferanser man har som går igjen og skaper en slags helhet i ting man gjør og ting man omgir seg med (Bourdieu 1994: 410). Arsen og frechaen har det Bourdieu beskriver som arbeiderklassens livssnyter-livsstil, ved at de lever i nuet, spiser fet mat og røyker. De har venner som kommer innom spontant og bruker tid på kafé. De har for øvrig en lett og ledig tone når de setter seg ned og skal nyte et måltid med andre, i motsetning til overklassens angivelige mer anstrengte fokus på form og etikette.³⁹

Bourdieu hevder at innen nødvendighetens smak tilhører produkter som er billige og inneholder mye fett, hurtigmat er et eksempel. I beskrivelsen av arsen og frechaen ser vi at arsen jobber på kebabrestaurant og frechaen spiser kebab og pommefrites til lunsj, og de røyker de billige sigarettmerkene. De velger ut i fra innhold: mat som gjør en mett og som er

---

³⁸ I den engelske versjonen brukes begrepene *form* og *substance*, Bourdieu 1984

³⁹ Et eksempel på en middag som kan illustrere motsetningen mellom form og innhold ser vi filmen *Charlie and a half* (Charlie veKhetzi) av Boas Davidson fra 1974. I en scene skal den rike, askenasiske familien til den kvinnelige hovedpersonen, Gila, på middag til hennes kjæreste Charlie som er arbeiderklasse og misrahisk. De askenasiske gjestene blir mottatt med overstrømmende følelser og klemmer, noe det ser ut til at de mer anstrengte og indirekte gjestene er ukomfortable med. Vertinnen setter blomstene hun får av moren til Gila i en vannmugge, isteden for å sette dem i en ordentlig vase. Det er heller ingen bordplassering, noe som forvirrer de askenasiske gjestene. Under måltidet slurpes det når suppen inntas.

billig, og de røyker sigarettmerkene som er billige fordi det er selve røykningen (innholdet) som står i sentrum og ikke hva slag merke sigarettene har eller hvordan sigaretten smaker.⁴⁰ Dette går igjen på mange måter. Som for eksempel arbeiderklassens direkte tale og framferd og overklassens indirekte språk. Når det gjelder kroppsspråk er motsetningen mellom arbeiderklassens demonstrativitet, raske bevegelser og grimaser, og overklassens rolige gester og bevegelser (Ibid: 411).

Som beskrivelsene av arsen og frechaen viser tilsvarende deres direkte tale, språk, og holdning det Bourdieu beskriver som typisk for arbeiderklassen. De blir lett sinte og bruker et sterkt språk, og de bruker i stor grad kroppen til å uttrykke mange og sterke følelser. Frechaens hang til å bruke mange smykker på en gang sammen med paljetter og mønstrede klær er et tegn på at hun setter kvantitet foran kvalitet. Det samme gjelder arsens gullkjede som skal være stort og tungt. Hvis man skal tolke Bourdieu står det å få i seg maten og å bli mett i sentrum fordi arbeiderklassen er opptatt av innhold fremfor form, de velger mage i stedet for gane, og dermed blir det naturlig at arsen og frechaen snakker med mat i munnen.

Så langt har jeg beskrevet hva slags personer som slangordene arse og frecha viser til. Jeg har ved hjelp av Pierre Bourdieu vist at betegnelsene innehar en rekke klassemarkører. Men er det slik at begrepene også inneholder etniske markører? Er det slik at arsen og frechaen tilhører en spesifikk etnisk gruppe i Tel Aviv?

Etniske markører

I tillegg til de klassemessige markørene som er vist over er det en rekke spesifikke etniske markører i begrepene arse og frecha som viser til misrahisk etnisitet. Det første som nevnes i min beskrivelse er kebab. Kebab er en rett fra Midtøsten, og det er noe som forbindes både med arsen som i beskrivelsen jobber i kebabrestaurant, og frechaen som spiser kebab og pommes frites i lunsjen på jobben. Arsen liker å spille Backgammon med venner. Dette er

---

⁴⁰ Dette står i kontrast til mine informanter som på sine spaserturer i sentrum av Tel Aviv oppsøker spesifikke kafeer og restauranter for å kjøpe noe de liker spesielt godt som de serverer akkurat der. De setter seg også ned og nyter et måltid og slapper av i rolige omgivelser. Det er også viktig for mine informanter at omgivelsene man spiser nyter et måltid i er fine. De mange små og spesielle kafeene i Sheinkin der interiør og innredning er lagt spesielt vekt på er derfor noe de setter pris på. "Orna & Ella" er en kafé i Sheinkin som flere av mine informanter liker spesielt godt. Det er fordi maten er europeisk, hovedsakelig fransk, og det er en rolig og avslappet atmosfære i lokalene som er helt hvite. De serverer små porsjoner pent dandert på tallerkenen. De har en rekke gode kaker man kan spise til dessert, blant annet en fransk sjokoladecake som jeg har spist der med flere av mine informanter. *Man får nydelige og små porsjoner!* har en av mine informanter uttalt om maten på denne kafeen. Mine informanter røyker også de dyreste sigarettmerkene som er Marlboro eller Camel. Dette er eksempler på hvordan de legger vekt på form.

også et spill som i Israel forbindes med Midtøsten. Misrahisk musikk er musikk med tradisjoner fra Midtøsten og Nord-Afrika og kalles i dagliglivet *musika mizrachi*. Både arser og frechaen bruker begrepet ”habibi” som er et arabisk ord som betyr venn eller kjære.

Selv om det er vanlig å knytte for eksempel kebab og misrahisk musikk til misrahier, er det mange som vil hevde at begrepene arser og frecha kun er begreper som viser til dårlig smak uavhengig av etnisk bakgrunn. Det går an å kalle noen arser eller frecha for å vise til dårlig smak, uavhengig av etnisitet, men jeg opplevde under mitt feltarbeid at det nesten alltid lå en undertone som viste til misrahisk etnisitet når man snakket brukte begrepene.

Hvem er arser i Tel Aviv?

For å forsøke å finne ut av hvilke personer som man i dagliglivet kaller arser og i hvilken grad de kunne knyttes til misrahisk etnisitet spurte jeg informantene mine hva som var typisk ”arserete” handlinger. Informantene mine var enige om at det å høre på misrahisk musikk høyt i bilen med vinduet oppe var en typisk ting en arser gjør. Mens flere var enige i at dette var en arsete ting å gjøre, var færre villige til å kalle vedkommende arser hvis han ikke var misrahisk.

I en sammenkomst med fire venner på en veranda en varm kveld spurte jeg om de kjente noen arser.

David: *Ja jeg kjenner en, det er Yoav! Han kjører rundt med Zohar Argov⁴¹ på stereo i bilen* (Alle ler)

Yoav: *Jeg er askenasisk, jeg har lov til å gjøre det. Zohar Argov er Israels Elvis, han er konge, det er ingenting som er så kult som å høre på Zohar på full guffe i bilen. Det er utrolig arsete, men det er greit fordi jeg er askenasisk.*

Julie: *Det er bare tull, han er en arser og han beviser det ved å digge Zohar.*

David: *Han er en arser, men vi liker han allikevel, det er jo litt sjarmerende.* (Mer latter).

Utdraget av denne lystige samtalen er et eksempel på at man er uenige i hvorvidt man er en arser hvis man gjør ting som blir oppfattet som arsete. Yoav føler at hans etniske bakgrunn gjør at han ikke blir sanksjonert eller sett på som en person med dårlig smak fordi han er askenasisk. Han gjør denne arsete handlingen med en god porsjon ironisk distanse. Hadde han

---

⁴¹ Zohar Argov ble født i 1955 i Rishon Letzion sør for Tel Aviv. Han kom fra en arbeiderklassefamilie med jemenittisk opphav, og som en av 10 søsken måtte han slutte på skolen og starte og jobbe allerede som 13-åring. Han begynte å synge misrahisk musikk på bryllup og andre fester og ble oppdaget og ble en av Israels største sangere. Zohar Argov døde 32 år gammel av heroinmisbruk. <http://www.shaister.com/archives/000785.html>

vært misrahisk og gjort det samme, hadde han antakeligvis blitt kalt ars. Yoav mener med andre ord at en arsete handling ikke nødvendigvis automatisk betyr at man er en ars. Det må følges opp av andre ting også. Dette er et eksempel på at misrahisk etnisk bakgrunn er knyttet til betegnelsen ars, og at arsete handlinger ikke nødvendigvis fører til at man blir kalt ars hvis man er askenasisk.

Jeg stilte i tillegg flere informanter spørsmålet hvis de skulle bli født på nytt og var ars, hvilken etnisk gruppe de ville ha tilhørt? Alle svarte misrahisk, og de sa at dette var fordi det ville være mer autentisk å være en misrahisk ars enn for eksempel en askenasisk ars. At de bruker ordet autentisk om dette tyder på at deres forståelse av den opprinnelige arsen som misrahisk, slik at de knyttet det å være ars til misrahisk etnisitet: *Du må liksom være misrahisk for å kjøre den greia*, sa Dan. *Jeg ville uten tvil vært misrahisk hvis jeg skulle vært ars*. Da jeg spurte hvorfor, sa han: *Jeg har lyst til å spille Shesh-besh⁴² som en ars og man vil aldri kunne kaste terningen på den typiske arse-måten om man ikke er misrahisk; det er noe som nærmest ligger i blodet*.

Andre eksempler var Yoavs mening om at han ville oppføre seg som en ars mot jentene. *Jeg skulle ha likt å snakke på den måten som en ars gjør og plystre etter damer på gata. Det hadde vært gøy å kunne bruke ord som "habibi" og liknende og å snakke på den måten en misrahisk ars gjør*. Med dette mente Yoav at han skulle likt å snakke med semittisk aksent og bruke arabiske ord som "habibi" når han snakket til damene.⁴³ Dette er noe kun en misrahisk ars kan. Det er altså tydelig at mine informanter knytter det å være ars til misrahiene og at de oppfatter at det finnes noen "morsomme" eller "gøyale" trekk ved en ars sine handlingsmåter og smak.

Elementene som så langt er trukket frem er noe som går igjen i beskrivelsene om ars og frecha. Hvis man søker opp videoer med søkeordet "ars" på Youtube.com,⁴⁴ så får man opp

---

⁴² Shesh-besh er det hebraiske ordet for Backgammon.

⁴³ Semittisk aksent er den vanlige betegnelsen på at man snakker med en aksent som er den autentiske måten å uttale hebraisk på. Siden hebraisk er et semittisk språk har det mye til felles med for eksempel arabisk, og mange av bokstavene i alfabetet er like og uttales likt. Den askenasiske befolkning og det offentlige Israel snakker *desemmitert* hebraisk som er en hebraisk som ikke skiller på alle lydene, men heller uttaler de likt. Dermed kan man forstå de to måtene å snakke hebraisk på som en europeisk og en "midtøstensk" måte. Misrahiske immigranter snakket semittisk hebraisk når de kom til Israel, men de fleste snakker nå hebraisk på det askenasiske måten. Det finnes fremdeles personer som snakker semittisk, og dette er noe knyttes til det å være ars.

⁴⁴ Youtube er et nettsted hvor man kan legge ut filmer man har laget selv (www.youtube.com).

en rekke videoer om arser. De fleste inneholder markørene som allerede er nevnt, nemlig gullkjede, misrahisk musikk, kebab, og jakt på damer. I noen av filmene er arsene kledd i hvit singlet og har gullkjede, i andre filmer snakker arsen med en klar semittisk aksent.

Eksempler på arser fra filmen "The israeli ars" fra Youtube

Et annet eksempel på fremstillinger av hva en ars er finner vi på delsidene "Underground", en spalte med ung profil i den engelskspråklige israelske avisen *Ha'aretz*. De beskriver en ars på følgende vis:

Hyper-groomed young male, characterized by highly developed table ritual of pondering held glass of Turkish coffee while fingers of same hand hold lit cigarette and other hand manipulates cell phone. Also known to exhibit pack behavior, especially while driving a subwoofer-on-wheels. Often observed eyeing, if not in company of, Freha.⁴⁵

I denne beskrivelsen finner vi flere ting som allerede er nevnt, som for eksempel røyking, det å høre på musikk høyt i bilen, og det å åpenlyst glane på damene. Det som er nytt i denne beskrivelsen er at arsen drikker tyrkisk kaffe. Tyrkisk kaffe er en sterk kaffe med krydder som ofte serveres i små glass eller espressokopper, og er også noe som forbindes med misrahisk etnisitet, ettersom det er denne type kaffe som drikkes i landene i Midtøsten. Også her er det altså klare Midtøsten-spesifikke etniske markører som må være tilstede for å kalle en person ars eller frecha. Det holder altså ikke bare å gjøre visse arsete handlinger som å høre på misrahisk musikk i bilen, slik Yoav forsøkte seg på.

Så langt har vi sett at mine informanter bruker begreper som ars og frecha som negative ord om andre. Begrepene inneholder en blanding av klassemarkører som fet mat sigaretter, dårlig holdning (som å snakke høyt og å snakke med mat i munnen), og etniske markører som

⁴⁵ Utdraget er hentet fra artikkelen *Street tongue: the Hebrew they never taught you*, www.haaretz.com.

kebab, tyrkisk kaffe og misrahisk musikk. I en israelsk kontekst viser begrepene til personer som har lav klassestatus, har lav kulturell kapital, og som er misrahier.

Dårlig smak som etnisk markør: Klesstil

Forestillingen om dårlig smak som begrepene ars og frecha rommer kommer også til uttrykk i dagliglivet gjennom situert kroppslig handling, eller rettere sagt klesstil. Jeg skal nå beskrive to klesstiler som var på moten sommeren 2005, for så å knytte mine informanters holdninger til klesstilene opp til de klassemessige og etniske markørene som er vist.

I sentrum av Tel Aviv florerer det av ulike klesstiler. Man har de vanlige subkulturene som råkkere, pønkere, og frikere. Man finner også men i litt mindre grad, innslag av rullebrettstiler og surfestiler. I tillegg har det vokst frem en klesstil blant de israelerne som har reist mye rundt i Asia generelt og i India spesielt. Denne stilen kan sies å være en ny vri på hippiestilen fra 1970-tallet, med vide bukser og singletter i sterke farger og mønstre, ofte også batik. Klærne er laget av behagelige, tynne og kjølige stoffer og passer bra for noen som er på reise i et varmt land og ikke bør vise så mye hud, og som i tillegg trenger klær som er lette, billige, og tar liten plass i ryggsekken. De to stilene jeg skal presentere her er ikke subkulturelle klesstiler. De representerer to ulike klestrender i hva man kan kalle Tel Avivs "mainstream" motebilde og var populære parallelt med hverandre sommeren 2005.

Ulike klesstiler i Sheinkin. Foto: www.sheinkinstreet.co.il

Som jeg nevnte i innledningen, følte jeg meg helt i utakt med mine informanter og deres klesstil på begynnelsen av feltarbeidet. Jeg var vant til en slags club-stil på slutten av 1990-tallet i Tel Aviv da folk brukte mye glitter, neonfarger, og techno-effekter. Denne moten var

nå erstattet med en ny trend som var veldig avslappet. Techno-trenden på 1990-tallet var en relativt eksentrisk trend hvor man hadde korte, bustete hårfrisyrer som ofte ble formet som pigger som stod ut fra hodet. Klærne man gikk i var fargeglade, ofte syntetiske og med selvlysende farger. Man hadde platåsko i alle varianter og brukte mye sminke, gjerne glitter og skimmer. Det var alt i alt en iøynefallende stil og man skammet seg sjelden over at man åpenbart hadde brukt mye tid på utseendet sitt. Den nye stilen som var populær sommeren 2005 gikk ut på å gå i komfortable klær, løse og av og til også lite fargeglade, lave slippers, ingen smykker og ingen sminke.

En slik avslappet stil var noe jeg ikke hadde tillagt særlig vekt, men anerkjent den som mine innformaters personlige klesstil og forsøkte å gli inn så godt det lot seg gjøre. Det var først når jeg etter hvert under mitt feltarbeid møtte gamle kjente i Tel Aviv at denne klesstilen begynte å interessere meg faglig. Jeg møtte folk jeg sist så i 1998, og som jeg hadde oppfattet som ekstremt forfengelige som hadde brukt mye tid på utseendet sitt, og mye tid på å sette sammen plagg og sminke seg og ordne håret riktig. De ville også bli oppfattet av andre som noen som brukte tid på seg selv. De samme menneskene gikk nå i vide, kjedelige olabukser, lave fargeløse sandaler, t-skjorter, og hadde slappe hestehaler med sort strikk.

Iris, en jente på 26 år som jeg hadde en del kontakt med i 1998 som den gang var ekstremt forfengelig og gikk for å være veldig pen. Vi brukte mye tid sammen på å sminke oss og sette sammen antrekk. Da jeg møtte henne under mitt feltarbeid, kledde hun seg særdeles upyntet. Hun hadde håret i en løs hestehale, vanlige formløse jeans, og en gul t-skjorte. Jeg opplevde dette som rart, spesielt ettersom hun siden sist hadde gjort et karrierehopp. Hun tjente følgelig mer penger enn før, kjørte en ny, dyr bil, og bodde i en romslig leilighet. Hun hadde til og med vaskedame. Hvorfor gikk hun da så avslappet kledd? Hun kunne ha brukt pengene hun nå tjente på dyre og fine klær, men det gjorde hun ikke.

Den minimalistiske stilen

Den avslappede stilen var altså en kontrast til det sene 1990-tallets ønske om oppmerksomhet og å bli sett på som pen. Man ønsket å bli sett, og man ønsket å bli sett på som fin. På den tiden da techno-stilen var på moten, var det slik at om jeg gikk ut av huset med joggebukse og uten sminke, kunne jeg møte følgende kommentarer av vennene mine: *At du lar folk ute se deg sånn!* Eller, *hallo, du er ikke hjemme nå, ta på deg noe litt finere*. Nå hadde jeg blitt eldre

og la mer vekt på å se skikkelig ut når jeg var ute blant folk, mens mine gamle bekjente hadde tonet ned stilen og gikk rett og slett kledd i det jeg oppfattet som hjemme-klær.

Et typisk antrekk på en hverdag i den nye stilen som jeg kunne observere i både nabolaget og i Sheinkin kunne være vide løse bukser i relativt mykt stoff. Hawaianas,⁴⁶ ensfaget, svart, eller jordfarget⁴⁷ t-skjorte eller singlet, som bare sjelden hadde trykk eller mønster. I tillegg hadde man gjerne ensfarget veske eller bag. Bagen eller vesken var som oftest i stoff, sjelden i skinn, og den kunne ha en synlig logo. Håret var ofte samlet i en hestehale eller hang løst og man brukte lite sminke og ingen smykker.⁴⁸ Det som kunne utmerke seg på disse jentene var solbrillene. Det var ikke alle av mine informanter som brukte det, men de som hadde solbriller hadde dyre solbriller. De var store og glamorøse, men de var ensfarget brune eller sorte, og uten gull, smykkesteiner, eller annen pynt. Det som var typisk var at ingen av klærne fremhevet deres naturlige attributter i noen særlig grad. Ingen brukte tettsittende topper, eller push up-bh, og ingen brukte trange bukser.

I begynnelsen tenkte jeg at dette var fordi vi hadde blitt eldre og at vi nå var opptatt av viktigere ting enn klær og sminke, og at det dermed var naturlig at de nå fulgte en mer avslappet mote. I mitt stille sinn tenkte jeg også at man ikke trengte å ta like mye vare på utseendet sitt fordi mange var i stabile forhold, og noen var også gift. Men flere av mine informanter jobbet faktisk i motebransjen og var meget opptatt av klær. De brukte mye tid på å kjøpe og se på klær. De kjøpte heller ikke billige klær, og kunne for eksempel bruke en del penger på en veske som var svært uformell, men av et dyrt og kjent merke som var lett å legge merke til. Dermed lot det til å være slik at de ikke hadde problemer med å vise frem en bestemt logo, men det de kjøpte var i seg selv svært uformelt. De hadde for eksempel mange sko, men ikke så ofte høye heler. De hadde mange par 'slippers' eller 'flipflops' og de fleste hadde merket som ble kalt 'Hawaiianas'. Dette merket var ikke av de dyreste og ikke av de billigste. Når man gikk på fest eller skulle ut på kvelden, byttet man ut buksene med et skjørt. Ola-skjørt var veldig populært. Man kunne også gå med kjole, men i så fall sjelden i glinsende

---

⁴⁶ Hawaianas er et populært sandalmerke. Disse sandalene er lave "flip-flops" i forskjellige farger og måten man kunne gjenkjenne merket på var at de hadde et brasiliansk flagg på remmen.

⁴⁷ De fleste farger kunne brukes, men ikke syntetiske eller selvlysende farger, og heller ikke mange sterke farger samtidig. Chiffon, silke og andre glinsende stoffer var meget sjeldent å se. Det var mest elastoff, bomull og lin disse jentene gikk med.

⁴⁸ De få som brukte smykker hadde små, diskrete smykker som ofte var laget av naturprodukter som skjell glass, stoff og skinn. Sjelden gikk jentene med smykker i sølv og gull var nesten aldri å se. Det at man ikke går med gull er mye på at gullkjedet som nevnt er forbundet med arser og frechaer.

stoffer med pynt. De kledde seg ikke i nylonstrømper og det var sjeldent jeg pensko med høye heler. Som oftest hadde de beholdt hawaianasene på.

Den maksimalistiske stilen

Motstykket til denne trenden var en maksimalistisk trend som gikk parallelt samme sommeren. Jeg kaller den maksimalistisk fordi den var i øyenfallende og overdådig. Sentralt stod klare farger, steiner, diamanter, og paljetter, mye sminke og rett, glatt hår. Dette var en stil hvor mye dill og dall var i sentrum. Et typisk antrekk i denne stilen var trange lyse jeans, en topp med perler eller paljetter i forskjellige farger, en veske som gjerne hadde mange farger, paljetter og blomster. Sandaler som hadde høye tynne heler, også gjerne med litt pynt i form av skinnende steiner, lakkerte negler på hender og føtter. Supplert med relativt mye sminke og langt hår som var rettet ut med tang og som så meget forseggjort ut, uttrykte stilen tydelig at det var lagt ned en god del arbeid og flid i antrekket. En typisk veske i denne stilen var en stor kano-formet veske i stoff med trykk i mange forskjellige farger, med motiver som sommerfugler og blomster. Mønsteret var fremhevet ved at det langs kanten av motivene var sydd paljetter i ulike farger. Festantrekket innen denne stilen var korte skjørt eller cocktailkjoler, topper og sko med høye heler, og generelt mye glinsende stoffer, paljetter, steiner og diamanter som beskrevet over.

De to stilene var motsatte av hverandre fordi den ene var naturlig og avslappet, mens den andre la vekt på å kunne "jukse" seg til et bedre utseende ved hjelp av sminke, styling, og glitter. Representanter for den ene stilen hadde lite eller ingen sminke, mens den andre hadde mye, den ene stilen hadde lave flip-flops, mens den andre hadde sandaler med høye tynne heler. Men stilene var også motsetninger fordi de til en viss grad fulgte etniske skillelinjer. Den minimalistiske stilen var en stil som mine askenasiske venner gikk med. Det var ingen av mine informanter som hadde den maksimalistiske klesstilen. En konsekvens var at jeg oppfattet de som hadde den maksimalistiske klesstilen som "andre", som en annen gruppe. Denne forståelsen ble forsterket etter observasjoner i nabolaget, og områdene rundt, og jeg oppfattet det etter hvert slik at det i mye større grad var misrahiske jenter som gikk med den maksimalistiske klesstilen. Derfor forsøkte jeg å finne ut om mine observasjoner bare var tilfeldig. Hvis det ikke var tilfeldig at misrahiske og askenasiske jenter fulgte to ulike klesstiler, ville jeg finne ut hvorfor.

Mine kvinnelige askenasiske informanter sa selv at den maksimalistiske stilen var fjollete og slitsom. Jeg satt med Julie på en kafé i Sheinkin og så på folk og spurte hva hun syntes om stilen til en jente som satt ved siden av oss og hadde den maksimalistiske stilen. *Det der er litt for mye!* svarte hun.

At de orker å gå med sånne klær når de bare skal på jobb, sa Dana om en jente som skulle inn på jobb i en av butikkene i Sheinkin, og hadde så dårlig tid at hun sneiet borti oss der vi gikk. Jenta etterlot seg en liten sky som luktet av parfyme og hårprodukter. *Sånt gidder ikke jeg når jeg bare skal på jobb* fortsatte Dana, og presiserte, *vel, jeg gidder ikke det uansett hva jeg skal egentlig.*

Jeg ville finne ut av denne nonchalante holdningen til jentene som pyntet seg og lurte derfor på hva mine informanters klesstil egentlig betydde. Jeg forsøkte å spørre jentene hvorfor de hadde på seg det de hadde på seg og jeg fikk disse svarene av Idit og Julie:

Idit: *Jeg har på meg vide og luftige bukser fordi jeg er på jobb, det er jo 40 grader i skyggen, jeg vil ha det komfortabelt.*⁴⁹

Julie: *Jeg liker å kle meg avslappet, jeg vil slappe av, det er derfor jeg har på meg klær som dette. Jeg utfordrer ingen med min klesstil. Her i Israel er det mange menn som kom kommer med kommentarer og slibrige bemerkninger. Jeg unngår det i større grad hvis jeg har en mer avslappet klesstil.*

Jentene ville altså være komfortable, og de ville unngå å få slibrige bemerkninger fra menn, og derfor kledde de seg slik de gjorde. Ønsket om å ha det behagelig midt på sommeren i Tel Aviv gjorde at de ikke fokuserte på å fremheve sin skjønnhet når de kledde seg. Det kan være en typisk europeisk feminisme som ligger som forklaring på hvorfor mine kvinnelige askenasiske informanter gikk kledd på denne måten. Nærmere bestemt en europeisk feministisk forståelse om at man ikke skal legge for mye vekt på utseendet sitt, men heller spille på andre strenger. Kritikere har hevdet at den israelske feminismen er importert direkte fra Europa, og ikke blitt kulturelt modifisert til en israelsk feminisme, og at

---

⁴⁹ Det er vanlig i Israel at komfort står i sentrum når man skal kle seg i de varmeste sommermånedene. Men den minimalistiske stilen fikk jeg observert også før den verste heten satt inn, og jeg fikk også bekreftet at stilen hadde vært populær på våren og forsommeren.

feministbevegelsen har vært dominert av askenasiske kvinner (Dahan-Kalev 2001b:1). Dermed blir det også naturlig at de misrahiske jentene ikke følger denne klesstilen. De misrahiske jentene føler ikke noe eierskap til denne tankegangen, og legger antakelig heller en mer tradisjonell tankegang til grunn, nemlig at kvinner skal pynte seg for menn.

Men dette argumentet holder ikke hvis man ser på mine mannlige informanters forklaring på hvorfor den klesstilen var så populær blant mine informanter. De mente riktignok at det var en trend å gå med den typen ”kjedelige” klær for ikke å understreke sine penere trekk, men de forklarte også at grunnen til dette var at hvis man er pen og ikke understreker dette ved klær, hårstil, sminke og smykker, blir effekten av skjønnheten enda større.

Det er en trend nå som går ut på at hvis man går i klær som ikke er flatterende og ikke sminker seg, blir man enda penere, forklarte Yuval. Han hevdet at dette var grunnen til at jentene kledde seg slik. *Det er jo sant, om du ser en pen jente uten sminke og uten spesielt pene klær som fremhever kroppen, blir man mer slått av hennes skjønnhet fordi hun ikke trenger å vise det frem, fordi det synes av seg selv.*

Det er den stilen som gjelder nå, man skal ikke vise at man er pen, man skal bare være det helt naturlig, sa Yoav.

Dette virker som en mer rimelig forklaring på den minimalistiske klesstilen. Selv om ingen av jentene sa direkte at de var delaktig i en trend, viste de gjennom tiden de brukte på kjeskjøp at de var svært bevisste i valg av klær og tilbehør. Deres tidsbruk og entusiasme viser at de pyntet seg. Dermed bruker jentene denne klesstilen til å understreke sin skjønnhet. Men måten de gjorde det på er mer diskret. Nettopp dette diskrete kan muligens forklares med deres karrierer innenfor kunst, og kultur. Kvinner som gjør suksess i yrker som tidligere var mannsdominerte, er nødt til å ta vare på utseendet sitt samtidig som de må underkommunisere sin femininitet, fordi kvinner som oppfattes som pene også oppfattes som mer feminine (Koo & Reischer 2004: 14). Det feminine kan oppfattes som problematisk på en mannsdominert arbeidsplass og kan føre til at man ikke blir tatt på alvor. Dermed kan denne klesstilen være en måte for mine informanter å balansere mellom det å se bra ut og det å underkommunisere sin femininitet. Dette kan gjelde noen av mine informanter, for eksempel Dana som er kunstner, eller Miri som er stylist, men det gjelder ikke Shira som driver med dukketeater, eller Carmit og Idit som studerer og jobber på kafé. Dermed må jeg forsøke å finne en mer

dekkende forklaring på hvorfor disse askenasiske jentene velger denne klesstilen og hvorfor misrahiene ikke gjør det. Klassespørsmålet kan være en vei å gå. Jentene tilhører middelklassen og de øvre deler av middelklassen, men viser det ikke i sin klesstil i særlig grad. Dette er en frihet som de bruker. De kan i prinsippet kjøpe svært dyre og i øyenfallende klær, men de gjør det ikke.

”Mindre er bedre”, Bourdieus teori som forklaring på klesstilene

Etter å ha beskrevet klesstilene og prøvd ulike forklaringsmodeller for hvorfor mine informanter kledde seg i den minimalistiske klesstilen og oppfattet den maksimalistiske klesstilen som fjollete, skal jeg ved hjelp av Bourdieus teori om smak forsøke å forklare hvordan den maksimalistiske klesstilen kan knyttes til klasse og til frechaen, hvilket vil forklare hvorfor mine informanter ikke liker den. Jeg vil starte med et eksempel.

I en såpeopera som gikk sommeren 2005 i Israel var to av karakterene frechaer.⁵⁰ De var venninner, de var dumme og de var ofte på kebabrestauranten som faren til en av dem eide. Den ene var forelsket i en ”vestkantgutt”⁵¹ og ville gjerne forsøke å bli lagt merke til av ham. Derfor fikk hun hjelp av en ”vestkantjente” som anbefalte henne å endre litt på stilen sin. Hun fikk beskjed av hjelperen at det å ha diamantøredobber var en begynnelse. Frechaen sa at hun hadde et par diamantøredobber og viste frem to store diamanter som hun hadde. Hjelperen forsøkte å forklare henne at ikke bare var diamentene uekte, men de var også alt for store, og viste frem et par små øredobber som hun syntes ville være mer passende. Frechaen sa at hun aldri ville kjøpt noe slikt fordi de var så små at de rett og slett ikke syntes. Hjelperen forsøkte å forklare henne at det var penest med noe som var lite og nett, og mer diskret, og at noe som var overdrevent lett ville bli vulgært.

Dette eksempelet handler om overdrivelse og underdrivelse i forhold til bruk av smykker. Frechaen i eksemplet klarer ikke å begrense seg når det gjelder å vise frem pene ting. Hun vil at diamentene skal være så store og så synlige som mulig. Det samme prinsippet gjør seg også gjeldende i klesstil. Den maksimalistiske klesstilen er en klesstil som signaliserer at man ikke kan begrense seg. Den kan knyttes til vulgaritet i form av det å drive med ”flashing” i forhold

---

⁵⁰ Første gangen jeg ble introdusert til denne såpeoperaen var sammen med Julie som fulgte ivrig med. Hun introduserte de forskjellige karakterene for meg og sa, *dette er frechaene i serien*, første gang vi fikk se de to jentene det her er snakk om.

⁵¹ Det hebraiske begrepet som ble brukt i såpeoperaen var ”Sfoni” som betyr nordlig, som en betegnelse på at man kommer fra de nordlige og bedre delene av Tel Aviv. Brukes i dagliglivet omtrent på samme måte som ”vestkant” brukes på norsk. Kan også bety snobbete og sossete uten stedstilknytning.

til smykker og pyntegenstander. Den minimalistiske stilen kan knyttes til det motsatte: Det å kunne begrense seg.

De som har det trenger ikke å vise det frem (Davis 1992: 62). De som er fattige ofte vil bli oppfattet som rike, og har derfor på seg alle smykkene sine samtidig. Hvorvidt man bør overdrive eller underdrive i klesveien er en gammel diskusjon i moteverdenen (Ibid). Fred Davis hevder at det å underdrive i klesveien ofte blir sett på som et sikrere tegn på status enn det å tydelig vise status og rikdom gjennom overdrivelse av smykker og andre statusmarkører som for eksempel pels og skinnprodukter. Å overdrive blir ofte sett på som et forsøk på å høre til en klasse man egentlig ikke tilhører, eller en smak som tilhører de nyrike (Ibid: 63). Et eksempel på det sistnevnte er den sorte amerikanske pampen, som blir sett på en person som ofte gikk med både pels og masse smykker. Moteikonet Coco Chanel skal ha anbefalt sine rike kunder å kle seg så enkelt som sine egne vaskehjelpere (Ibid). Det som er poenget er at måten man kler seg på er et uttrykk for ens klassebakgrunn, ens kulturelle og økonomiske kapital. Bourdieu hevder at motsetningene går langs to akser: Mellom det distingverte og det som er diskret på den ene siden, og det vanlige, og det som er vulgært på den andre siden. Den maksimalistiske klesstilen er prangende, den minimalistiske klesstilen er diskret og avslappet. Forholdet mellom den prangende maksimalistiske klesstilen og den diskrete og avslappede minimalistiske klesstilen forstår vi om vi går tilbake til frechaen. Delsiden Underground beskriver en frecha på denne måten:

Mega-coutured female characterized by stiletto heels and language to match. Protective coloration provided by blinding if precision-executed patterns on nails of fingers and toes. Often seen in groups, with ars [see above] and three identically dressed friends pursuing within earshot.⁵²

Her brukes beskrivelsen “mega-pyntet” om frechaen. Det vises til at hun har stilettheler og neglelakk på fingre og tær. Tendensen til overdrivelse av å pynte seg og ”flashe” smykker, og andre forbruksartikler er typiske markører som knyttes til frechaen. Benytter vi Bourdieu knyttes dette også til klassetilhørighet, som i dette tilfellet overlapper med etnisk bakgrunn. Mine informanter viser med sin minimalistiske klesstil avstand til ”flashing” og viser at de kan begrense seg.

---

⁵² Utdraget er hentet fra artikkelen *Street tongue: the Hebrew they never taught you*, www.haaretz.com

At man viser avstand på denne måten gjennom klesstil har også Givon og Luzzatto funnet i sin studie av lesbiske par bestående av en askenasisk og en misrahisk kvinne. I sitatet under beskriver de hvordan en misrahisk jente kledde seg når hun først møtte sin askenasiske kjæreste:

When Sima met Shirley, she used to dress like a *Freha* (the Hebrew word for bimbo), wearing mini skirts and tiny shirts, heavy make up and nail polish. Shirley slowly succeeded in changing her taste into the mainstream of lesbian chic, namely laced sport shoes, low-cut and large pants, very light make up (if at all), and an uptodate haircut... . Sima was grateful to Shirley for introducing her to an alternative dressing style that she felt enhanced her acceptance by Ashkenazi lesbian circles (Givon & Luzzatto: 77).

Her viser Givon & Luzzatto at denne misrahiske jenta var nødt til å tilpasse seg en mer "casual" klesstil for å bli godtatt i det askenasisk-dominerte lesbiske miljøet. Eksempelet viser det jeg har

de to klesstilene:
og frecha begrepet
overdådig stil som
neglelakk, og korte
askenasisk etnisitet
avslappet eller
Jenta i eksemplet
frecha og når hun
ble hun i større grad

beskrevet så langt i
misrahisk etnisitet
knyttet til en
mye sminke,
skjorter, og en
knyttet til en
"casual" klesstil.
kledde seg som en
endret sin klesstil
akseptert i miljøet.

Eksempel på en frecha fra youtubevideoen: "The israeli ars"

Julie og Shira er de eneste av mine informanter som kunne stått i fare for å bli kalt frecha fordi de er halvt misrahiske og halvt askenasiske. På bakgrunn av utsagnene deres i begynnelsen av dette kapittelet og mine observasjoner vil jeg hevde at de oppfattes som israelere først og fremst. Dette er fordi de følger den minimalistiske klesstilen og på den måten viser at de ikke har den lave klassesmaken som arsen og frechaen representerer. Fordi mine informanter anser etnisk bakgrunn som relevant i de tilfeller hvor *både* misrahisk bakgrunn og lavere klassebakgrunn er til stede faller Shira og Julie utenfor dette og oppfattes som israelere.

Oppsummering

Mine informanter hevdet at det ikke er forskjeller mellom etniske grupper i Tel Aviv lenger. De mente at det kanskje var annerledes andre steder i Israel, men at i Tel Aviv har alle like sjanser. Motsetningen mellom slike utsagn og interesseorganisasjoners publikasjoner og uttalelser, samt bøker og artikler som skrives om emnet, har med Tel Aviv-boblen å gjøre. Forklaringen ligger i den aktive apolitiskheten som hindrer mange telavivere i å identifisere seg politiserte interesseorganisasjoner. Mine informanter unngår bevisst politiske tilstelninger og demonstrasjoner. Forståelsen om Tel Aviv som et åpent, demokratisk og liberalt alternativ til resten av Israel, fordrer også likhet mellom ulike etniske grupper. Derfor opplever mine informanter at det som blir skrevet og ytret om gapet mellom askenasier og misrahier ikke er relevant for Tel Aviv, men gjør seg gjeldende andre steder i Israel.

Mine informantere ytringer om at etnisk bakgrunn ikke lenger var viktig i Tel Aviv stemte ikke over ens med deres praksiser. Relevansen av etnisk bakgrunn kommer til syne når vi undersøker mine informantere bruk av slangordene arsen og frecha. Betegnelsene viser til personer med dårlig smak og har en rekke klassemessige og etniske markører knyttet til seg. De etniske markørene som er knyttet til Midtøsten fører til at begrepene brukes om misrahiene først og fremst. Forståelsene om dårlig smak som betegnelsene arsen og frecha rommer, går igjen i klesstil. Mine informantere klesstil kan sies å være minimalistisk, motsatt av den maksimalistiske klesstilen. Det å underdrive i klesveien er et sikrere statustegn enn det å overdrive, som blir sett på som om man prøver å være noe man ikke er. Hangen til å "flashe" eller å vise frem alt man har kan føres tilbake til Bourdieus skille mellom kvalitet og kvantitet og til begrepene arsen og frecha. Kombinasjonen av klassemessige og etniske markører er altså det som må til for å bli kalt arsen eller frecha. For mine to venninner Julie og Shira som

er halvt askenasiske og halvt misrahiske blir ikke etnisk bakgrunn relevant fordi de klassemessige markørene ikke er til stede hos dem. De følger den minimalistiske klesstilen og står slik sett ikke i fare for å bli kalt frechaer.

KAPITTEL 6: RUSSERE, PROSTITUSJON OG BLONDT HÅR

I årene fra slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet ble immigrasjon fra den tidligere Sovjet-blokken til USA, Vest-Europa og Israel en viktig del av relasjonene mellom øst og vest (Remennik 1999: 440). Sovjets fall i februar 1991 startet en enorm flyt av østeuropeere som hadde tilhørt den store sovjetiske unionen. Fra 1990 til 1991, altså på et år, kom det 400 000 jøder fra dette området til Israel, som på det tidspunktet hadde 4.5 millioner innbyggere (Raijman & Semyonov 1998: 3). Fra tiden før Sovjets fall i 1989 og frem til 2002 regner man at over en million immigranter kom til Israel. Mellom 1989 og 1994 økte immigranter fra Sovjetunionen innbyggertallet i Tel Aviv med ti prosent (Menhaem 2000: 638).

Jeg skal i dette kapittelet undersøke hvordan betydningen av etnisk bakgrunn kommer til uttrykk i Tel Aviv ved å se på mine informaners bilde av russiske immigranter. Jeg vil forsøke å identifisere etniske markører som oppfattes som negative og så identifisere de klassemessige markørene som blir knyttet til russisk etnisitet via media. Til slutt vil jeg vise hvordan denne negative forståelsen videreføres gjennom en situert kroppslig handling hos mine informanter i dagliglivet, nemlig forståelsen av at blondt hår er stygt.

Relevansen av etnisk bakgrunn i Tel Aviv: russere

I 1998 var jeg på stranden med to venninner. Vi hadde satt oss på en av de mange strendene som lå nedenfor et av hotellene i Tel Aviv sentrum, og lå på håndklær og drakk vann vi hadde tatt med hjemmefra. Jeg hadde nettopp ankommet Israel fra Norge og var glad for å komme til varmere strøk, mens de israelske venninnene mine allerede hadde tilbrakt mange varme dager

på stranden. Det var relativt tidlig på dagen på en ukedag og fellesferien hadde enda ikke startet for israelerne. Dermed var det relativt få andre rundt oss.

Det gikk en mann langs stranden med en stor iskasse rundt halsen som han solgte iskrem fra, og han kom mot oss og henvendte seg til meg på russisk. Ingen av oss kunne russisk, men jeg regnet med at han forsøkte å selge is ved å snakke russisk til meg. Da han nådde helt frem til oss og var ferdig med å prate, sa den ene venninnen min skarpt til han at jeg ikke var *østeuropeer*, men *vesteuropeer*, at jeg ikke var russisk, men *norsk*, og at vi ikke ville ha noe is. Da mannen forstod at han hadde misforstått, unnskyldte han seg og gikk videre. Mine to venninner ristet på hodet og var sjokkerte og irriterte over denne episoden. De var rett og slett litt fornærmet over at iskremmannen trodde at jeg var russisk. Det hele gikk for fort for meg og jeg forstod først ikke helt hva som hadde skjedd. Det jeg forstod var han hadde snakket til meg på russisk og at mine venninner hadde svart han for meg. Hvorfor de svarte for meg, forstod jeg ikke, men jeg antok at det var fordi jeg ikke kunne godt nok hebraisk. Jeg klarte ikke helt å få denne hendelsen til å gå i hop, særlig ikke hvorfor mine venninner var fornærmet.

Etterpå kunne de le litt av det og sa at det var fordi jeg var så blek at jeg nærmest var gjennomslaktig at han trodde jeg var russisk. Mitt lyse hår var også noe som hadde bidratt til misforståelsen. De lo godhjertet av meg og vi la armene inntil hverandre for å måle brunfarge. Helt korrekt, jeg var likblek i forhold til mine to venninner. Men de hadde også lysebrunt hår, og en av dem hadde også blå øyne. Forskjellen på oss var at de var fine og gyllenbrune i huden mens jeg var blek, og det var dette som gjorde at iskremmannen henvendte seg på russisk til meg og ikke til dem.

Etniske markører

Ut fra episoden jeg beskrev over forstod jeg at det ikke var populært å bli assosiert med en russer. Min venninnes kommentar til iskremmannen var at nei, jeg var ikke israeler, og jeg var fra *Vest-Europa* og ikke *Øst-Europa*. Mine venninner svarte for meg, ikke bare fordi jeg ikke kunne godt nok hebraisk, men fordi jeg ikke forstod situasjonen. Jeg forstod at det var viktig for dem å få presisert at jeg *ikke* var russer fra det tidligere Sovjet. Det var viktig å skape en avstand mellom oss og russeren, vise at vi ikke hadde noe med russere fra det tidligere Sovjet å gjøre. Liknende avstandsskapende episoder har jeg opplevd flere ganger i løpet av mine opphold i Israel. For eksempel da jeg satt hjemme sammen med en israelsk familie og så på

fredagsunderholdningen på tv og hele familien lo av aksenten til en russisk kvinne som var tilfeldig stoppet på gaten for å uttale seg om temaet ”gode venner”. Det er altså lett for informantene mine å le av, eller bli irritert over typiske trekk ved de relativt nyankomne russiske immigrantene som dårlig hebraiskkunnskaper, og lyst hår og blek hud.⁵³ Eksempelet med iskremmannen viser til en hendelse hvor israelere ikke vil bli satt i en situasjon hvor det er en mulighet for at de (eller i dette tilfellet jeg) blir forbundet med russisk etnisitet. Måten de svarte iskremmannen og den dårlige stemningen i etterkant tyder på at dette er noe de fornærmes av. Det å le av noen sin russiske aksent er også en måte å distansere seg fra russerne som etnisk gruppe.

Parallele univers og integrering

Noe av grunnen til den ønskede distansen fra israelernes side kan være at russerne ble opplevd som annerledes, men også som en homogen og lett gjenkjennbar gruppe. *De synes på miles avstand*, fikk jeg høre av Shira. *De driver med sine egne ting. Russerne har dårlig klesstil, og helt lyst hår... de er bleke i huden og snakker dårlig hebraisk*. Hun holdt seg unna dem og sa det ikke var noe vits i å snakke med dem ettersom de sjeldent kunne hebraisk eller engelsk. Hun hevdet også at hun opplevde at de drev med sine egne ting, altså noe hun ikke visste hva var og ikke drev med selv.

Dette tyder på at de russiske immigrantene og den øvrige befolkningen lever i noe som minner om parallelle univers. Det var en rekke ting som endret seg i det israelske samfunnet da de tok i mot så mange immigranter. Det vokste frem et eget russisk samfunn parallelt med det israelske samfunnet, bestående av jobbmarked, sørvismarked, kultur og media (Remennik 1999: 445): Over 50 aviser og blader på russisk og to russiskspråklige tv-kanaler fantes i Israel allerede i 1999 (Stone 1999: 892). De organiserte seg i klubber, teaterforum og formet til og med et russisk politisk parti. Russerne fortsatte altså å leve mer eller mindre som de hadde gjort i Sovjet (Lemish 2000: 336). Dermed ble russerne en gruppe som levde i et parallelt univers og oppfattes nå som ”andre” eller ”fremmede” av telavivere.⁵⁴ Selv om

---

⁵³ Da de russiske immigrantene begynte å komme til Israel på begynnelsen av 1990-tallet hadde de typiske 1980-talls klær og det sies at parfymeriene i Israel var nødt til å begynne å ta inn blå mascara på grunn av stor etterspørsel fra de russiske immigrantene. Dette er historier som mine informanter forteller om og ler av. De russiske immigrantene går ikke lenger med blå mascara og har i større grad tilpasset seg det israelske motebildet.

⁵⁴ En annen mulig grunn til at de russiske immigrantene ble opplevd av israelerne som fremmede andre var at ikke alle de nye immigrantene ble oppfattet som jødiske nok. Den israelske immigrasjonsloven (Law of Return) stadfester at alle personer av jødisk ætt som ville bli kategorisert av motsetning til den vanlige fortolkningen som er at man skal være født av en jødisk mor (Lemish 2000: 341). Flere russiske immigranter kom til Israel fordi

russerne dermed preger Israel og Tel Aviv, og bidrar til å prege dagliglivet, står de utenfor den gruppen mennesker mine informanter tilhører. De er ikke en del av den samme "boblen", slik jeg har beskrevet tel aviv-boblen tidligere. Dette synes spesielt tydelig fordi mine informanter kunne referere til russere på basis av ganske konkrete kjennetegn som russisk aksent, som det var åpenbart at mine informanter selv ikke hadde, og som de selv var bevisst at de ikke hadde.

Det jeg har beskrevet så langt er etniske markører som russisk aksent, blek hud og lyst hår. Som vi så i forrige kapittel om mine informanternes syn på misrahiene, rommet begrepene *ars* og *frecha* en rekke spesifikke etniske markører som viste til misrahisk etnisitet, som for eksempel sort hår og semittisk aksent. Her ser vi at russerne oppfattes av mine informanter som personer med blondt hår og russisk aksent. Det virker som om måten mine informanter forholder seg til russere på er på, basis av klare etniske markører alene, i motsetning til begrepene *ars* og *frecha* som rommer *både* spesifikke etniske og generelle klassemessige egenskaper. Siden russerne kom til Israel på 1990-tallet og har vært en generasjon kortere i landet enn misrahiene er det ikke utenkelig at de etniske markørene også er tydeligere. Ut fra det Lemish, Remennik, og Stone hevder over, kan mine informanternes holdninger til russere være betinget av at de ikke er integrerte i det israelske samfunnet, men har opprettet egne russiskspråklige organisasjoner parallelt med de israelske (Lemish 2000; Remennik 1999; og Stone 1999). Dette gjør igjen at mine informanter oppfatter immigrantene som annerledes og at de opplever distanse mellom seg selv og gruppen. Det som er problemet med denne forklaringen er at Israel tok inn over en million jøder fra det tidligere Sovjet, og det virker lite sannsynlig at alle disse lever i et eget samfunn parallelt med det israelske. I tillegg fremstiller andre forskere integreringsprosessen til immigrantene fra det tidligere Sovjetunionen som vellykket, og hevder at russerne hovedsakelig var velkomne i det israelske samfunnet.

For eksempel fremheves det at de russiske immigrantene har vært viktige for å drive Israel fremover. Grunnen til dette var det høye kompetansenivået immigrantene hadde med seg fra Sovjetunionen. Den jødiske befolkningen som kom til Israel fra det tidligere Sovjet var høyere utdannet enn den israelske arbeidsstokken (Raijman & Semyonov 1998: 9). Omtrent to tredjedeler av immigrantene som kom mellom 1989 og 1994 hadde høyere utdanning, de fleste innenfor forskning og teknologi (Menahem 2000: 639). Professor i sosiologi Moshe

---

de for eksempel hadde en bestefar som var jødisk. De som kom hadde i tillegg lite kjennskap til jødisk kultur og religion på grunn av sterk sekularisering i Sovjet og høy grad av interetniske ekteskap (Remennik 1999: 445).

Lissak hevder at russerne kom på et heldig tidspunkt til Israel. De kom akkurat da IT-teknologien ble en stor industri, og mange av immigrantene som hadde teknisk utdanning ble raskt tatt opp i denne bransjen (Wold 2006: 61). Dette har i stor grad hjulpet Israels akademiske og teknologiske institusjoner med å bli tungvektene innen høyteknologi. Yuli Edelstein minister for The Ministry for Immigrant Absorption, uttrykte forholdet til denne gruppen immigranter slik: "For the price of a plane ticket, we are getting professors who would have cost us \$ 1 million to bring to their present level of knowledge" (Stone 1999: 892). Israel sparte altså mangfoldige summer på å importere høyt utdannede jødiske forskere fra det tidligere Sovjet i stedet for å utdanne dem selv, og det offentlige Israel var svært fornøyd med denne store bølgen av immigranter.

I sin artikkel undersøker Raijman og Semyonov jobbsituasjonen til immigranter i fra det tidligere Sovjet som ankom Israel på to ulike tidspunkt. Den ene gruppen kom i 1979 mens den andre gruppen kom i 1990. De tar utgangspunkt i de to ulike immigrantgruppene og sjekker hvorvidt tidspunktet og antallet immigranter påvirker deres jobbsituasjon. Da den første gruppen bestod av få personer som kom i en periode med økonomisk oppgang, mens den andre gruppen var flere og kom i en periode med lavere økonomisk vekst. Studien viser at det ikke er forskjell mellom de to gruppene når det gjelder absorbering i arbeidsmarkedet. Raijman og Semyonov viser at sjansene for å få seg jobb etter fire år i Israel var gode for immigranter uansett hvilket av de to tidspunktene de kom på. Det var faktisk slik at 90 prosent av mennene og over 80 prosent av kvinnene som var økonomisk aktive i det tidligere Sovjet, hadde fått jobb i Israel etter fire år (Raijman & Semyonov 1998: 10). Raijman & Semyonov peker på at selv om begge grupper av immigranter har relativt store muligheter for å være i jobb etter fire år har dette vært vanskeligere for de med universitetsutdanning (Ibid: 7). Generelt kan man hevde at det har vært gode muligheter for immigrantene til å bli absorbert i det israelske jobbmarkedet (Ibid).

Det synes som om det finnes to ulike fortellinger om de russiske immigrantene i Israel. En negativ historie som beskriver hvordan immigrantene fra det tidligere Sovjet ikke integreres i Israel, men organiserer et helt liv på siden av det israelske samfunnet, for eksempel de russiskspråklige avisene, bladene, og tv-kanalene. Og en suksesshistorie om hvordan de høyt utdannede immigrantene med etterspurt kompetanse ble hilst velkommen og raskt absorbert i det israelske arbeidsmarkedet. Det virker som om det på mange måter er den første historien som har satt seg hos mine informanter. Russere er noe man ikke vil bli assosiert med, men

forsøker å distansere seg fra. Hvordan kan dette forklares? Jeg vender nå til klassebegrepet for å gi et svar.

Klassemessige markører

Så langt har jeg beskrevet etniske markører ved mine informanters holdninger til russere. Finnes det andre kjennetegn man hyppig assosierer med russerne i dagliglivet i Tel Aviv? Den negative reaksjonen russeren møtte, som jeg omtalte i episoden på stranda i Tel Aviv, synes ikke tilstrekkelig forklart med henblikk på etnisitet alene. Mine informanters holdning til russerne – hvilken rolle russerne hadde som utenfor Tel Aviv-boblen – var da også bundet opp med forestillinger som ikke simpelthen omhandlet etnisitet. Jeg skal i de kommende delene av oppgaven peke på noen av klassemarkørene mine informanter forbandt med russerne som etnisk gruppe.

Prostitusjon og kriminalitet

En morgen spiste Dan og jeg frokost på Cafe Tamar i Shenkin og gikk en tur derfra til den gamle busstasjonen i den sørlige delen av Tel Aviv. Vi gikk denne turen fordi Dan snart skulle flytte til utlandet og trengte å gjøre et ærend i en bank sør i Tel Aviv. Han sa til meg at siden jeg var så opptatt av etnisitet, burde jeg være med på denne lille reisen fra hippe omgivelser i Sheinkin til den fattigere delen av sentrum. Vi gikk igjennom Carmel-markedet som ligger rett i nærheten, og fortsatte sørover derfra. I markedet er det masse boder som selger ulike ting, og markedet er delt opp etter klær, frukt, kjøtt og fisk. *Det er bråkete, og uoversiktlig og typisk misrahisk*, bemerket Dan. Vi stoppet og drakk limonade med peppermynte (*limonana*) fra en bod som var betjent av en stor misrahisk mann med semittisk aksent. Etter hvert kom vi ut av markedet og fortsatte på en tungt trafikkert vei som var delt opp i mange store kryss uten fotgjengeroverganger, og vi brukte lang tid for å komme oss over fra den ene siden av de store gatene til den andre. Bygningene ble gradvis mer slitte, og rundt oss var både gater, hus, og mennesker mindre og mindre forseggjorte etter hvert som vi fortsatte sørover. Dan beskrev området slik: *Her ser man alle russerne. Det er her de bor og jobber. De er kriminelle og prostituerte og lever helt på siden av det israelske samfunnet.*

Dans utsagn vitner om at de russerne han her snakker om ikke er den del av den suksesshistorien forskere som for eksempel Rajiman og Semyonov peker på ved hjelp av statistikk. Vår gåtur fra Sheinkin til Sør-Tel Aviv viser en reise fra det askenasiske hippe, gjennom det folkelige og orientalske preget som markedet har, og til de fattige områdene i sør

befolket av russere. Det var selvfølgelig ikke bare russere der, det var også en rekke arbeidsinnvandrere fra Afrika og Asia, og jeg så også askenasiske og misrahiske jøder der. Det de alle tilsynelatende hadde felles var sin klassebakgrunn.

Det er i disse delene av Tel Aviv sentrum du finner de russerne mine informanter viser til når de omtaler noen som "russere". Når man tar inn over en million russiske immigranter, er det naturlig at ikke alle integreres og kommer seg opp og frem i det nye samfunnet. Siden antallet immigranter som kom til Israel fra det gamle Sovjet var så stort i utgangspunktet, vil den gruppen som faller utenfor også være stor og relativt synlig. Russerne er altså ikke russere som jobber på kontorer eller er leger, men som Dan nevnte er "russerne" de kriminelle og prostituerte. Betegnelsen "russer", slik det brukes av mine informanter, er altså ikke bare knyttet til den generelle gruppen av jødiske immigranter som kom til Israel da Sovjetunionen brøt sammen i 1991, men begrepet er knyttet til de som ikke er en del av det telaviviske samfunnet. Betegnelsen er knyttet til prostitusjon, kriminalitet og vodka konsum. Dette har mye med israelske medier å gjøre.

Lavkultur knyttes til russiske immigranter via media

Forskere har vært opptatt av spesifikke stereotyper knyttet til de russiske immigrantene, særlig de kvinnelige. (Lemish 2000; Menahem 2000; Remennik 1999; Vandenberg 1997). Flere mener at mediene er nødt til å ta en del av skylda for at visse stereotyper har satt seg i den israelske befolkningen (Lemish 2000; Remennik 1999). I følge Remennik ble forestillinger om russiske immigranter som fremmede andre og de russiske kvinnes seksuelle tiltrekning oppfattet som en trussel mot mannlige israelske menns moral. Dette ble et hovedelement i den populære diskursen om immigrasjon fra det tidligere Sovjet i israelsk media tidlig på 1990-tallet (Remennik 1999: 449).

Dafna Lemish har beskrevet hva slags rolle mediene har hatt, spesielt i fremstilling av kvinnelige russiske immigranter, ved å gjøre en innholdsanalyse av stoffet om russiske immigranter i de største israelske avisene i perioden 1994-1999. Hun fant at gjennom fokus på prostitusjon, og kriminelle sensasjoner, som gjerne var forbundet med vodka konsum og moralsk forfall blant russiske immigranter, var mediene med på å lage stereotyper om de russiske immigrantene som festet seg hos den øvrige israelske befolkningen (Lemish 2000: 340-343). Når det gjelder prostitusjon blant russiske kvinner ble trafikkering et sentralt tema i mediene. Etter at Sovjetunionen brøt sammen startet bakmenn å hente kvinner fra det tidligere

Sovjet for å jobbe i sexindustrien i Israel. Det er ingen offisielle tall på hvor mange kvinner som gjennom trafikkerings jobber som prostituerte i Israel i dag. I en rapport laget av Israel Women's Network fra 1997 hevdes det at tallet kan være mellom åtte og ti tusen. Det anslås at i 1997 var 70 prosent av de kvinnelige prostituerte i Israel fra det tidligere Sovjet og at omkring tusen kvinner ble hentet til Israel hvert år for å jobbe som prostituerte (Vandenberg 1997: 5). Lemish fant at mediene har fokusert sitt stoff om kvinnelige russiske immigranter rundt artikler om prostitusjon. Hun peker på at noe som stadig dukket opp i hennes undersøkelser var overskrifter med ordene "russisk" og "prostituert" i samme setning. Lemish hevder at avisenes ekstreme vektlegging av russiske prostituerte, i følge med stadige overskrifter med ordet prostituert knyttet til opprinnelsessted gjorde at man startet å forbinde ordet prostituert med russisk (Lemish 2000: 339-340).

Stereotypene setter seg hos israelerne

Det negative fokuset på de russiske immigrantene som Lemish viser til fra avisene satte seg i den israelske befolkningen i løpet av 1990-tallet. En rekke eksempler på negativ fokusering på kvinners seksualitet og øvrige negative trekk viser dette. En økt negativ holdning i den israelske befolkningen vises i en undersøkelse foretatt i 1994 hvor 25 prosent av de israelske respondentene svarer at de ikke ønsker at nye russiske immigranter skal flytte inn i blokka si, mot bare 4 prosent i 1990 (Lemish 2000: 343). Mange nye israelske statsborgere fra det tidligere Sovjet klaget på at folk trodde de var prostituerte. I en meningsmåling fra 1997 svarte hele 44 prosent av de israelske respondentene at de trodde de fleste russiske kvinner ville ta i mot penger for seksuelle tjenester (Vandenberg 1997: 3). Remennik utfyller dette ved å vise til intervjuer med kvinnelige immigranter fra det tidligere Sovjet. Hun fant at mange av kvinnene hadde opplevd noen grad av seksuell trakassering på sine arbeidsplasser, og at de hadde opplevd at folk trodde at de var seksuelt løssluppene (Remennik 1999: 450-452).

Ettersom både media og befolkningen ble mer oppmerksomme på problemer knyttet til det tidligere Sovjet og trafikkerings, førte dette til negative hendelser for kvinner fra det tidligere Sovjet (Vandenberg 1997: 10). Myndighetene på israelske flyplasser har blitt oppmerksomme på problemet med trafikkerings og har derfor begynt å nekte kvinner mistenkte for å være trafikkeringsoffer innreise i landet. Dette har resultert i at kvinner fra det tidligere Sovjet har blitt nektet innreise på bakgrunn av mistanker som i ettertid har vist seg å være feilaktige.

Med dette nærmer vi oss en forklaring på mine informaners forståelse av russiske immigranter. Forbindelsen mellom russisk etnisitet og prostitusjon og kriminalitet er noe som er knyttet til lavere klasser. Lemish, Vandenberg og Remenniks undersøkelser blant russiske kvinner viser at det er en oppfatning i den israelske befolkningen om at det finnes en sammenheng mellom russisk etnisitet og prostitusjon og kriminalitet. Det samlede bildet antyder at det er kombinasjonen av russisk etnisitet og klassemarkører som prostitusjon, og kriminalitet som er avgjørende for at mine informanter skal bruke betegnelsen russisk. Det at mine informanter er en del av Tel Aviv-boblen og oppfatter Tel Aviv som et sted med like sjanser gjør at de ikke i utgangspunktet tenker på hvordan de russiske immigrantene ble fremstilt i mediene. Den aktive apolitiskheten hindrer dem i å oppleve det som en urett at mediene fremstiller de russiske immigrantene på en negativ måte fordi de antakeligvis ikke ser det de leser i avisene som relevant. Til sist er det slik at de har vendt multikulturalismen ryggen, hvilket antakeligvis gjør det lettere for dem å godta stereotypene som verserte i media fordi de i utgangspunktet opplevde russerne som "andre". Men på hvilke måter kommer slike synspunkter til uttrykk i dagliglivet blant mine informanter? For å få svar på dette vender jeg tilbake til smak og estetisk representasjon.

Dårlig smak som etnisk markør: Blondt hår

Det som skilte seg mest ut når det gjaldt hva mine informanter nevnte når de snakket om russere var det å ha blondt hår. Det var virkelig ikke noe de ønsket å ha og de syntes det var en stygg hårfarge. *Det er ut å være blond*, fikk jeg beskjed om. Dette var noe som opptok meg fordi det stod i sterk kontrast til 1990-tallet da israelere var helt opptatt av jenter og gutter som hadde lyst hår.

På slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet var det å være blond et tegn på skjønnhet. Nesten uansett hvordan man ellers så ut ble man kategorisert som pen så lenge man hadde lyst hår, og jo lysere hår man hadde, desto penere ble man ansett å være. Den israelske definisjonen av blondt går fra lysebrunt til platinablond, hvor platinablond var penest. Mange israelske jenter farget håret sitt lysere. Mange farget håret helt blondt, og de som var mer diskrete tok lysere striper i håret for at det skulle se mer naturlig ut.

De som derimot ikke ble kategorisert som pene selv om de farget håret helt blondt, var misrahier som ellers hadde mørke trekk. De fikk en unaturlig blond farge med skjær av

oransje i tillegg til at de hadde alt for mørk hud til at det virket naturlig. Man syntes var ekstra stygt var om misrahiske jenter lot sitt naturlige svarte hår vokse ut noen centimeter, platinablondt hår og sort ettervekst ble ledd av. Et slikt hår var en typisk grunn til å kalle noen frecha. Det at man farget håret platinablondt når man var mørk i huden ble oppfattet som pretensiøst, og det ble avslørt ved at man kunne se at det ikke var i nærheten av å være naturlig. Det var nemlig også populært å være blek, dermed var dette skjønnhetsidealet veldig europeisk, eller nordeuropeisk.

Informanter hevdet at det nå ikke lenger er populært å være blond i håret. *Det er ikke lenger pent med blondt hår* sa Dana. *Jentene farger heldigvis håret sitt mørkere, det er jo så russisk å ha blondt hår!*

Hva denne negative omtalen kom av kunne Dan gi et svar på: *Det er ikke rart at jenter farger håret sitt mørkere; de vil jo ikke bli oppfattet som russere.* Da jeg sa til han at jeg faktisk ikke trodde at det var så mange russere som hadde blondt hår, sa han, *det er et faktum at prostituerte russiske jenter har blondt hår. Om det er naturlig eller ikke, det vet ikke jeg, men det er derfor jenter nå farger håret sitt mørkere.*

Forbindelsen mellom blondt hår og prostituerte jenter fra det tidligere Sovjet som Dan her peker på er noe de fleste israelere er kjent med. Det har til og med stått om dette i avisene. Lemish viser til overskrifter i israelske aviser som for eksempel: "A phenomenon: Immigrants from Russia dye their hair so as not to be considered whores".

Underteksten i same artikkel forklarer videre: "One of the immigrants Ela Patchevisk: For Israelis- every (blonde) Russian is a whore, so I dye my hair red" (Lemish 2000: 340).

Et annet eksempel som har vært i mediene kan være den 24 år gamle russiske legestudenten fra St.Petersburg som skulle besøke familie i Israel, og ble nektet innreise fordi hun ble mistenkt av flyplasspersonalet for å være et trafikkeringsoffer. Hendelsen ble sterkt beklaget fra israelske myndigheters side da det ble klart at de hadde gjort en feil. Hun farget håret sitt mørkt før hun dro tilbake til Israel igjen, fordi hun hevdet at det virket som om de ansatte på flyplassen trodde at enhver blond person fra det tidligere Sovjet var prostituert (Vandenberg1997: 10).

Blondt hår ble det klareste markøren for russisk etnisitet som igjen ble forbundet med prostitusjon og annen kriminell atferd hos israelerne. I lys av dette virker mine venninners negative reaksjon på at jeg ble tatt for å være russisk av iskremmannen på stranden mer logisk. Forbindelsen mellom russisk etnisitet, prostitusjon og kriminalitet, og blondt hår var i 1998 blitt et faktum. Deres reaksjon var å understreke at jeg ikke var russisk, og vise sin avstand til russisk etnisitet. Dette er bakgrunnen for at det ble populært å være gyllenbrun i huden og å farge håret sitt mørkere.

Mine informanter som før farget håret sitt lysere, farger det nå mørkere. *Jeg legger inn mørkere striper i håret for å gi det mer spill, sa Carmit. Før farget jeg håret lysere, men det er jo så stygt.*

Jeg gjør ikke noe med håret mitt sa Julie, det er jo brunt. Det blir en altfor hard farge om jeg skal ha det mørkere, og jeg farger det ikke lysere, jeg vil jo ikke se ut som en russer heller!

Dette er en situert kroppslig handling som er en reaksjon på den negative holdningen ovenfor russiske immigranter i Israel. Som vi så i forrige kapittel er etnisk tilhørighet med andre ord ikke alltid relevant og noen blir kategorisert som israelere heller enn på basis av sin etniske bakgrunn. I kraft av å være hvem man er jobbmessig og bostedsmessig, *kler* man seg også oppover i klassehierarkiet. Både Julie og Shira har den minimalistiske og naturlige klesstilen som forbindes med askenasisk kultur og ”opphører å være misrahiske”. Både Shira og Julie slutter å være misrahier og blir først og fremst israelere. For andre blir etnisk bakgrunn en uviktig faktor i deres identitet, og om etnisk bakgrunn skulle komme opp i en samtale, finnes det en forventning om at de er askenasiske. Jeg kan ikke sjekke om dette blir oppfattet på samme måte for personer som er halvt russiske og halvt askenasiske fordi jeg ikke har noen informanter med en slik bakgrunn, men mine informanters utsagn kan tyde på at det er nettopp slik fordi de kun kategoriserte russiske immigranter fra lavere klasser som ”russer”. De andre ble ikke omtalt på noen annen måte enn som israelere.

Oppsummering

Immigrasjonen fra det tidligere Sovjetunionen kan på mange måter kalles vellykket. Et eksempel på dette er hvordan russiske immigranter med høy utdanning var med på å øke kvaliteten på en rekke institusjoner innenfor forskning og teknologi. Allikevel er det også

spesifikke problemer ved Sovjets fall som trafikkeringsproblemer og problemer knyttet til integrering av en så stor gruppe immigranter. De personene mine informanter viser til når de bruker betegnelsen "russer" er personer som lever på siden av det israelske samfunnet. Som Dan bemerket er mange prostituerte og kriminelle. Betegnelsen "russer" viser altså ikke til den generelle gruppen av russiske immigranter fra Sovjetunionen, for de oppleves av mine informanter som israelere, men de som har falt utenfor det israelske samfunnet. Bølgen av immigranter og trafikkerte jenter har også påvirket skjønnhetsidealene. Jentene i Israel sluttet å bleke håret sitt lysere fordi det ble forbundet med russiske prostituerte.

Som vi så i kapittelet om misrahier, ars, frecha og klesstil, henviste man til ars eller frecha og dermed til misrahisk etnisitet når man snakket om den maksimalistiske klesstilen. I forhold til blondt hår henviser man til russisk etnisitet. I begge tilfellene er det altså slik at man forbinder smak og etnisitet i en setning som er negativt ladet, og dårlig smak blir en markør for etnisk bakgrunn.

KAPITTEL 7: STEREOTYPIER I ENDRING?

I dette siste kapitlet skal jeg undersøke mulige endringer i det israelske samfunnet som kan få følger for det jeg har argumentert for i denne oppgaven. Som jeg har belyst fra flere sider forholder mine informanter seg relativt likt til både russerne og misrahiene. Likheten dreier seg om at de som blir kalt ”russere”, ”ars” og ”frecha” ikke mestrer det som av mine informanter oppfattes som god smak, takt og tone, og god oppførsel. Ulikhetene mellom de to gruppene er imidlertid mange. Når det gjelder misrahiene snakker man om en etnisk gruppe som er anerkjent som annerledes fra den askenasiske gruppen. Misrahiene har en rekke klare kulturelle trekk som misrahisk mat og misrahisk musikk. I tillegg har misrahiene fått en egen stemme og god plass i den offentlige debatten til å debattere sitt skjeve forhold til det øvrige israelske samfunnet. Russerne oppfattes som en mindre enhetlig gruppe. De har også en mindre klar lavklassebakgrunn fordi mange av immigrantene fra Sovjet hadde høy utdannelse og raskt ble tatt opp i det israelske arbeidsmarkedet. Bortsett fra russisk aksent og lyst hår og blek hud er den ”russiske kulturen” også en mindre entydig kultur knyttet russisk etnisitet. Til nå har jeg behandlet de to misrahiene og russerne hver for seg. I dette kapitlet skal jeg undersøke temaer som går mer på tvers av de to etniske gruppene. Jeg skal jeg forsøke å styrke min påstand om at det er kombinasjonen av etniske og klassemessige markører som gjør at mine informanter bruker etniske betegnelser med referanse til smak. Jeg skal gjøre dette ved å undersøke to punkter.

Det første punktet handler om misrahinene. Så langt har vi sett at mine informanter kaller misrahier med dårlig smak ars og frecha, og vi har sett at det ikke lenger er et tegn på skjønnhet å ha blondt hår fordi det forbindes med russisk etnisitet og prostitusjon. Jeg skal undersøke hva som skjer når det nord-europeiske skjønnhetsidealet blir erstattet med et nytt skjønnhetsideal som legger mer vekt på det jeg vil kalle globalitet og eksotisme. Vil dette få

positive konsekvenser for synet på misrahieni som etnisk gruppe? Dersom det får positive konsekvenser vil det svekke min antakelse om sammenhengen mellom klasse og etnisitet.

Det andre punktet handler om hvorvidt mine informanter er villige til å kalle russere for *ars* og *frecha*. Jeg ønsker å undersøke dette nærmere fordi russerne tross alt har vært ganske kort tid i Israel i forhold til misrahieni. Dersom betegnelsene *ars* og *frecha* er negative betegnelser om smak som kan overføres på tvers av etniske grupper med lav sosioøkonomisk status, vil dette være en indikasjon på at den etniske komponenten ikke er like viktig som jeg har antatt og svekke min påstand om at *både* spesifikke etniske markører og klassemessige markører må være til stede for at mine informanter skal benytte betegnelsene (på misrahier).

Mot mer globale skjønnhetsidealer

I stedet for å dyrke det nordeuropeiske skjønnhetsidealet som innebefattet blondt hår og blek hud gikk mine informanter altså over til å farge håret mørkere. Denne endringen skjedde samtidig som det kom en trend som la vekt på etnisk blandethet, globalitet og mystikk. Denne globale trenden gikk ut på at man skulle se mystisk og eksotisk ut og ha et ubestemmelig utseende hva etnisk bakgrunn angikk. Med en slik trend vil spørsmålet om dette påvirker misrahienes stilling i Israel være interessant å se på. Jeg opplevde da jeg kom tilbake til Israel i 2005 for å gjøre feltarbeid at mine informanter farget håret mørkere, brukte tid på å sole seg på stranden for å bli gyllenbrun i huden, og at det ikke lenger var noen automatikk i at jenter med et typisk nordeuropeisk utseende med lyst hår og blek hud ble kategorisert som *pene*, fordi de som sagt kunne stå i fare for å bli assosiert med russisk etnisitet.

Jeg spurte Julie da vi satt i hennes leilighet og drakk hjemmelaget iste hvorfor dette nordeuropeiske skjønnhetsidealet ikke lenger gjaldt. Hun svarte: *De har ikke noe interessant utseende; blonde folk er jo kjedelige*. Hun hevdet at dette ikke var noe spesielt for Israel, men at det også var en trend i Europa og USA å være av blandet etnisk opphav. Hun nevnte en rekke supermodeller som var blanding av forskjellige nasjonaliteter og sa til meg, *De ser interessante ut!* Videre sa hun, *Det er en trend i Israel også, bare se på Salma*.

Salma var en 15 år gammel beduinsk fotomodell som fikk sitt gjennombrudd i Israel den sommeren jeg gjorde feltarbeid. Det er svært sjeldent å se beduinske fotomodeller i Israel, og

frem til nå har modellbransjen vært dominert av modeller med askenasisk utseende.⁵⁵ Salma var i flere blader og også på tv i løpet av sommeren 2005. Det at en beduinsk fotomodell så raskt ble kjent i Israel var et tegn på at det hadde utviklet seg et marked for modeller med ikke-askenasisk utseende. Dette var et eksempel på at det i tiltakende grad var in å være blandet og mystisk.

Det at en trend fra Europa og USA også blir populært i Tel Aviv, er ikke noe spesielt. At trenden hentet inspirasjon fra andre etnisiteter er heller ikke uvanlig. Motebransjen har alltid lånt elementer fra andre kulturer for å lage nye moteplagg og stiler (Lury 2000: 148). Generelle eksempler på dette er tresmykker som ofte forbindes med Afrika, vide lange skjørt med mange folder, som forbindes med sigøynere og kalles også sigøynerskjørt, semskede mokkasiner med frynser som forbindes med indianerne i Nord-Amerika, vesker vevet i tradisjonell latin-amerikansk stil. Alt dette er klær som har en klar etnisk forankring og som er med på å gjøre en stil global.

Men dette betyr ikke at man får en annen etnisitet om man bruker disse ”effektene”. Celia Lury bruker klesmerket ”Benetton” reklamekampanjer som eksempel til å peke på en trend som gjør seg mer og mer gjeldende i dagens globale samfunn, nemlig at reklamekonsulenter i større og større grad selger klærne sine ved å fokusere på etnisitet som et estetisk valg, fremfor en biologisk medfødtthet (Lury 2000: 148-150). I stedet for at etnisk bakgrunn er noe som er medfødt, gir Benetton uttrykk for at det er noe man selv langt på vei kan manipulere gjennom klær, hår og sminke. Lury hevder at Benetton gjør dette ved å kontrastere klær i ulike farger, og ved å vise kjente personer på retusjerte bilder hvor de er gitt annen etnisk tilhørighet. Det går til en viss grad an å manipulere sin etniske bakgrunn til å fremstå som noe annet. Den afroamerikanske fotomodellen Tyra Banks, som nå er vert i programmet ”Top Model”⁵⁶ som går ut på å finne potensielle fotomodeller, har sagt noe interessant om dette i et av sine programmer. Til en sort deltaker i programmet som gikk høsten 2006 sa hun at man burde være stolt av å være sort og at det første skrittet på veien var å slutte å rette ut sitt krøllete hår. Som vi så i kapitel fem og seks blir krøllete sort hår forbundet med misrahisk

---

⁵⁵ Et annet eksempel er den etiopiske modellen Esti Mamo som ble oppdaget av et israelsk modellbyrå da hun var ute og handlet i Tel Aviv (<http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2005/11/04/wmodel04.xml>).

⁵⁶ Top Modell er en reality- serie som går på tv i både Israel og Norge. Serien er en konkurranse om å få en modellkontrakt. Jenter stiller opp på auditions og noen blir valgt ut som deltakere til tv-serien, der de skal konkurrere om å lykkes best i modelloppdrag de får av programlederen, en blir stemt ut av et dommerpanel bestående av ulike personer fra motebransjen, hver uke og til slutt står det en vinner igjen.

etnisitet og blondt hår med russisk etnisitet. Den misrahiske antropologen Smadar Lavie sov i sin ungdom alltid med håret surret rundt hodet om natten for at det ikke skulle være så krøllete dagen etter når hun skulle på skolen (Rivrud 2005b: 239). Ved å farge håret lysere eller mørkere eller krølle håret eller rette det ut, kan man i noen grad presentere seg selv som bærer av andre etnisiteter enn den man selv har. Med klær og smykker inspirert av noe som forbindes med en del av verden kan man henvise til en mer global kultur. Både det faktum at befolkningen i Israel er satt sammen av folk fra alle verdenshjørner og av interetniske ekteskap, har bidratt til at etnisk tilhørighet ikke alltid er like lett å se.⁵⁷ I en israelsk kontekst er denne trenden interessant fordi den representerer et brudd med det tidligere askenasiskdominerte skjønnhetsidealet. Dette globale og ubestemmelig er noe som verdsettes hos mine informanter. Gil kom med et eksempel på hvordan blandethet er noe som er populært og som "selger" i Israel. Han fortalte meg om en kommentar som en av dommerne hadde gitt en deltaker i den israelske versjonen av "Top Model". En av dommerne hadde skrytt av en jente som forsøkte sin lykke i tv-serien, og sagt at hun var som en falafel,⁵⁸ hun var litt av alt og at det var akkurat det israelere likte.

Bedre for misrahier med mørkere hår?

Jeg har beskrevet en trend som verdsetter blandethet og globalitet og ubestemmelig etnisk opphav. Påvirker denne trenden mine informaners syn på misrahier? Fører trenden til at det blir mer populært å være misrahisk? Som vi så i forrige kapittel har det blitt populært å være mørkere i håret. Både russiske immigranter og mine informanter farger håret mørkere for å unngå å bli forbundet med russisk etnisitet.

Shira som jobbet på kafeen var svært åpen om sine oppfatninger rundt egen etnisitet. Hun sa dette: *Jeg er halvt misrahisk og halvt askenasisk. Folk tar meg for å være askenasisk fordi jeg har ganske blek hud og brunt hår. Jeg skulle noen ganger ønske at de antok at jeg var misrahisk. Da jeg spurte henne hvorfor, svarte hun, Det er mer interessant å være litt mystisk og eksotisk, jeg pleier å nevne at jeg er halvt misrahisk for å virke mer interessant.*

Shiras utsagn tyder på at hun opplever at det å bare være askenasisk er kjedelig. At hun sier at hun pleier å nevne at hun er halvt misrahisk for å virke mer interessant tyder på dette. Shira vil ha litt oppmerksomhet om de mer positive sidene ved misrahisk etnisitet, og beskriver det

---

⁵⁷ Muligens fører dette til at klasse blir en enda viktigere stratifiseringsfaktor.

⁵⁸ Falaffel er en av de typiske israelske matrettene fra Midtøsten, som er frityrstekte boller laget av ulike grønnsaker, kikiertes og krydder.

derfor som noe mystisk og annerledes. Sammen med Julies utsagn om at blonde folk er kjedelige tyder dette på at det å være misrahisk i en tid hvor det er populært å være mørkere i huden og i håret kan være i ferd med å bli mindre stigmatiserende.

Det er faktisk en rekke ting som har endret seg i Tel Aviv siden 1990-tallet når det gjelder forholdet til misrahisk etnisitet og kultur. Tidligere avviste man alle kulturelle elementer fra Midtøsten bortsett fra mat (Pappe 2004: 213). Miriam peker på at misrahiske kulturelle elementer er noe som preger det israelske samfunnet i større grad enn tidligere:

Da jeg vokste opp i Israel på 1950- og 60-tallet, var alt preget av Øst-Europa. For eksempel navnene man ga barna sine eller musikken man hørte på radioen og i TV. Nå er vi mer inspirert av misrahisk mat, og interiør, og misrahisk musikk er blitt stort.

Miriam peker på en viktig endring i det israelske samfunnets syn på misrahisk musikk. Fra å være ekskludert fra plateselskapene og kun distribuert gjennom piratkopiering, er denne musikken nå en del av mainstream-musikken i Israel (Horowitz 1999). Misrahisk musikk høres ikke lenger bare fra bilvinduene til arsene, men spilles også i hippe motebutikker i Sheinkin. Da jeg bodde i Tel Aviv i 1998 hadde jeg bekjente som aldri ville gått i en platebutikk og kjøpt misrahisk musikk uten å være utrolig flau fordi musikken var ansett å være arsete. De samme menneskene sa uten tegn til flauhet til meg under feltarbeidet i 2005 at de elsket denne musikken og hørte mye på den.

Det har også dukket opp en rekke interiørbutikker som spesialiserer seg på "orientalske" møbler, glasstøy og steintøy, putetrekk og sengetepper. Disse butikkene skiller seg fra mer generelle asiatiske butikker med artikler fra India, Kina og Thailand, fordi det er arabisk håndverk og stil som selges. Butikker med arabisk stil kan sies å alltid ha vært til stede i Tel Aviv, men har nå blitt mer populært og stuerent fordi de nå også finnes i de mer fasjonable delene av byen.

Det er altså blitt mer populært med misrahisk kultur i Tel Aviv de siste ti årene. Men påvirker dette misrahienes sosiale stilling i Tel Aviv? Er det slik at man i større grad godtar personer med misrahisk bakgrunn når man får et mer familiært forhold til for eksempel misrahisk musikk eller marokkansk interiør? Som vi så likte Shira å bemerke at hun også hadde misrahiske røtter, og nå kan man høre misrahisk musikk eller kjøpe marokkanske interiørartikler i trendy butikker. Allikevel er det viktig å bemerke at denne trenden er først og

fremst en trend. Det er ikke noen *helhetlig godkjennelse av misrahisk kultur*. Elementene som er blitt på moten er valgt ut og blitt populært uavhengig av forståelse og toleranse av kulturen som sådan. Med dette mener jeg at det er kanskje populært å ha mørkere hår og det er også populært å ha marokkanske møbler hjemme, men det er ikke populært å drikke tyrkisk kaffe, eller bruke slangord som er arabiske. Selv om mote ofte er inspirert av stiler fra den tredje verden blir allikevel reglene om penger og skjønnhet bestemt av den første verdens media (Lury 2000: 155). Dette betyr for eksempel at selv om skjønnhetsidealene tilsier at mørkere hud og mørkere hårfarge er pent, stopper det der. Det er ingen autentisk stil som vokser ut av misrahisk kultur, men heller en trend som er kommet fra det internasjonale motebildet og som er inspirert av noe. Jeg antar i min hypotese at etnisitet er relevant for mine informanter hvis lavere klassebakgrunn også er til stede og at relevansen da vil komme til uttrykk i smak. Dermed kan det være smak i klær som avgjør om en person som har misrahisk bakgrunn oppfattes som pen og mystisk eller som en *ars* eller *frecha*. Det at man kan oppfattes som mer interessant og mystisk hvis man er halvt askenasisk og halvt misrahisk, er fordi både klesstil og interesser for øvrig ikke er arbeiderklassesmarkører. Etnisk bakgrunn kan da oppfattes som positivt. Det er ikke den etniske bakgrunnen i seg selv som er negativ, men det er klassebakgrunn kombinert med etnisk bakgrunn. Selv om Shira og Julie er har misrahisk blod, er de ikke *frechaer*, og dette er på grunn av klassesmaken deres.

Lury, 2000 never viktigheten av penger og hvem som tjener penger på den nye trenden. Det er askenasiske personer som driver de marokkanske interiørbutikkene i de bedre delene av Tel Aviv. Så vidt jeg har forstått på mine informanter har de ikke fått mer kunnskap om misrahisk kultur etter denne trendens fremvekst og de kjenner fremdeles få, om noen misrahier i det hele tatt. Dermed er det ingen grunn til å tro at det er skjedd endringer i mine informanters syn på misrahier.

Russere som *ars* og *frecha*

Begrepene *ars* og *frecha* er klart forbundet til misrahier som etnisk gruppe. Om man søker på "youtube" etter "ars" vil det komme opp flere hjemmelagde filmsnutter om arser. Allerede ved første øyekast er det ingen blonde arser representert. Det er de klare etniske kjennetegnene som går igjen: arabiske slangord, semittisk aksent, og misrahisk musikk. Som nevnt tidligere var ikke mine informanter komfortable med å betegne askenasier som *ars* og *frecha*. Da de ble spurt hva de ville vært om de skulle bli født på ny og måtte være *ars* eller *frecha*.

frecha sa samtlige at de heller ville være misrahisk enn askenasisk fordi det var mer autentisk. Men hva så med russerne, er det mulig å kalle dem for arser eller frechaer?

Ingen av mine informanter ville kalt russere for arser eller frecha uten å på forhånd presisere etnisk bakgrunn. De som var mest steile på dette punktet mente at russere rett og slett ikke kunne være arser og frechaer fordi begrepet viste til personer som var misrahiske. De la dermed vekt på de kulturelle trekkene som er knyttet til arsens og frechaens etniske bakgrunn i Midtøsten og Nord-Afrika. Trekkene som for eksempel arabiske slangordene arsen og frechaen bruker, eller det at de drikker tyrkisk kaffe, er begge distinktive kulturelle trekk fra Midtøsten og Nord-Afrika, noe som utelukker russisk etnisitet. En del andre informanter hevdet imidlertid at man i teorien burde kunne kalle en russer for en arser eller en frecha, Gil sa:

Jeg vet om russere som oppfører seg som arser og frechaer, og ser ut som arser og frechaer, de skriker på gaten, snakker høyt og er kriminelle.

Gil legger her vekt på de klassemessige egenskapene knyttet til begrepene, som dannethet, klesstil og kriminalitet og mente at de passet bra på mange russere. Men Gil fulgte ikke opp disse meningene i praksis og kalte ikke russere for arser og frecha. På spørsmål om hvorfor han ikke brukte betegnelsen på russere når han selv mente at man burde bruke det, svarte han:

Hvis man referer til en hendelse og bruker begrepet arser om en ellers ikke navngitt person vil det oppstå forvirring rundt den etniske bakgrunnen til denne personen fordi mange ville ta for gitt at en arser er misrahisk, og derfor er det like greit å bruke betegnelsen russer. Jeg kan godt bruke begrepet arser og frecha på en russer, det har jeg sikkert også gjort, men ikke uten å ha spesifisert etnisk bakgrunn for den jeg snakker med først.

Gils utsagn viser at både de klassemessige og etniske markørene bør være til stede for å unngå misforståelser. De klassemessige markørene som for eksempel at en russisk jente kan være frisør og kle seg som en frecha og en russisk gutt kan være kriminell og kle seg i hvit singlet og gullkjede er i følge Gil fullt mulige, men de etniske markørene mangler. En person som får høre om en arser eller frecha vil se for seg en misrahisk person først og fremst og derfor må det i følge Gil spesifiseres at det er snakk om en russer for å unngå misforståelser. Spørsmålet om dette er noe som vil endre seg ble besvart av en musiker på 29 år som het Nadav. Han sa til meg at innholdet i betegnelse arser og frecha nå revideres:

Før var det alltid klart at man snakket om en person med misrahisk bakgrunn når man brukte begrepene ars og frecha, men jeg tror at dette nå er i ferd med å endre seg, og at betegnelse om noen år vil brukes når det gjelder russere også.

Slangordene ars og frecha er altså foreløpig forbeholdt misrahier. Selv om for eksempel Gil har brukt betegnelse på russere, er det først og fremst unntak. Dette er fordi det er både spesifikke etniske markører som viser til misrahisk etnisitet og klassemessige markører nedfelt i betegnelse. Det finnes ikke noe tilsvarende slangord for russere. Antakeligvis er dette fordi de har vært i Israel for kort tid. Men som Nadav påpeker, kan begrepene muligens etter hvert brukes om russerne også. Da må i så fall den etniske komponenten i betegnelse tones ned eller utvides slik at betegnelse også kan brukes om en annen etnisk gruppe enn misrahiene. Hvis det vil fortsette å være slik som jeg hevder her, nemlig at både etniske og klassemessige markører virker sammen som markør for etnisitet, vil det være større sannsynlighet for at det vil oppstå egne betegnelser med klassemessige og russisk-etniske komponenter.

Oppsummering

Det er per i dag kombinasjonen av spesifikke etniske og generelle, lave, klassemessige markører som gjør at begrepene ars og frecha knyttes til misrahier. Mine informanter viser til at det finnes russere som oppfører seg som arser og frechaer. Det at Yoav liker å gjøre en arsete ting som å høre på Zohar Argov i bilen er et eksempel på at det også kan være askenasier som er arsete. Men hvis de etniske og klassemessige markørene ikke er tilstede bruker mine informanter sjeldent begrepet. Om betegnelse skal kunne brukes om russisk etnisitet må de i tilfellet utvides til å inneha flere egenskaper som også knyttes til russisk etnisitet og at klassemarkørene vil bli tydeligere. Hvis det er slik jeg har argumentert for vil det oppstå en betegnelse for russerne som innehar generelle klassemarkører og spesifikke markører som viser til russisk etnisitet.

KAPITTEL 8.0 AVSLUTNING

Denne oppgavens mål var å undersøke i hvilken grad etnisk bakgrunn var relevant i dagliglivet blant mine askenasiske informanter, og eventuelt på hvilken måte betydningen av etnisk bakgrunn kom til uttrykk. Jeg fant at etnisk bakgrunn var relevant i visse tilfeller og at i de tilfeller hvor det var relevant kom etnisk bakgrunn til uttrykk gjennom smak. Etnisk bakgrunn var relevant der hvor både annen etnisk bakgrunn og lavere klassebakgrunn var til stede. I slike situasjoner brukte mine informanter etniske betegnelser sammen med smaksreferanser. Både ved mine informanters negative bruk av ordene ”russisk”, ”ars”, og ”frecha” har jeg identifisert klare spesifikke etniske markører og generelle, lave, klassemessige markører, og mine funn tyder på at begge typer markører må være til stede for å bruke betegnelsene negativt.

I kapittel fem så vi dette ved at en person vil kunne stå i fare for å bli kalt ars eller frecha om vedkommende var misrahisk og omga seg med de klassemarkørene som betegnelsene rommer. I kapittel seks så vi at en person fra det tidligere Sovjet vil kunne stå i fare for å bli kalt russer med negativt fortegn hvis vedkommende hadde blondt hår og ellers klassemarkører som kunne minne mine informanter om trafikkering og andre fordommer knyttet til immigrasjon til Israel fra det tidligere Sovjet. I begge kapitlene viste jeg at smak uttrykte mine informanters holdninger knyttet til etnisitet. Den maksimalistiske klesstilen kan knyttes til fokuset på kvantitet og det å overdrive i klesveien, noe som kan føres tilbake til forståelsene om betegnelsene ars og frecha som er knyttet til misrahisk etnisitet og lavere klassepraksis. Blondt hår ble anset som russeraktig og stygt av mine informanter som farget håret mørkere, fordi telaviverne til syvende sist forbinder dette med russisk etnisitet og med prostitusjonsproblematikk knyttet til Sovjets fall. De etniske markørene er spesifikke for den etniske gruppen de gjelder, mens klassemarkørene er generelle og *begge* markører må være til stede hvis mine antakelser stemmer. Dette er grunnen til at for eksempel russere eller

askenasier ikke blir kalt ars og frecha selv om de klassemessige markørene er til stede. Mine informanter som er halvt askenasiske og halvt misrahiske kan omgi seg med etniske markører, som for eksempel å drikke tyrkisk kaffe, uten å stå i fare for at noen skal forbinde dem med stereotypiene ars og frecha fordi de ikke har lavere klassebakgrunn. Mye av dette skyldes at de har den minimalistiske klesstilen som kan forstås som det motsatte av den maksimalistiske klesstilen som igjen kan føres tilbake til ars og frecha.

De personene som har det mine informanter oppfatter som dårlig smak, vil ha større sjanse for å bli oppfattet som noen med etnisk bakgrunn enn israelere. Dårlig smak blir dermed en etnisk markør for russisk og misrahisk etnisitet. Når det gjelder personer med samme smak, eller eventuelt høyere klassesmak som mine informanter, fant jeg at mine informanter ikke oppfatter at etnisk bakgrunn er relevant. Dette gjelder først og fremst for mine to informanter som er halvt askenasiske og halvt misrahiske. Men jeg har også kunnet observere dette i mine informanters praksis når det gjelder personer med russisk bakgrunn, fordi personene som av mine informanter blir kalt russere med negativt fortegn oppleves å leve på siden av det israelske samfunnet. Personene som ikke har disse klassemarkørene knyttet til seg blir først og fremst oppfattet som israelere.

Arbeidet med å undersøke mine askenasiske informanters syn på både russiske og misrahiske personer har vært utfordrende. De tre etniske gruppenes kultur og historie i de landene de emigrerte fra og deres møte med Israel også er ulik. Dette har gjort det å finne et sammenlikningsgrunnlag utfordrende. I kapitel seks så vi at etniske markører som russisk aksent er viktigere enn det semittisk aksent er i kapittelet om misrahiene. Dette er naturlig da det er få misrahiske personer som snakker med semittisk aksent i dag, mens det er relativt mange russere som fremdels ikke mestrer det hebraiske språket like bra. Det finnes heller ingen slangord som viser til dårlig smak med en klar russisk forankring slik vi ser i betegnelseene ars og frecha. Dette er fordi russerne ikke har vært så lenge i Israel sammenliknet med misrahiene. Som jeg nevnte i min gjennomgang av tidligere forskning er det få som sammenstiller sine arbeidere til å gjelde flere enn en etnisk gruppe, og dette står for meg mer forståelig nå etter oppgavens ferdigstiling. Allikevel håper jeg at man vil se flere studier av denne typen fremover fordi det vil kunne gi en bredere forståelse av dynamikken mellom ulike etniske grupper.

Hvis det er slik at det er kombinasjonen av klassemarkører og etniske markører som gjør at mine informanter opplever etnisitet som relevant, bør dette undersøkes nærmere. Selv om det er ulike negative ting som forbindes med de to ulike etniske gruppene tyder mine funn på at det er en felles måte å forholde seg til både misrahierne og russerne. I den forbindelse vil det kunne være interessant å innlemme enda flere etniske grupper i en ny analyse, som vil kunne bidra til et mer helhetlig bilde av de ulike etniske gruppene i studier om etnisitet i Israel. Det er grunn til å tro at min analyse kan overføres til andre demokratiske og multikulturelle samfunn. Jeg opplever selv at vi har liknende begreper som *ars* og *frecha* som viser til klesstil for eksempel i Norge, og problematiske sider ved immigrasjon knyttet til en spesifikk etnisk gruppe som blir noe man forbinder med denne gruppen over lang tid er også noe jeg mener å ha observert i mitt eget samfunn. Det som i den forbindelse kan være nyttig er en teoretisk gjennomgang av hva klassebegrepet og etnisitetsbegrepet viser til hver for seg og sammen og eventuelt hvor grensene går for hva begrepene kan forklare.

Da jeg startet mitt feltarbeid stod jeg overfor en motsetning mellom tidligere forsknings fokus på gapet mellom askenasier og misrahier, og mine informaners avvisning av denne problemstillingen. Det er problematisk å hevde at mine informanter tok feil da de sa at etnisk bakgrunn ikke lenger var relevant i dagens Tel Aviv. Det er mulig at kombinasjonen av smak, klasse og etnisitet gjør at mine informanter ikke opplever at det å kritisere noens smak og kalle den for russisk representerer noen form for nedlatende holdning ovenfor andre grupper, nettopp fordi de henviser til smak. Denne påstanden er det imidlertid vanskelig å få belegg for ut i fra mitt datamateriale og jeg har derfor forsøkt å forklare motsetningen mellom den tidligere forskningens fokus på gapet mellom askenasier og misrahier, og mine informaners avvisning av denne problemstillingen med den spesifikke telaviviske identiteten. Befolkningen i Tel Aviv lever i en boble. De har vendt sin eget politiske etablissement, konflikten, og resten av Israel ryggen og ser mot Europa og USA. Med bakgrunn i den forutgående diskusjonen av deres forståelse om smak og bildet av misrahier og russere er det mulig å argumentere for at de også har vendt ryggen til sin egen bys kulturelle kompleksitet. Den spesifikke telaviviske identiteten innebærer forestillinger om Tel Aviv som noe annerledes enn resten av Israel, og er en slags boble. Forståelsen om Tel Aviv som et åpent og demokratisk samfunn med like sjanser for alle jødiske grupper uavhengig av etnisk bakgrunn kan forklare motsetningen i mine informaners utsagn og deres praksiser. Den aktive apolitiskheten, telavivernes aktive valg om ikke å bry seg om politikk sammen med forståelsen om Tel Aviv som en by med like sjanser for alle jødisk-etniske grupper, hindrer

mine informanter i å identifisere seg med politiserte interesseorganisasjoner og publikasjoner som hevder at godene i det Israelske samfunnet er ulikt fordelt mellom ulike jødisk-etniske grupper. Måten de takler disse meningene på er å henvise til at dette antakeligvis er tilfellet andre steder i Israel, men ikke i Tel Aviv. I en vedvarende usikker konfliktsituasjon har telaviverne vendt ryggen til både sine politikere og sin motpart i konflikten, men de har også vendt sin egen multikulturelle by ryggen, og lever i en etnisk og klassemessig homogen tilværelse. På denne måten er Tel Aviv-boblen også med på å sementere og sikre videreføringen av de holdninger og praksiser ovenfor andre etnisk og klassemessig ulike grupper jeg her har diskutert.

Litteratur

- Alfasi, Nurit & Fenster, Tovi (2005): "The Tale of two Cities: Jerusalem and Tel Aviv in an age of Globalization", i *Cities*, Vol.22, Nr.5, ss. 351-363
- Amiran, D.H.K & Shahar, A (1961): "The Towns of Israel: The Principles of Their Urban Geography", i *Geographical Review* Vol. 51, Nr. 3, ss. 348-369
- Atkinson, Paul, & Hammersley, Martyn, (1996): *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*, Ad Notam Gyldendal forlag A/S
- Baltsan, Hayim (1992): *Webster's New World Hebrew Dictionary*, New York: Webster
- Ben-Porat, A (1992): "Class Structure in Israel: From Statehood to the 1980-ties", i *British Journal of Sociology*, Vol.43, Nr.2, ss. 225-237
- Benski, Tova (1989): "Ethnicity and the Shaping of Musical Taste Patterns in an Israeli Urban Community", i *Social Forces*, Vol. 67, No. 3, ss. 731-750
- Birenbaum-Carmeli, Daphna (1997): "'Unit Pride': Public events and the Construction of Community", i *City & Society*, Jan 1997, Vol. 9, Nr.1, ss. 159-174.
- Bourdieu, Pierre (2006): "Kapitalens former", i *Agora*, nr.1-2 2006, ss. 5-26.
- _____. (1995): *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*, Oslo: Pax forlag
- _____. (1994): "Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste", i Grusky, Bavid B (red)(1994): *Social Stratification in Sociological Perspective. Class, Race & Gender*, Westview Press, ss. 404-429.
- _____. (1984): *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, London: Routledge
- Crane, Diana (2000): *Fashion and its Social Agendas: Class, Gender and Identity in Clothing*, University of Chicago Press
- Davis, Fred (1992): *Fashion, Culture & Identity*, University of Chicago Press
- Dahan-Kalev, Henriette (2001a): "You're so Pretty-You Don't Look Moroccan", i *Israel Studies*, 2001, vol.6 nr.1, ss 1-14.
- _____. (2001b): "Tensions in Israeli Feminism: The Mizrahi-Ashkenazi Rift", i *Women's Studies International Forum*, Vol. 24, ss. 1-16.
- Elbaz, Michael (1980): "Oriental Jews in Israeli Society", i *Merip Reports* nr. 92 (Nov/Dec 1980), ss. 15-23+32.
- Endresen, Lena (1993): *Identity discourses in Israel*, Hovedoppgave i sosialantropologi, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo

- Entwistle, Joanne (2000): *The Fashioned Body: Fashion, dress and Modern Social Theory*, 4. utg., Polity Press
- Featherstone, Mike et.al (1991): *The Body: Social Process and Cultural Theory*, SAGE Publications
- Giladi, G. N. (1990): *Discord in Zion: Conflict between Ashkenazi and Sephardim in Israel*, London: Scorpius Publishing.
- Givon, Liora & Luzzatto, Diana (2004): "The 'Pygmalion Syndrome': The Case of Mizrahi Lesbians in Israel", i *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 11, ss. 65–87.
- Goldscheider, Calvin (2002): *Israel's Changing Society; Population, Ethnicity & Development*, Westview Press
- Gullestad, Marianne (1984): *Kitchen Table Society*, 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget
- Hebdige, Dick (1979): *Subculture and the Meaning of Style*, London: Methuen
- Horowitz, Amy (1999): "Israeli Mediterranean Music: Straddling Disputed Territories", i *The Journal of American Folklore* Vol. 112, Nr. 445, ss. 450-463
- Horowitz, Dan & Lissak, Moshe (1989): *Trouble in Utopia: The Over Burdened Polity of Israel*, Albany: State University of New York Press
- Ihle, Ole.Martin (2006): Pimpologi, hallikens estetikk, *Morgenbladet* 28. juli-3. august
- Jacobson, Yehuda & Luzzatto, Diana (2004): "Israeli Youth Body Adornments: Between Protest and Conformity", i *Young*, vol.12, nr. 12, ss.155-174
- Kalifon & Shabtay (2006): "Applied Anthropology in Israel: between Infancy and Maturity", *National Association for the Practice of Anthropology Bulletin*, Mai 2006, vol. 25, nr. 1, ss. 104-122.
- Katz-Gerro, Tally & Shavit, Yossi (1998): "The Stratification of Leisure and Taste: Classes and Lifestyles in Israel", i *European Sociological Review*, vol.14, nr.4, ss. 369-386.
- Kellerman, Aharon (1993): *Society & Settlement: Jewish Land of Israel in 20th Century*, Albany: State University of New York Press
- Kimmerling, Baruch (2004): *Immigrants, Settlers and Natives: The Israeli State and Society Between Cultural Pluralism and Cultural Wars*, Tel Aviv: Am Oved (Hebraisk)
- Koo, Kathryn S & Reicher, Erica (2004): "The Body Beautiful: Symbolism in the Social World", i *Annual Review of Anthropology*, vol.33, ss. 297-317
- Lemish, Daphna (2000): "The Whore and the Other: Israeli Images of Female Immigrants from the Former USSR", i *Gender and Society*, Vol.14, Nr. 2, ss. 333-349.
- Lury, Celia (2000): "The United Colours of Diversity: Essential and inessential culture, i S.

- Franklin”, i C. Lurie & J. Stacey (red.) (2000): *Global Nature, Global Culture*, London: Sage, ss. 146-188.
- Massad, Joseph (1996): “Zionism’s Internal Others: Israel and the Oriental Jews”, *Journal of Palestine Studies*, vol. XXV, nr. 4, ss. 53-68.
- Menahem, Gila (2000): “Jews, Arabs, Russians and Foreigners in an Israeli City: Ethnic Divisions and the restructuring Economy of Tel Aviv: 1983-1996”, i *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 24, nr. 3, ss. 634-652.
- Menuhin, Ishai (2005): ”Konfliktens skjulte pris”, i Pettersen og Viken (red.) (2005), ss. 229-236.
- Nayaran, Kirin (1993): “How native is a “native” Anthropologist?”, i *American Anthropologist*, vol. 95, nr. 3, ss. 671-686
- Pappe, Ilan (2004): *A History of Modern Palestine: One Land, Two People*, Cambridge: Cambridge University Press
- Peled, Yoav (1990): “Ethnic Exclusionism in the Periphery: The case of Oriental Jews in Israel’s Development towns”, i *Ethnic and Racial Studies*, vol. 13, nr. 3, ss. 345-367.
- Petersen, Sandra og Viken, Tonje (red.) (2005): *Kaleidoskop. Israel og Palestina fra Innsiden*, Oslo: Humanist forlag
- Rajman, Rebecca & Semyonov, Moshe (1998): “The Best of Times, the Worst of Times: The Case of Russian immigrant in Israel”, *Article Metropolis Project*, 22/6-06
URL: <http://riim.metropolis.net/Virtual%20Library/1998/wp9804.pdf>
- Regev, Motti (1996): “Musica Mizrahit, Israeli Rock and National Culture in Israel, i *Popular Music*, vol. 15, nr. 3, ss. 275-284
- Remennik, Larissa (1999): “Women with a Russian Accent in Israel: On the Gender Aspects of Immigration”, i *European Journal of Women Studies*, nr. 6, ss. 441-461
- Rivrud, Andrea (2005a): ”Boblen som sprekker”, i Pettersen og Viken (red.) (2005), ss. 41-48
_____. (2005b): ”En Jemenitt i Tel Aviv”, i Pettersen og Viken (red.) (2005), ss. 237-246.
- Rosenhek, Zeev (1999): “Migration, the Welfare State and the Politics of Exclusion: Labor Immigrants in Israel”, *Metropolis Conference 1999*
URL: <http://riim.metropolis.net/Virtual%20Library/1999/wp99S5.pdf>
- Rosmer, Tilde (2008): *Mizrahiut and the Arab-Jewish Divide: Contemporary Challenges to Israel’s Ethnic Boundaries*, Acta Humaniora: Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo
- Shohat, Ella (1999): “The Invention of the Mizrahim”, i *Journal of Palestine studies*, vol. XXIX, nr. 1, ss. 5-20.

- _____. (1997): "The Narrative of the Nation and the Discourse of Modernization: The case of the Mizrahim", i *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, vol. 6, nr. 10, ss. 3-18.
- Schwarz, Tanya (2001): *Ethiopian Jewish Immigrants: the Homeland Postponed*, Surrey: Curzon Press
- Stein, Rebecca Luna (2000): "Spatial Fantasies in Israeli Popular Culture after Oslo", i *Middle East Report*, nr. 216, ss. 36-38
- Stone, Richard (1999): "Israel Hits Rich Seam in Ex-Soviet Immigrants", i *Science New Series*, vol. 284, nr. 5416, ss. 892-897
- Vandenberg, Martina (1997): *Trafficking of Women to Israel and Forced Prostitution*, Jerusalem: Israel Women's Network.
- Vinitzky-Seroussi, Vered (1998): "Jerusalem Assassinated Rabin and Tel Aviv Commemorated him: Rabin Memorials and the Discourse of National Identity in Israel", i *City & Society*, vol.10, nr.1, ss. 183-203.
- Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur*, Flekkefjord: Hegland trykkeri A/S
- Wold, Sidsel, (2006): *Checkpoint. En beretning fra Midtøsten*, Oslo: Gyldendal forlag

Artikler fra internett:

- Attias, Rene (05.05. 2006): "Florentin: A day in the hood-not your ordinary reality show", www.haaretz.com,
URL:<http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArtUnd.jhtml?itemNo=573724&contrassID=2&subContrassID=1&sbSubContrassID=0&listSrc=Y>
- Arfa, Orit (27.03.2006): "Is Tel Aviv really that apathetic?", *Jerusalem Post Online Edition*
URL:www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1139395685113&pagename=Jpost%2DJP%2DArticle2Fprinter
- Central Bureau of Statistics (23.03.08): *Monthly Bulletin of Statistics*, nr.4/2008,
URL: http://www.cbs.gov.il/www/yarhon/b1_e.htm
- Haaretz Internet (18.05.06): "Street tongue: the Hebrew they never taught you", URL:
<http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArtUnd.jhtml?itemNo=542533&contrassID=2&subContrassID=1&sbSubContrassID=0&listSrc=Y>
- Alon, Yardena (12.12.07) "Ani Freha?", (Er jeg en Freha?), ha-keshet.org.il,
URL: http://ha-keshet.org.il/articles/feminisim/ani_frecha_yardena-alon.doc
(hebraisk)

Israel Ministry of Foreign Affairs (26.03.08): “Suicide and Other Bombing Attacks in Israel Since the Declaration of Principles” (Sept 1993), *www.mfa.gov.il*, URL: [http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-%20Obstacle%20to%20Peace/Palestinian%20terror%20since%202000/Suicide%20and%20Other%20Bombing %20Attacks%20in%20Israel%20Since](http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-%20Obstacle%20to%20Peace/Palestinian%20terror%20since%202000/Suicide%20and%20Other%20Bombing%20Attacks%20in%20Israel%20Since))

Ministry of Immigrant Absorption (12.01.2007): “Statistics”, *www.moia.gov.il*, URL: <http://www.moia.gov.il/english/netunim/sikum.asp>

Ministry of Immigrant Absorption (02.10.2004): “Aliya Absorption 1989-2002”, *www.moia.gov.il*, URL: <http://www.moia.gov.il/english/netunim/matzgete.pdf>

Sinai, Ruth (20.03.08): “African refugees flood UN office in Tel Aviv, *www.haaretz.com*, URL: <http://www.haaretz.com>

UNHCR Online (02.02.08): “Q&A: Growing Caseload of asylum seekers for UNHCR offices in Israel”, *UNHCR Online*, URL: <http://www.unhcr.org/news/NEWS/469797404.html>

Youtube (07.05.08): “The Israeli Ars”, URL: <http://www.youtube.com/watch?v=vb42-ZtKA0c>

Sammendrag

Denne oppgaven er basert på et feltarbeid sommeren 2005 blant unge frilansere av askenasisk opprinnelse som jobber innen kunst og kultur i Tel Aviv i Israel. Temaet er etnisk bakgrunn i Tel Aviv. Jeg søker svar på i hvilken grad etnisk bakgrunn er relevant for disse menneskene i deres dagligliv og eventuelt hvordan betydningen av etnisk bakgrunn kom til uttrykk.

Jeg har undersøkt dette ved å observere mine askenasske informanters smaksdommer ovenfor to andre etniske grupper, henholdsvis russere fra det som tidligere var Sovjetunionen, og misrahier som er personer med røtter i landene i Midtøsten og Nord-Afrika. Jeg argumenterer for at mine informanter opplever etnisk bakgrunn som relevant i de tilfeller hvor både generelle lavere klassemessige markører og spesifikke etniske markører er til stede.

Mitt argument er at etnisk bakgrunn er relevant i visse tilfeller, og at i de tilfeller hvor det er relevant kommer etnisk bakgrunn til uttrykk gjennom smak. Jeg benytter bidrag fra bl.a. Pierre Bourdieu og Joanne Entwistle til å forbinde smak, mote og klasse, og argumenterer for at etnisk bakgrunn var relevant for informantene der hvor *både* annen etnisk bakgrunn og lavere klassebakgrunn var til stede. I slike situasjoner bruker mine informanter etniske betegnelser sammen med smaksreferanser. Mine funn tyder på at mine informanter ikke opplever etnisk bakgrunn som relevant med mindre de opplever en persons smak som ”dårlig”.